

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 (2) สาธารณคดีของประเทศไทยในทศวรรษที่ 2020 และ (3) ผลกระทบของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 การวิจัยเรื่องความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 กำหนดให้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิจัยเอกสาร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยอันนำไปสู่การกำหนดกรอบการวิจัยที่แบ่งตามวัตถุประสงค์ เป็นสามส่วน ประกอบด้วย สาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 สาธารณคดีของประเทศไทยในทศวรรษที่ 2020 และผลกระทบของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

4.1 สาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

สาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 มีกรอบแนวคิด ที่กำหนดทำให้พิจารณาจากสองส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่ง สาเหตุภายนอกที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 แบ่งเป็นระดับโลกและระดับภูมิภาค ระดับโลก ประกอบด้วย ด้านการเมือง มาจากความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดสงครามการค้า (Trade War) ความเปลี่ยนแปลงและขยายอำนาจและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ความเปลี่ยนแปลงและการขยายอำนาจและอิทธิพลของจีน ปัญหาจากสงครามและวิกฤตการณ์รัสเซียกับยูเครน การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือด้านการเมืองและการทหารหรือการเมืองและความมั่นคง ที่สำคัญ คือ ควอด (Quad) และออคัส (Aukus) ด้านเศรษฐกิจ มาจากการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Cooperation Organization : SCO) ข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า หรือซีพีทีพีพี (Comprehensive and Progressive Trans-Pacific Partnership : CPTTP) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรืออาร์เซป (Regional Comprehensive Economic Partnership : RCEP) บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ หรือ บริกส์ (Brazil Russia India China South Africa : BRICS) และด้านสังคม จากการแพร่ขยายและการระบาดของไวรัสโคโรนา (CoronaVirus or Covid-19) ระดับภูมิภาค คือ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนที่สอง สาเหตุภายในที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 แบ่งเป็นสองส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่ง ปัจจัยที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ประการแรก ประชากร ประการที่สอง อาณาเขต ประการที่สาม ทรัพยากรธรรมชาติ ประการที่สี่ สมรรถนะด้านอุตสาหกรรม ประการที่ห้า สมรรถนะด้านเกษตรกรรม ประการที่หก ความเข้มแข็งทางทหารและการระดมพล และส่วนที่สอง ปัจจัยที่เป็นนามธรรม ประกอบด้วย ประการที่หนึ่ง ผู้นำ ภาวะผู้นำ ลักษณะผู้นำ คุณสมบัติของผู้นำ ประการที่สอง ประสิทธิภาพของระบบราชการ ประการที่สาม รูปแบบของรัฐบาล ประการที่สี่ ความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม ประการที่ห้า ชื่อเสียงและความไว้วางใจ ประการที่หก การสนับสนุนจากต่างประเทศ

ดังนั้น สาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 แบ่งเป็นสองส่วน ประกอบด้วย (4.1.1) สาเหตุภายนอกที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 (4.1.2) สาเหตุภายในที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

4.1.1 สาเหตุภายนอกที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

การสิ้นสุดของสงครามเย็นที่ก่อตัวนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 และสิ้นสุดในทศวรรษที่ 1990 ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิรัฐศาสตร์ของโลกภายหลังสงครามเย็น (Post-Cold War) อย่างกว้างขวางจากแนวคิดโลกาภิวัตน์ (globalization) (Ohmae, 1990) บนพื้นฐานการแพร่ขยายของทุน (capital) และความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองหรือการเมืองการปกครองที่เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง นำไปสู่การทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งหรือการสถาปนาความเข้มแข็งให้ระบอบประชาธิปไตย (consolidating democracy) ผ่านการสรรค์สร้างการจรรโลงประชาธิปไตย (democratization) ด้านเศรษฐกิจ จากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ (economic liberalization) และด้านสังคม จากการเน้นสิทธิมนุษยชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สาเหตุภายนอกที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 แบ่งเป็นระดับโลกและระดับภูมิภาค ระดับโลก ประกอบด้วย ด้านการเมือง มาจากความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ความเปลี่ยนแปลงและขยายอำนาจของสหรัฐอเมริกา ความเปลี่ยนแปลงและการขยายอำนาจของจีน ปัญหาและวิกฤตการณ์รัสเซียกับยูเครน การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือด้านการเมืองและการทหาร ที่สำคัญ คือ ควอด และออกัส ด้านเศรษฐกิจ การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ องค์กรความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ ข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค บริกส์ และด้านสังคม จากการแพร่ขยายของไวรัสโคโรนา และ

ระดับภูมิภาค เป็นความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญบางประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศช่วงทศวรรษที่ 2010 มีความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง จากเหตุการณ์สภาพการณ์ สถานการณ์ หรือปรากฏการณ์ ต่อเนื่องถึงทศวรรษที่ 2020 ความเปลี่ยนแปลงระดับโลก และระดับภูมิภาค นับเป็นส่วนสำคัญที่เป็นสาเหตุของนำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ นับเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 จากสถานการณ์ระดับโลกและระดับภูมิภาค ส่วนหนึ่งมีความต่อเนื่องจากทศวรรษที่ 2010 ระดับโลก ความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่สำคัญ ประกอบด้วย ความขัดแย้งด้านเมืองความมั่นคงและเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในตำแหน่งประธานาธิบดี จากนายโดนัลด์ ทรัมป์ จากพรรครีพับลิกัน เป็นนายโจ ไบเดน จากพรรคเดโมแครต การครองตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน ประธานาธิบดี และประธานคณะกรรมการกลางด้านการทหาร ของสีจิ้นผิง ที่ต่อเนื่องและยาวนาน การรุกรานยูเครนของรัสเซียภายหลังจากรัสเซียฟื้นตัวและมีบทบาทด้านการเมืองระหว่างประเทศ การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือและองค์การด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ทั้งด้านการเมืองและความมั่นคงและ/หรือด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ กลุ่มความร่วมมือด้านความมั่นคงสี่ฝ่ายหรือควอด (Quadrilateral Security Dialogue : Quad) ออแกส (Australia United Kingdom United States : AUKUS) ข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์แปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า หรือซีพีทีพีพี (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership : CPTPP) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรืออาร์เซป (Regional Comprehensive Economic Partnership : RCEP) องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Cooperation Organization : SCO) และกลุ่มบริกส์ ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรเพื่อปิดล้อมจีน ขณะที่อีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่จีนเป็นสมาชิกพยายามตีฝ่าวงล้อมหรือการปิดล้อมของสหรัฐอเมริกา การแพร่ขยายของไวรัสโคโรนา (Corona Virus or Covid-19) ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงจากการเพิ่มความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น ระดับภูมิภาค ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางประเทศมีนัยสำคัญต่อความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ของไทย ความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศของไทย ที่สำคัญ แบ่งเป็นด้านการเมือง จากความเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและการต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ จากการพัฒนาประเทศหลากหลายด้านเท่ากับเป็นการยกระดับสมรรถนะด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม และด้านสังคม จากความเป็นเอกภาพทางสังคมและชื่อเสียงของประเทศ

ระดับโลก ด้านการเมือง ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองและการต่างประเทศหรือนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 2010 เริ่มต้นจากความเปลี่ยนแปลงจากนโยบายปิดกั้นเอเชีย

(Pivot to Asia) ของนายบารัค โอบามา ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา จากพรรคดีโมแครต สู่นโยบายและยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (Indo-Pacific) ของนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา จากพรรครีพับลิกัน บนพื้นฐานแนวคิดอนุรักษนิยมที่ว่าสหรัฐอเมริกาต้องมาก่อน (American First) ด้วยแนวคิดที่ต้องการทำให้สหรัฐอเมริกามีความยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง (Make America Great Again) การดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ของนายโดนัลด์ ทรัมป์ จากพรรครีพับลิกัน ระหว่าง ค.ศ. 2017 ถึง 2021 ส่วนสำคัญเป็นเพราะแนวคิดการทำให้สหรัฐอเมริกามีความยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง นับที่มาของการกำหนดภัยคุกคามที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและของโลก ที่สำคัญ แบ่งเป็น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ด้านการเมือง คือ ภัยคุกคามจากอิสลามสุดโต่ง นับเป็นภัยคุกคามเฉพาะหน้า เป็นภัยคุกคามระยะสั้น และภัยคุกคามอารยธรรม เป็นภัยคุกคามที่สร้างผลกระทบอย่างกว้างขวาง ภัยคุกคามระยะยาว ด้านเศรษฐกิจ คือ ภัยคุกคามจากความตกลงทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม จากคู่แข่งทางการค้าที่เป็นปัญหาและก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจกับสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือหรือนาฟต้า (North America Free Trade Area : NAFTA) และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจหรือทีพีพี (Trans Pacific Partnership : TPP) ที่ภายหลังเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิกหรือหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership : CPTPP) เป็นความตกลงทางการค้าที่สร้างปัญหาและวิกฤตการณ์ให้กับสหรัฐอเมริกาจนกลายเป็นหายนะของประเทศ และจีนมหาอำนาจที่มีระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลกนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2010 นับเป็นศัตรูที่หลบซ่อนของสหรัฐอเมริกา และด้านสังคม คือ ภัยคุกคามจากแรงงานอพยพและผู้อพยพ ตัวอย่างที่สำคัญ มาจากเม็กซิโกและกลุ่มประเทศอเมริกากลางหรือลาตินอเมริกา ส่งผลให้ชาวอเมริกันต้องสูญเสียตำแหน่งงาน การไม่มีอาชีพ ค่าจ้างหรือแรงงานลดลง ขาดความมั่นคงทุกด้าน (ปิยมิตร ปัญญา, 2560)

จากปัญหาภัยคุกคามในมุมมองของสหรัฐอเมริกานำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญจำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง ยุทธศาสตร์การสร้างและสถาปนาแสนยานุภาพทางทหารตามลัทธิทหารนิยมด้วยการทำให้หรือจัดสร้างกองทัพที่มีขนาดใหญ่ ยุทธศาสตร์ที่สอง ยุทธศาสตร์การสร้างและสถาปนาความมั่นคงภายในแบบสุดขีดหรือสุดโต่ง จากการสร้างความมั่นคงระดับสูงสุดตามแนวชายแดน ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การสร้างกำแพงตามแนวชายแดนระหว่างเม็กซิโกกับสหรัฐอเมริกา มีการเนรเทศผู้กระทำผิดกฎหมายและอาชญากรรมออกนอกประเทศ ยุทธศาสตร์ที่สาม ยุทธศาสตร์การกำหนดนโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจเพื่อปกป้องผลประโยชน์ด้านการค้า (protectionism) ตามแนวคิดหรือลัทธิพาณิชย์นิยม (mercantilism) เท่ากับเป็นการปฏิเสธการค้าเสรีอย่างสิ้นเชิง ยุทธศาสตร์ที่สี่ ยุทธศาสตร์การกำหนดและดำเนินนโยบายสาธารณะโดยละเลยคุณธรรมจริยธรรมอย่างไรก็ได้ ตราบเท่าที่สหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์ร่วมกันอยู่ ประเทศพันธมิตรและประเทศหุ้นส่วนทั้งหลายจะต้องจ่ายค่าตอบแทนเพื่อรับการคุ้มครองจากสหรัฐอเมริกาหรือการที่สหรัฐอเมริกาให้ความ

คุ้มครอง และสหรัฐอเมริกาจะปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือประเทศพันธมิตรหรือหุ้นส่วนทั้งหลาย หากประเทศเหล่านี้ไม่จ่ายหรือปฏิเสธการจ่ายให้สหรัฐอเมริกา (ปิยมิตร ปัญญา, 2560)

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองและการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในตำแหน่งประธานาธิบดีภายหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2020 จากนโยบายและยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก ของนายโดนัลด์ ทรัมป์ จากพรรครีพับลิกัน บนพื้นฐานของคำกล่าวที่ว่าสหรัฐอเมริกาต้องมาก่อน ตามแนวคิดของความต้องการที่ทำให้สหรัฐอเมริกายิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง สู่อุตสาหกรรมนโยบายอินโด-แปซิฟิก ของนายโจ ไบเดน ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ที่มาจากพรรคเดโมแครต ซึ่งมีนโยบายสหรัฐอเมริกา กลับมาแล้ว (America is Back) และความพยายามของสหรัฐอเมริกาที่กลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิกของข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์แปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาสมัยนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาขณะนั้น ถอนตัว และการเสริมสร้างบทบาทของสหรัฐอเมริกาเพื่อเสริมความร่วมมือด้านการเมืองการทหารและความมั่นคงกับประเทศพันธมิตรและประเทศที่ตรงข้ามหรืออยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกับจีน ที่สำคัญ คือ อินโดนีเซีย และเวียดนาม ก่อให้เกิดการทำทลายกับจีน ที่สำคัญ คือ ซีจิ้นผิง เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน ประธานาธิบดี และประธานคณะกรรมการกลางด้านการทหาร และประเทศพันธมิตรของจีนอย่างกว้างขวาง

การครองอำนาจทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของซีจิ้นผิง เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 2012 ประธานาธิบดี และประธานคณะกรรมการกลางด้านการทหาร ของจีน นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2010 แสดงถึงความมั่นคงในอำนาจและการดำรงตำแหน่งอย่างยาวนาน ผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญของประเทศหรือของจีนที่เปิดโอกาสให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จนก้าวสู่สมัยที่สาม หรือดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของจีนมากกว่าสองสมัย การก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจอันดับสองของโลกนับตั้งแต่ ค.ศ. 2010 แทนที่ญี่ปุ่น ภายหลังจากการเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกใน ค.ศ. 2001 ทำให้จีนแสวงหาทางเลือกด้านเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคงและความมั่งคั่งจากการสร้างเส้นทางการค้า การลงทุน และการคมนาคม เพื่อการคมนาคมขนส่งผ่านระบบโลจิสติกส์ ก่อให้เกิดการจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Asian Infrastructure and Investment Bank : AIIB) และความคิดริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative : BRI) แต่ปัญหาทางการเมืองจากการคอร์รัปชันภายในและสงครามการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ปัญหาทางเศรษฐกิจจากปัญหาและวิกฤตการณ์อสังหาริมทรัพย์ และปัญหาทางสังคมจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาในช่วงปลายทศวรรษ 2010 ถึงต้นทศวรรษ 2020 และความขัดแย้งจากการจำกัดแพร่ขยายและถ่ายทอดเทคโนโลยีของมหาอำนาจตะวันตกสู่จีน นำมาสู่ปัญหาและความตึงเครียดทางเศรษฐกิจของจีนอย่างต่อเนื่อง

เพื่อความสำเร็จลุล่วงถึงการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามนโยบายหนึ่งแถบหนึ่ง (One Belt One Road : OBOR) เส้นทางจากด้านการลงทุนระหว่างประเทศของจีนที่ใช้งบประมาณจำนวนมากมายมหาศาล นำไปสู่การจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ใน ค.ศ. 2015 เพื่อการ

สนับสนุนด้านการเงินแก่โครงการที่เหมาะสมและรายละเอียดที่สอดคล้องกับการลงทุนการดำเนินการโครงการของประเทศในเอเชียซึ่งครอบคลุมเกือบทุกมิติของประเทศสมาชิก เท่ากับเพิ่มบทบาทของกลุ่มความร่วมมือและองค์การระหว่างประเทศที่จีนมีบทบาทนำจากการเป็นสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศ เทียบเท่ากับธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) (สุมาลี สุขदानนท์, 2562ก) เพราะมีประเทศที่เข้าร่วมก่อตั้งจำนวน 57 ประเทศ จนสามารถขยายเป็นจำนวน 102 ประเทศ ใน ค.ศ. 2020 จากเอเชีย ยุโรป แอฟริกา อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ และโอเชียเนีย (Patrick Chk, 2020) นับเป็นเวทีพหุภาคีที่สำคัญสำหรับการขยายความร่วมมือ ส่งเสริม และสนับสนุน การพัฒนาระหว่างประเทศของประเทศสมาชิก การพัฒนาระบบปฏิบัติงาน (platform) เพื่อการพัฒนาให้ทันสมัย การกำหนดให้เป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศที่มีมาตรฐานสูง การเน้นการปรึกษา การมีส่วนร่วม การแบ่งปันผลประโยชน์ สอดคล้องกับพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (สี จิ้นผิง ชู AIB พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสมาชิก 102 ประเทศ, 2563) การเสนอให้มีการจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานนับเป็นตัวอย่างแสดงระหว่างประเทศที่สำคัญที่กลายเป็นเวทีพหุภาคีที่มีความโน้มเอียงไปสู่ระดับโลกที่สำคัญที่ไม่ได้มาจากความคิดริเริ่มของประเทศมหาอำนาจตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะมาจากประเทศมหาอำนาจอันดับสองหรือประเทศนอกตะวันตกที่ไม่ใช่ญี่ปุ่น คือ จีน และท้าทายระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศร่วมสมัยที่ถูกจัดตั้งหรือถือกำเนิดจากมหาอำนาจตะวันตก

ความเจริญเติบโตของจีนนับเป็นการท้าทายสหรัฐอเมริกาตามแนวคิดกับดักทูซิดีดิส (The Thucydides Trap) ที่ว่า มหาอำนาจใหม่ที่กำลังเจริญเติบโตจนก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจนับเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่มหาอำนาจเดิมที่เคยมีอำนาจอยู่กำลังตกต่ำลง ความสับสนวุ่นวายหรือความสับสนอลหม่านย่อมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2561) นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนนับตั้งแต่กลางทศวรรษ 2010 ต่อเนื่องถึงทศวรรษ 2020 และมีแนวโน้มที่ขยายตัวออกอย่างกว้างขวาง จากปัญหาด้านการเมือง ที่สำคัญ คือ การปราบปรามชาวมุสลิมอุยกูร์ เขตปกครองพิเศษซินเจียง ที่ต่อต้านจีน การปราบปรามกลุ่มผู้สนับสนุนและเรียกร้องประชาธิปไตยในฮ่องกง ความขัดแย้งกับไต้หวันหรือปัญหาหรือวิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวันที่จีนประกาศอาจมีการใช้กำลังหรือการทหารหรือการรบเพื่อการรวมประเทศ และความขัดแย้งในทะเลจีนใต้หรือหมู่เกาะสแปรตลีย์และหมู่เกาะพาราเซล จากการที่จีนอ้างกรรมสิทธิ์ในพื้นที่หลายแห่งก่อให้เกิดความขัดแย้งและการปะทะกันกับประเทศอื่นหลายประเทศ ที่สำคัญ คือ กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน เวียดนามและฟิลิปปินส์ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การเกิดขึ้นของสงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน จนแผ่ขยายเป็นวงกว้างและหลากหลายมิติทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และด้านสังคม ที่สำคัญ ความขัดแย้งด้านเทคโนโลยีจากการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นความลับจากสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตร ที่สำคัญ คือ แคนาดา ไปสู่จีน และการแพร่ขยายของไวรัสโคโรนาซึ่งเป็นการกล่าวหาว่ากันระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนว่ามีแหล่งกำเนิดจากประเทศใดหรือประเทศใดเป็นแหล่งกำเนิด

ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนเริ่มต้นจากความขัดแย้งระดับทวิภาคี (bilateral) ก้าวสู่ความขัดแย้งระดับพหุภาคี (multilateral) เมื่อมีการนำกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) และองค์การระหว่างประเทศ ที่สำคัญ คือ ควอต หรือจตุรมิตร หรือกลุ่มจตุรมิตร ที่ก่อตั้งใน ค.ศ. 2013 มีประเทศสมาชิกประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อินเดีย และออสเตรเลีย จากการขยายความร่วมมือหลากหลายมิติ และกลุ่มอ็อกัส (Australia, United Kingdom, United States : AUKUS) ที่ก่อตั้งใน ค.ศ. 2021 เพื่อขยายความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสมาชิกจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเรือดำน้ำพลังงานนิวเคลียร์ให้กับออสเตรเลีย เป็นความร่วมมือด้านความมั่นคงอื่นต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับฝรั่งเศสที่ปรารถนาและต้องการขายเรือดำน้ำให้กับออสเตรเลีย ที่สำคัญ เท่ากับมีนัยของการกำหนดนโยบายปิดล้อม (Containment Policy) จีน ก่อตัวเป็นความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจภายหลังสงครามเย็น

การขยายอำนาจและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรทำให้องค์การความร่วมมือเอเซียใต้ ที่จัดตั้งใน ค.ศ. 2001 ซึ่งประกอบด้วย จีน รัสเซีย กลุ่มประเทศเอเชียกลางและเอเชียใต้บางประเทศ และกลุ่มบริกส์จากการใช้คำนี้ครั้งแรกสำหรับประเทศขนาดใหญ่ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงใน ค.ศ. 2001 จนกลายเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ อันเท่ากับมีนัยของการที่จีนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับตีฝ่าวงล้อมหรือทะลุทะลวงออกไปเพื่อให้หลุดพ้นจากการปิดล้อมของสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตร ทำให้เปรียบเสมือนหรือเสมือนหนึ่งเป็นการถือกำเนิดของสงครามเย็นในคริสต์ศตวรรษที่ 21 (The 21st Century Cold War) ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน (สุรชาติ บำรุงสุข, 2563 : 1-2) ขณะที่สงครามระหว่างรัสเซียกับยูเครนใน ค.ศ. 2022 นับเป็นส่วนสำคัญที่แสดงถึงความขัดแย้งระหว่างประเทศในยุโรปซึ่งได้สร้างความสั่นคลอนเสถียรภาพและความมั่นคงในโลกอย่างกว้างขวาง

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ตลอดระยะเวลาหรือช่วงกว่าสามสิบปีนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ถึง 2010 กลับก่อให้เกิดกระแสการตีกลับหรือการย้อนกลับหรือการย้อนแย้งของโลกาภิวัตน์ (reverse globalization) การลดความเป็นโลกาภิวัตน์ (de-globalization) หรืออื่นใด ที่ก่อให้เกิดผลตรงกันข้ามกับสันติภาพกับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปทางบวก นำไปสู่ความขัดแย้งและสงคราม ที่สำคัญ คือ การถดถอยหรือการลดระดับความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกา (The Decline of The United States of America) ทางการเมืองและเศรษฐกิจ การทะยานและก้าวสู่มหาอำนาจอันดับ 2 ของจีน สอดคล้องกับแนวคิดกบฏคังคังของทูซิดิเดส (สุรชาติ บำรุงสุข, 2563 : 1-2) จากการถดถอยของประเทศมหาอำนาจเดิมและการก้าวสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ที่ท้าทายมหาอำนาจเดิม ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่เป็นการเผชิญหน้าและสงครามภายหลัง ทำให้แนวคิดมหาอำนาจเดี่ยวกลายเป็นตัวลง แต่เป็นเวลาเดียวกันกับที่ขั้วอำนาจสองขั้ว (bipolar) และขั้วอำนาจที่หลากหลาย (multipolar) ไม่เด่นชัดเพียงพอ ก่อให้เกิดเป็นการผสมผสานหรือความไม่ชัดเจนในโลกร่วมสมัย ระหว่างการเป็นขั้วอำนาจเดี่ยว (unipolar) สองขั้วอำนาจ และหลายขั้วอำนาจ จากบทบาทของมหาอำนาจแต่ละฝ่ายที่ต่างแสวงหาพันธมิตรเพื่อความร่วมมือระหว่างกันและปฏิบัติการกับคู่ตรงข้ามที่มีความขัดแย้ง ในเหตุการณ์

สถานการณ์ สภาพการณ์ ปรากฏการณ์ หรือระบบโลกในปัจจุบันนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2020 (ประภัสสร เทพชาตรี, 2562 : 283) นำไปสู่ความพยายามการจัดระเบียบใหม่ของโลกในปัจจุบันเป็นความไร้ระเบียบ (new world order is no world order) (กองบรรณาธิการ, 2020)

ความเปลี่ยนแปลงของประเทศมหาอำนาจร่วมสมัยนำมาสู่การถือกำเนิดของขั้วอำนาจที่สำคัญจำนวน 4 ขั้วอำนาจ ตามประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญ ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา จีน สหภาพยุโรป รัสเซีย จากความเข้มแข็งทางการเมืองและการทหาร และเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกากับจีนนับเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งและสองตามลำดับ ซึ่งเป็นคู่แข่งระหว่างกัน รัสเซียมุ่งเน้นความเข้มแข็งทางการเมืองและการทหารแตกต่างจากสหภาพยุโรปที่มุ่งเน้นความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแต่ภายหลังเข้ามามีบทบาทด้านการเมืองและความมั่นคงเพิ่มมากขึ้นนำไปสู่การกำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเพื่อปิดล้อมจีน (สุรชาติ บำรุงสุข, 2563ข : 3-4) คู่แข่งขันจากประเทศที่สำคัญ จากความขัดแย้งระหว่างจีนกับนานาประเทศที่คาบสมุทรเกาหลี หมู่เกาะเตียวหยู ความขัดแย้งจากการปกครองในเขตการปกครองพิเศษฮ่องกง ความขัดแย้งจากปัญหาและวิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวัน และหมู่เกาะสแปรตลีย์และพาราเซลที่ทะเลจีนใต้กับกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เสมือนการปิดล้อมคอมมิวนิสต์ช่วงสงครามเย็น แต่การถดถอยของสหรัฐอเมริกา ที่สำคัญ คือ ด้านเศรษฐกิจ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อความถดถอยด้านการเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา นับเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ประเทศมหาอำนาจระดับโลกและระดับกลางในเอเชีย-แปซิฟิก ต่างมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างถ่วงหน้า ก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มจตุรพันธมิตรหรือควอด ที่ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และอินเดีย เพื่อปิดล้อมจีน (สุรชาติ บำรุงสุข, 2563ข : 3-4) เสมือนเป็นองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO) ที่ก่อตั้งใน ค.ศ. 1954 นำไปสู่ความพยายามของจีนสำหรับการหลุดพ้นหรือตีฝ่าการปิดล้อมของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรด้วยการกำหนดนโยบายสาธารณะ และดำเนินนโยบายสาธารณะตามยุทธศาสตร์หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง นับเป็นเส้นทางสายไหมใหม่ (The New Silk Road) แบ่งเป็นเส้นทางสายไหมใหม่ทางบก เป็นความหมายของหนึ่งแถบเส้นทางสายไหมทางเศรษฐกิจ (Silk Road Economic Belt : One Belt) ที่มุ่งเน้นติดต่อกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ เอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง และที่สำคัญ คือ เอเชียกลาง และเส้นทางสายไหมทางทะเล (Maritime Silk Road : One Road) ที่มุ่งเน้นเชื่อมโยงจากแอฟริกาตะวันออก สู่อะเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก (ปรับปรุงจาก สุมาลี สุขาดานนท์, 2562ข) จากการขยายระบบโลจิสติกส์ของจีนที่มีต่อประเทศบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเส้นรอยต่อสร้อยไข่มุก (String of Pearls) นับเป็นการขยายยุทธศาสตร์ทางการทหารและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมท่าเรือในมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก มีพม่าและพื้นที่หรืออาณาบริเวณเขตทับซ้อนระหว่างจีนกับเวียดนามเป็นเป้าหมายสำคัญ และเส้นทะเลจีนใต้ หมายถึง ประเทศที่ขัดแย้งและเผชิญหน้ากับจีนทางทะเล จากการที่จีนอ้างกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลีย์และหมู่เกาะพาราเซลในทะเลจีนใต้ผ่านเส้นประ จำนวน 9 เส้น เวียดนามและฟิลิปปินส์นับเป็นตัวอย่างที่

สำคัญที่มีความขัดแย้งกับจีน (ดูลยภาค ปรีชารัชช, 2017) นำไปสู่การเผชิญหน้าทางการเมืองและความมั่นคงระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อการจัดวาง การกำหนด และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ความมั่นคงและความเข้มแข็งของประเทศที่มีศูนย์กลางที่รัฐชาติ (Nation-State) นำไปสู่กระแสการตีกลับหรือการย้อนกลับหรือการตอบโต้ของโลกาภิวัตน์หรือการลดความเป็นโลกาภิวัตน์ด้านความมั่นคง จากการเพิ่มความสำคัญของความมั่นคงแบบดั้งเดิมหรือความมั่นคงตามประเพณี (Traditional Security) ที่มุ่งเน้นการสะสมและพัฒนากำลังพล การสะสมและพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ การพัฒนายุทธปัจจัย การวางแผน การกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางทหาร แทนที่จะเป็นความมั่นคงที่ครอบคลุม (Comprehensive Security) ทุกมิติหรือหลากหลายมิติ หรือความมั่นคงไม่เป็นที่ไปหรือไม่ใช่ตามประเพณี (Non-traditional Security) ที่เป็นความมั่นคงมิติอื่นที่หลากหลายมิติ นำไปสู่การเน้นบทบาทของรัฐกับการระดมและพัฒนากำลังพล การสะสมและพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ การสะสมและพัฒนายุทธปัจจัย การสถาปนาและเสริมสร้างความร่วมมือและพันธมิตรทางการทหารหลากหลายรูปแบบ เป็นความร่วมมือระดับทวิภาคีและพหุภาคีจากกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศและองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศด้านความมั่นคงหรือการทหาร ทำให้สหรัฐอเมริกาที่มีความขัดแย้งกับจีนพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถกองเรือที่ 5 ที่ประจำการที่มหาสมุทรอินเดียและกองเรือที่ 7 ที่ประจำการที่มหาสมุทรแปซิฟิก มีการรื้อฟื้นพันธมิตรเดิม ที่สำคัญ คือ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และออสเตรเลีย และการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตรใหม่ ที่สำคัญ คือ อินเดีย และอินโดนีเซีย (เอกชัย ศรีวิลาส, 2555 อ้างใน ธโรธร ตู๋ทองคำ, 2558 : 103) ก่อให้เกิดคำถามกับการกำหนดสถานะและวางยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่เป็นประเทศพันธมิตรลำดับต้น หรือประเทศพันธมิตรชั้นหนึ่ง ประเทศหน้าด่านช่วงสงครามเย็น เป็นไปในทิศทางใดภายหลังสงครามเย็น จากความโน้มเอียงของประเทศไทยที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนที่มีปัญหาและความขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกาจากการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารของไทยใน ค.ศ. 2014 ความสำคัญของความมั่นคงแบบดั้งเดิมแสดงออกจากความขัดแย้งที่เป็นการเผชิญหน้าและสงครามภายในประเทศและระหว่างประเทศ ส่วนหนึ่งต่อเนื่องมาจากช่วงสงครามเย็น นับเป็นปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศที่นานาอารยประเทศประสบถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 ความขัดแย้งระหว่างอินเดียบกับจีน ปากีสถานกับอินเดีย ปากีสถานกับอัฟกานิสถาน อิสราเอลกับปาเลสไตน์ อิสราเอลกับอิหร่าน ความขัดแย้ง วิกฤตการณ์ และสงครามกลางเมืองในซีเรีย สหรัฐอเมริกากับอิหร่าน ซาอุดีอาระเบียกับอิหร่าน รัสเซียกับยูเครน รัสเซียกับจอร์เจีย สหรัฐอเมริกากับเกาหลีเหนือ จีนกับญี่ปุ่น ความขัดแย้งในอิรัก อัฟกานิสถาน และพม่า นับเป็นตัวอย่างสำคัญของความขัดแย้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ แตกต่างจากการก่อการร้ายที่เป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state Actor) ที่เป็นคู่ขัดแย้งหรือปรปักษ์ระหว่างกันนับเป็นสงครามต่อต้านการก่อการร้ายกว่าหนึ่งทศวรรษภายหลังสงครามเย็น เป็นการปะทะกันทางอารยธรรม (The Clash of Civilization) ตามแนวคิดของแซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) (Huntington, 1996) และเครือข่ายรัฐอิสลามที่มีอย่างกว้างขวาง

พร้อมเป็นภัยคุกคามที่สำคัญแม้รัฐอิสลาม (Islamic State : IS) สูญเสียพื้นที่เกือบทั้งหมดนับตั้งแต่ ค.ศ. 2019 หรือส่วนหนึ่งเป็นความขัดแย้งและสงครามระหว่างอิสราเอลกับขบวนการฮามาสใน ค.ศ. 2023 และสหรัฐอเมริกา กับขบวนการฮูตีใน ค.ศ. 2024 นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของสภาพแวดล้อม บริบท และปัจจัยภายในของประเทศมหาอำนาจ สหรัฐอเมริกา จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่น และรัสเซีย นับเป็นตัวแปรและเงื่อนไขที่สำคัญของการกำหนดและจัดวางยุทธศาสตร์ของประเทศไทย ประเทศมหาอำนาจที่สำคัญ ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสหรัฐอเมริกามาจากการเปลี่ยนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี จากนายโดนัลด์ ทรัมป์ จากพรรครีพับลิกัน เป็นนายโจ ไบเดน จากพรรคเดโมแครต ใน ค.ศ. 2021 ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง จากการกลับมาเป็นหรือเพิ่มความเป็นประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาภายหลังจากที่มีความเปลี่ยนแปลงในทางที่เป็นผลลบ ด้านเศรษฐกิจ จากแนวคิดเศรษฐกิจเสรีที่นำมาสู่การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้า การเปิดเสรีด้านการลงทุน และด้านสังคม ที่เน้นสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงของจีนซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในประเทศ จากการครองอำนาจอย่างต่อเนื่องจนถึงถาวรของสีจิ้นผิง ประธานาธิบดี เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน และประธานคณะกรรมการกลางการทหาร ของจีน การจัดโครงสร้างภายในพรรคเพื่อผลักดันความยิ่งใหญ่ของประเทศภายหลังจากก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจอันดับ 2 ของโลก นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2010 ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของประเทศมหาอำนาจที่ล้วนแล้วแต่เกี่ยวพันกับความเปลี่ยนแปลงระหว่างประเทศเป็นวงกว้าง ความเปลี่ยนแปลงของอังกฤษจากการถอนตัวออกจากสหภาพยุโรป (Brexit) เริ่มมีผลนับตั้งแต่ ค.ศ. 2021 ความเปลี่ยนแปลงของฝรั่งเศสจากการเผชิญกับการจลาจลจากกลุ่มเสื้อกั๊กเหลืองที่ไม่พอใจการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลนับตั้งแต่ ค.ศ. 2018 ความเปลี่ยนแปลงของเยอรมนีจากการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี นางแองเกลา แมร์เคิล ที่ครองอำนาจนับตั้งแต่ ค.ศ. 2005 ถึง 2021 เป็นเวลา 16 ปี จากการวางมือทางการเมือง ที่เสมือนเป็นผู้นำสหภาพยุโรปที่เผชิญวิกฤตการณ์ยูโรโซนและวิกฤตการณ์ผู้อพยพ ความเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นจากปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลและความมั่นคงของประเทศ และความเปลี่ยนแปลงของรัสเซียที่มีแนวโน้มอำนาจนิยมเพิ่มมากขึ้นจากการครองอำนาจของวลาดิมีร์ ปูติน นับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 ถึงปัจจุบัน

ด้านเศรษฐกิจ แบ่งเป็นด้านการพัฒนา การค้า การเงิน การลงทุน และความช่วยเหลือ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการพัฒนา การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ของสหประชาชาติ ระหว่าง ค.ศ. 2016 ถึง 2030 นับเป็นบทบาทขององค์การระหว่างประเทศที่เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศระดับโลก และแสดงถึงปัญหาอุปสรรคและการไม่บรรลุเป้าหมายของการกำหนดสหัสวรรษแห่งการพัฒนา (Millennium Development Goals : MDGs) ของสหประชาชาติ ระหว่าง ค.ศ. 2000 ถึง 2015 จากการให้คุณค่ากับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนทุกภาคส่วน นับเป็นการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่

สูงกว่าหรือมากกว่าสหประชาชาติแห่งการพัฒนา ความร่วมมือเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue : ACD) จากความคิดริเริ่มของประเทศไทยใน ค.ศ. 2001 และมีการจัดการประชุมอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ครอบคลุมประเทศในเอเชียหลายประเทศจากหลากหลายภูมิภาค มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อยกระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการสร้างความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน และแก้ปัญหาที่ประเทศเผชิญ ความมั่นคงด้านสุขภาพจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาหรือโควิด-19 นับเป็นตัวอย่างสำคัญของความร่วมมือระหว่างกันที่หลายส่วนครอบคลุมมิติทางสังคม (กระทรวงการต่างประเทศ, 2564) ก่อให้เกิดคำถามจากความพยายามผลักดันนโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของความร่วมมือเอเชียเพื่อเป็นผลมากขึ้นเพียงใด เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ตามตัวแบบบีซีจี (BCG Model) ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ

การจัดตั้งและขยายความร่วมมือกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศระดับภูมิภาค องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ ที่ก่อตั้งใน ค.ศ. 2001 บริกส์ ที่ประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ ที่ก่อตั้งใน ค.ศ. 2001 จากการเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศที่มีเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ และการขยายความร่วมมือด้านกว้าง (widening) จากการรับสมาชิกเพิ่ม อาเซียนนับเป็นตัวอย่างสำคัญ จากสมาชิกจำนวน 6 ประเทศ เป็นจำนวน 10 ประเทศ สอดคล้องกับแนวคิด SEA-10 หรือการที่อาเซียนมีสมาชิกจากกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครบ 10 ประเทศ เช่นเดียวกับสหภาพยุโรปที่ขยายการรับสมาชิกครอบคลุมประเทศยุโรปตะวันออกจำนวนมากและกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราชจำนวนหนึ่ง และการขยายความร่วมมือด้านลึก (deepening) สหภาพยุโรปและอาเซียนนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศในปัจจุบัน และความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของเอเชียก่อให้เกิดมหัศจรรย์แห่งเอเชีย (Asia Miracle) จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศหลายประเทศนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นศตวรรษของเอเชียนับเป็นศตวรรษที่ 21

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมาจากกระแสการตีกลับหรือการย้อนกลับของโลกาภิวัตน์ การลดความเป็นโลกาภิวัตน์ จากการเผชิญปัญหาจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ก่อให้เกิดแนวคิดหลังฉันทามติวอชิงตัน (Post-Washington Consensus) เป็นบทบาททางเศรษฐกิจของภาครัฐที่มีต่อตลาดที่ลดลงจากความล้มเหลวของการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญ คือ การขาดดุลงบประมาณ ภาวะเงินเฟ้อ หนี้สาธารณะ ความเหลื่อมล้ำ และสวัสดิการสังคม (ปกป้อง จันวิทย์, 2014) การถือกำเนิดของวิกฤตการณ์ซับไพรม์ (Subprime Crisis) หรือวิกฤตการณ์หนี้สินด้วยคุณภาพใน ค.ศ. 2008 และยูโรโซน (Eurozone) ใน ค.ศ. 2009 การที่ศูนย์กลางอำนาจทางเศรษฐกิจกระจายหลายศูนย์หรือหลายแห่ง และความพยายามในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติด้านเศรษฐกิจที่เผชิญกับความท้าทายจากความผันผวนจนนำมาสู่ความอ่อนไหวทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2010 กลับถดถอยอย่างต่อเนื่อง การบั่นทอนและลดทอนความสำคัญของการเจรจาระดับพหุภาคี ที่สำคัญ คือ องค์การการค้าโลก และ

ปัญหาทางเศรษฐกิจอื่น ส่วนหนึ่งสัมพันธ์กับปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่สำคัญ คือ ปัญหาทางการเมือง จากความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศสมาชิกของบริคส์ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ จีนกับอินเดีย และปัญหาอื่น นับตั้งแต่การถอนตัวออกจากสหภาพยุโรปของอังกฤษ การขาดความเป็นเอกภาพของอาเซียนภายหลังการรัฐประหารของพม่าใน ค.ศ. 2021 และความขัดแย้งกับจีน จัดเป็นตัวอย่างสำคัญของการคลายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศระดับโลกและระดับภูมิภาค การถดถอยทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียที่สะดุดเป็นระยะๆ นับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียใน ค.ศ. 1997 ต่อเนื่องมาจนก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่ 2010 ญี่ปุ่น อินเดีย เกาหลีใต้ ประเทศไทย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจภายหลังสงครามเย็น

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรืออันถัด (United Nation Conference on Trade and Development : UNCTAD) นับเป็นเวทีพหุภาคีหรือกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีบทบาทนับตั้งแต่การก่อตั้งใน ค.ศ. 1964 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนา และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสำหรับการพัฒนา การค้า การเงิน การลงทุน รวมถึงเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งและการเจรจาเหนือ-ใต้ (North-South Dialogue) ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา และมีบทบาทต่อเนื่องมา และนายศุภชัย พานิชภักดิ์ นับเป็นคนไทยคนแรกที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรืออันถัด ระหว่าง ค.ศ. 2005 ถึง 2013 และประเทศไทยที่ผ่านมามีบทบาทที่สำคัญในการขับเคลื่อนการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนาให้ก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจหลากหลายมิติ เพื่อนำไปสู่การเป็นเวทีพหุภาคีของประเทศกำลังพัฒนาเสมือนเป็นองค์การความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) ของประเทศพัฒนาแล้ว (กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2555)

ด้านการค้า การจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ใน ค.ศ. 1995 กลายเป็นเวทีของการเผชิญหน้าที่กลายเป็นความขัดแย้ง ที่สำคัญ ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา และระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับภาคประชาสังคมและภาคประชาชนที่มาจากประเทศหลายประเทศ ตลอดทศวรรษที่ 2000 และต่อเนื่องถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 การประชุมการค้าโลกรอบโดฮา ระหว่าง ค.ศ. 2001 ถึง 2005 นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ความล้มเหลวขององค์การการค้าโลก เวทีการประชุมพหุภาคีระดับโลก นำมาสู่การเพิ่มความสำคัญหรือการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือและองค์การระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ที่สำคัญ คือ กลุ่มประเทศจีเจ็ด (Group of seven : G-7) ซึ่งประกอบด้วย ประเทศพัฒนาแล้ว จำนวน 7 ประเทศ ก่อตั้งใน ค.ศ. 1975 และมีบทบาทด้านเศรษฐกิจหลากหลายมิติต่อเนื่องถึงปัจจุบัน เน้นความสำคัญด้านการค้าระหว่างประเทศที่เสรีและเป็นธรรม (คมปฤถ สุกุลหวง, 2564) และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (Regional Comprehensive Economic partnership : RCEP) นับเป็นความตกลงทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกกลุ่มหนึ่ง

ในปัจจุบัน พัฒนามาจากอาเซียนบวกหก (ASEAN Plus 6) ประกอบด้วย ประเทศสมาชิกอาเซียนจำนวน 10 ประเทศ กับประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ประกอบด้วย จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดียช่วงแรก ก่อตั้งนับตั้งแต่ ค.ศ. 2012 นับเป็นการเปิดเสรีทางการค้าที่มากที่สุด แต่การเจรจาที่ต่อเนื่องและก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้าง ทำให้อินเดียปฏิเสธเข้าร่วมภายหลัง เพราะมีปัญหาจากข้อตกลงด้านสินค้าการเกษตรที่อาจส่งผลกระทบต่อเกษตรกรภายในประเทศ ทำให้เท่ากับเป็นอาเซียนบวกห้า (ASEAN+5) ภายหลังจากก่อให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางกับประเทศไทย ทำให้ต้องผลักดันความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans Pacific Partnership : TPP) ก่อตัวนับตั้งแต่ ค.ศ. 2006 และพัฒนาจนกลายเป็นความตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement) ใน ค.ศ. 2005 ทำให้มีสมาชิกจำนวน 12 ประเทศ มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ร้อยละ 40 ของทั้งโลก นับเป็นเขตการค้าที่ใหญ่ที่สุดในโลกขณะนั้น ก่อให้เกิดความสนใจของประเทศอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วม ต่างต้องการหรือปรารถนาสำหรับการสมัครเป็นสมาชิกอย่างกว้างขวาง แต่เป็นความตกลงที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาและกีดกันจีนเป็นสำคัญ การถอนตัวของสหรัฐอเมริกาสมัยนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ออกจากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิกใน ค.ศ. 2017 (ข่าว/ความเคลื่อนไหวอุตสาหกรรม, 2563) นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงชื่อจากเดิมให้กลายเป็นความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก ที่มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) เหลือร้อยละ 13 ของทั้งโลก และมีสัดส่วนทางการค้าร้อยละ 15 ของทั้งโลกใน ค.ศ. 2020 (สื่อบุไทยรัฐ, 2564) ปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการคุ้มครองพันธุ์พืช ก่อให้เกิดคำถาม การตั้งข้อสังเกต การตั้งข้อสงสัย การเกิดข้อถกเถียง การวิพากษ์วิจารณ์ กับประเทศไทยและประเทศอื่นที่ปรารถนาสมัครเป็นสมาชิกถึงความคุ้มค่ากับการเป็นสมาชิกอย่างกว้างขวาง

ข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก หรือทีพีพี (Trans-Pacific Partnership : TPP) นับเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่สำคัญ ก่อตั้งใน ค.ศ. 2016 แต่การถอนตัวของสหรัฐอเมริกาสมัยนายโดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. 2017 ทำให้ภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อเป็นข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า หรือซีพีทีพี ใน ค.ศ. 2017 ส่งผลให้จีนเช่นเดียวกับประเทศอื่นทั้งในและนอกภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกจำนวนหนึ่งปรารถนาเป็นสมาชิก ซึ่งมีนัยของการแทนที่สหรัฐอเมริกาของจีน ขณะที่สหรัฐอเมริกาสมัยนายโจ ไบเดน ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา จากพรรคเดโมแครต ที่ดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ. 2021 ถึง 2024 ปรารถนากลับเข้าเป็นสมาชิกเช่นกันหรืออีกครั้งหนึ่ง ขณะที่ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรืออาร์เซป นับเป็นกลุ่มความร่วมมือที่พัฒนาจากอาเซียนบวกห้า (ASEAN+5) ซึ่งก่อตั้งใน ค.ศ. 2012 ประกอบด้วย ประเทศสมาชิกอาเซียน จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้

ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ขาดแต่อินเดีย และกลายเป็นเขตการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง นับเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่สำคัญ

ด้านการเงิน กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) นับเป็นองค์การระหว่างประเทศที่จัดตั้งหรือถือกำเนิดใน ค.ศ. 1944 ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลง มีหน้าที่สนับสนุนความร่วมมือด้านการเงินระหว่างประเทศเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านการเงินและมิติที่เกี่ยวข้องด้านอื่นหรือเรื่องอื่น มีบทบาทสำคัญสำหรับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินระหว่างประเทศกับประเทศที่เผชิญปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงิน ประเทศไทยรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997 นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ การถดถอย การเผชิญปัญหา และการเผชิญวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ที่ต่อเนื่อง ในทศวรรษที่ 2010 ทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศมีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญสำหรับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และฟื้นฟูเศรษฐกิจภายหลังเผชิญวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจากวิกฤตการณ์ซับไพร์มหรือวิกฤตการณ์หนี้สินด้อยคุณภาพหรือวิกฤตการณ์แฮมเบอร์เกอร์ของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2008 และวิกฤตการณ์ยูโรโซนใน ค.ศ. 2009 การถดถอย การเผชิญปัญหา ที่อาจเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ อย่างต่อเนื่อง ในทศวรรษที่ 2020 จากการเผชิญการแพร่ขยายของไวรัสโคโรนาตั้งแต่ ค.ศ. 2019 ทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่มีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจทั่วโลก

การขยายตัวจากความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของจีนอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การเปิดประเทศจากนโยบายสี่ทันสมัย (Four Modernization) ใน ค.ศ. 1978 และการเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกใน ค.ศ. 2001 นำมาสู่การเจริญก้าวหน้าและเติบโตทางเศรษฐกิจจนก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจท้าทายกับสหรัฐอเมริกานับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2010 ทำให้เงินหยวนของจีนมีบทบาทสำคัญและกลายเป็นสกุลเงินที่สำคัญอีกสกุลเงินหนึ่ง เทียบเคียงกับดอลลาร์สหรัฐ ยูโร เยน และปอนด์ นับเป็นช่วงเวลาเดียวกับเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเริ่มฟื้นตัวจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเพิ่มการเก็บเงินออมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐเป็นไปในแนวทางที่ดี ทำให้สงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนมีแนวโน้มเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และความเปลี่ยนแปลงจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดสกุลเงินดิจิทัล (cryptocurrency) ที่มีบิตคอยน์เป็นสกุลเงินที่สำคัญ เป็นการโอนย้ายผ่านระบบบล็อกเชน (blockchain) ที่ทำหน้าที่บันทึกการทำรายการโอนเงินดิจิทัลจริงของระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้มีต้นทุนน้อยมาก (ฝ่ายวิเคราะห์หลักทรัพย์ บริษัทหลักทรัพย์ ทรินิตี้ จำกัด, 2564) ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการเงินระหว่างประเทศในปัจจุบันและอนาคต

ด้านการลงทุนระหว่างประเทศ การแพร่ขยายของไวรัสโคโรนาก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ความเสี่ยงและความผันผวนด้านการลงทุนระหว่างประเทศ ที่เพิ่มมากขึ้น จากตราสารหนี้ภาครัฐที่ไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยและเงินต้นคืน ราคาพันธบัตรที่ผันผวนและเคลื่อนไหวตรงข้ามทิศทางอัตราดอกเบี้ย การลงทุนสำหรับตลาดเกิดใหม่เพิ่มขึ้นจากการขาดความมั่นคงด้านการเมืองการปกครอง กฎหมาย ธุรกิจ และสังคม ที่กำหนดกรอบเพื่อการสนับสนุนตลาดหลักทรัพย์ (หุ้น-การเงิน, 2564) บรรษัทข้ามชาติ (Multinational Cooperations : MNCs)

นับเป็นเครื่องมือของรัฐบาลหรือภาครัฐตามแนวคิดสังคมนิยมที่เป็นองค์การภาคเอกชนระหว่างประเทศที่สำคัญ สำหรับการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากแรงงาน วัตถุดิบ ที่สำคัญ คือ ทรัพยากร และการแสวงหาตลาด จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่สูงกว่า แต่บริษัทข้ามชาติเจริญเติบโตภายหลังที่ ซึ่งมาจากประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มมากขึ้นและมีบทบาทขับเคลื่อนเศรษฐกิจระหว่างประเทศสูงขึ้น การกำหนด นโยบายสาธารณะของรัฐบาลจีนซึ่งให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) จากบริษัทข้ามชาติที่ ลงทุนในจีน แม้ภายหลังมีการผ่อนคลายเพื่อลดความขัดแย้งและสงครามการค้า (China News, 2019) นับเป็น เงื่อนไขและปัจจัยที่เป็นกุญแจสำคัญสำหรับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน ส่วนหนึ่งทำให้ประเทศไทยควร นำมาเรียนรู้และปรับใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายหลัง

การลงทุนระหว่างประเทศที่สำคัญประการหนึ่งมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ของ จีน จากนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง เพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ จากการแสวงหาวัตถุดิบ ที่สำคัญ คือ พลังงานจากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ การเชื่อมต่อและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการคมนาคม ที่สำคัญ คือ ถนน ระบบราง ท่าเรือ และท่าอากาศยาน และการขยายตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ด้าน การเมืองภายหลัง จากการแทรกแซง สังการ บงการ ควบคุม และครอบงำ พื้นที่ที่ห่างไกล ของรัฐบาล เพิ่มมากขึ้น การอำนวยความสะดวกจากการจัดการบุคคลที่มีความเห็นแตกต่าง เป็นปฏิบัติ ต่อต้าน ส่งเสริมกำลัง การก่อ ความไม่สงบ ก่อกบฏ จัดตั้งและปฏิบัติการของขบวนการแบ่งแยกดินแดน จากรัฐบาล การแสวงหาพันธมิตรกับ ประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนหนึ่งมีพรมแดนติดต่อกับจีน จากหลากหลายภูมิภาค ที่สำคัญ คือ เอเชียกลาง คาซัคสถาน (การเมือง, 2019) และทาจิกิสถาน (บรูซ แพนนิเออร์, 2554) นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ เอเชียใต้ ปากีสถานและศรี ลังกา นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลาวและกัมพูชา นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ การตีฟ้าการ ปิดล้อมของสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตร และก่อให้เกิดประโยชน์ด้านสังคม จากการเพิ่มประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพจากการเข้าถึงพื้นที่ที่ห่างไกล พื้นที่ที่มีความอ่อนแอ พื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านรัฐบาล จีน การลดช่องว่างการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านฐานะความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ระดับการพัฒนา การเข้าถึงความทันสมัยและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย การเคลื่อนย้ายประชากรที่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ นายทุนอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการ กรรมกร จากจีน สู่อะเซียนในหรือนอกพื้นที่ที่รับสัมปทาน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ด้านความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ความถดถอยและเสื่อมถอยของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป มหาอำนาจตะวันตกอื่น และญี่ปุ่น ที่สำคัญ จากปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และการแพร่ขยายของไวรัส โควิดนาภายหลัง ก่อให้เกิดความช่วยเหลือระหว่างประเทศมีความเปลี่ยนแปลง การให้ความช่วยเหลือของ สหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศทั้งหลายจำนวน 64 ประเทศ เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด จำนวน 274 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2020 (สถานทูตและสถานกงสุลในประเทศไทย, 2563) ความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทำให้จีนให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือกับประเทศทั้งหลายที่ล้าแล้วเป็น

ประโยชน์กับเงินภายหลัง ที่สำคัญ คือ อิตาลี จากการกำหนดนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางหรือเส้นทางสายไหมใหม่ นำไปสู่ข้อเสนองานของจีนจากการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้ความช่วยเหลือกับประเทศเพื่อร่วมมือระหว่างกันเป็นความช่วยเหลือตามความร่วมมือระดับทวิภาคี ทำให้ประเทศพันธมิตรที่ร่วมมือมุ่งหวังการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศจากการรับความช่วยเหลือเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเปิดโอกาสให้นักธุรกิจจีนประกอบธุรกิจประเทศนั้น นำไปสู่การพึ่งพิงเงินของประเทศอื่นจากราคาที่ต้องจ่ายกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นประโยชน์กับจีนและกระทบกับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้นจากการรูดคิบบของเงินอย่างรุนแรง (รายงานพิเศษ, 2563) ผ่านการแทรกแซง สั่งการ บงการ ควบคุม และครอบงำ ของเงินที่ก่อให้เกิดความเสียเปรียบกับประเทศที่รับการลงทุน ก่อให้เกิดสภาพกึ่งอาณานิคม สภาพกึ่งประเทศเอกราช สภาพกึ่งประเทศราชก่อนช่วงสมัยรัฐจารีต (Traditional State) ความเสี่ยงจากการสูญเสียอำนาจอธิปไตย จากการรับเงินกู้จากจีน แต่ล้มเหลวกับการใช้หนี้คืนกับจีน จากการติดกับดักหนี้ (debt-trap diplomacy) ก่อให้เกิดกับดักหนี้ (debt-trap) สาธารณะจากความล้มเหลวของประเทศนั้นเพื่อใช้หนี้คืนนำมาสู่การใช้หนี้คืนหลากหลายรูปแบบ ก่อให้เกิดความสับสนเสี่ยงจากการที่จีนมีบทบาทนำในกิจการท่าอากาศยาน บริษัทผลิตไฟฟ้า สถานีโทรทัศน์แห่งชาติ และทางหลวงหลายสาย ในแอฟริกา (รายงานพิเศษ, 2563) ท่าเรือระหว่างประเทศในศรีลังกา เมืองสิหนุวิลลีในกัมพูชา พื้นที่สัมปทานเพื่อการเพาะปลูกเกษตรกรรม พื้นที่สองข้างทางรถไฟความเร็วสูง พื้นที่ที่ตั้งบ่อนการพนันหรือแหล่งคาสิโนที่คนจีนถือหุ้นใหญ่ พื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม ในลาว การรูดคิบบของเงินนับเป็นบทเรียนสำคัญของประเทศไทยในการกำหนดการต่างประเทศจากการเป็นเงินใหม่ซึ่งแตกต่างจากเงินเดิมหรือเงินอดีตที่มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยเกือบสี่ทศวรรษภายหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ด้านสังคม ความเปลี่ยนแปลงจากสภาพภูมิอากาศจากภาวะโลกร้อน (Global Warming) ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างมากมายและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เพิ่มความรุนแรงของปัญหาจากการขาดแคลนน้ำ การลดลงของผลผลิตด้านเกษตรกรรมส่งผลต่อการขาดแคลนในประเทศหลายประเทศเป็นวงกว้าง ทำให้การประชุมสุดยอดเพื่อการพิทักษ์โลก (Earth Summit) เพิ่มความสำคัญตามลำดับ การเผชิญหน้าจากปัญหาโลกร้อนทำให้เป็นปัญหาและข้อโต้แย้งระหว่างเหตุผลทางการเมืองกับเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (Weiss, 2013) ปัญหาข้ามชาติทั้งการค้ามนุษย์ การแพร่ระบาดของยาเสพติด หรืออื่นใด นับเป็นปัญหาระหว่างประเทศที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 21 สัมพันธ์กับปัญหาที่สังคมมนุษย์เผชิญในปัจจุบันและอนาคต

ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากรที่อัตราการเกิดลดลง ทำให้ญี่ปุ่น เป็นประเทศลำดับแรกในโลกที่มีจำนวนประชากรลดลงนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2010 (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ เกาะกระแสโลก, 2559) ตามมาด้วยกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย สวีเดน ฟินแลนด์ และนอร์เวย์ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ประเทศพัฒนาแล้ว เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ ฮองกง นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ และประเทศกำลังพัฒนาขึ้นก้าวหน้า (Advance Developing Countries) จำนวนมาก ประเทศไทย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ จะเผชิญกับปัญหาประชากรวัยชราหรือผู้สูงอายุจนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) เพราะประชากรวัยทำงานลดลง จีนนับเป็นประเทศที่เผชิญปัญหาจากการ

เปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรเป็นผลจากนโยบายลูกคนเดียวนับตั้งแต่ ค.ศ. 1978 (วารกรณ์ สามโกเศศ, 2016) ทำให้มีปัญหาอื่น ที่สำคัญ ความสมดุลระหว่างเพศชายที่มีจำนวนมากว่าตามความเชื่อของจีน กับเพศหญิง นำไปสู่การยกเลิกใน ค.ศ. 2016 เพื่อแก้ปัญหาสังคมผู้สูงอายุ ทำให้ประชากรจีนจะมีจำนวน 1,370 ล้านคนใน ค.ศ. 2020 และเป็นจำนวน 1,450 ล้านคนใน ค.ศ. 2030 จนถึง ค.ศ. 2070 ประชากรจีนจะสมดุล และเท่ากับว่าจีนจะใช้เวลาเกือบ 100 ปี เพื่อแก้ปัญหาโครงสร้างประชากรของจีน (กฤต วาณิชย์เสริมกุล, 2558) ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของจีนจนส่งผลกระทบต่อสัดส่วนของประชากรที่เจริญเติบโตในอัตราที่ลดลง ส่งผลให้อินเดียกลายเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลกกว่า 1,400 ล้านคน นับตั้งแต่ ค.ศ. 2023

การแพร่ขยายของไวรัสโคโรนา ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศหลากหลายมิติ ทั้งจากการกล่าวหาระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนว่าแหล่งกำเนิดมาจากที่ใด การใช้เครื่องมือทางการทูตที่เป็นการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ที่สำคัญ จากจีนสู่สหภาพยุโรปด้วยการสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือและเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ และการสาธารณสุข และบทบาทของผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลกขณะนั้นที่โน้มเอียงข้างข้างจีน เพราะขณะดำรงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขของเอธิโอเปียเคยได้รับความช่วยเหลือจากจีน เพื่อพัฒนาทางการแพทย์และการสาธารณสุขอย่างมาก การแพร่ขยายของไวรัสโคโรนาไปสู่ความตกต่ำ ความเสื่อมถอย และความถดถอยทางเศรษฐกิจจากบทบาทของรัฐบาลของประเทศหลายประเทศสั่งห้ามประชาชนเดินทาง การกระทำและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเผชิญหน้า และทำกิจกรรมสาธารณะเกือบทุกชนิดหรือทุกประเภท มาตรการสั่งห้ามเพื่อให้ประชาชนอยู่ที่พักหรือที่ต้ง (lockdown) ทั้งหลาย นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนจากวิถีทั่วไปสู่วิถีใหม่ (new normal) แตกต่างจากวิถีสมัยใหม่ทั่วไป ทำให้รัฐบาลมีบทบาทฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ แต่ข้อจำกัดด้านรายได้ที่เป็นปัญหาด้านรายรับก่อให้เกิดการขยายตัวของหนี้สินสาธารณะ (public debt) ที่เกินพีดานที่ประเทศหลายประเทศกำหนด จากเดิมที่ประเทศหลายประเทศเกือบถึงพีดานนำไปสู่การเกินพีดานหรือเกินพีดานแล้วยิ่งเกินพีดานเพิ่มขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง นับเป็นปัญหาสาธารณะที่สำคัญที่เป็นปัญหาด้านการเงินระหว่างประเทศหรือปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

ระดับภูมิภาค ความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ที่เป็นกระแสการตีกลับหรือการย้อนกลับของโลกาภิวัตน์ร่วมสมัยหรือในปัจจุบัน สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือการเมืองการปกครองในประเทศ จากการตีกลับของประชาธิปไตยหรือระบอบประชาธิปไตยที่นำไปสู่การเพิ่มความสำคัญของแนวคิดและระบอบการปกครองที่ไม่เป็น ไม่สอดคล้อง ตรงกันข้าม อิงแอบ กับประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองแบบผสมผสาน (Mixed Regime) ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (Illiberal Democracy) อำนาจนิยม เบ็ดเสร็จนิยม รวมถึงระบอบการปกครองอื่น แสดงถึงการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ประชาานิยม (populism) และชาตินิยม (nationalism) นับเป็นตัวอย่างของแนวคิดที่สำคัญ และแพร่กระจายไปสู่ประเทศทั้งหลาย ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย กัมพูชา นับเป็นตัวอย่างสำคัญของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประชาธิปไตยถดถอยลงอย่างต่อเนื่อง แตกต่างจากพม่าที่ก้าวสู่การปกครองระบอบเผด็จการอำนาจนิยมเต็มรูปแบบภายหลังการรัฐประหารใน ค.ศ.

2021 ความเปลี่ยนแปลงภายในของประเทมหาอำนาจและการตีกลับของการปกครองระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหลากหลายรูปแบบ นับเป็นความท้าทายของการกำหนดยุทธศาสตร์และการจัดวางการต่างประเทศไทยจากความเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติ

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับเป็นส่วนที่สำคัญของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 จากด้านการเมืองการปกครองที่ประเทศเวียดนามและลาวมีการปกครองระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมหรือเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่มีอย่างต่อเนื่องและยาวนานจากการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม กัมพูชามีระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่ไม่เสรีจากการครองอำนาจทางการเมืองการปกครองอย่างต่อเนื่องของตระกูลของฮุนเซน และพม่ามีการปกครองระบอบเผด็จการอำนาจนิยมภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2021 ด้านเศรษฐกิจ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการค้าและการลงทุนในเวียดนาม แต่ปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ก่อตัวจากปัญหาการขยายตัวทางเศรษฐกิจโลก ปัญหาจากอสังหาริมทรัพย์ และรถยนต์ นับเป็นการบั่นทอนเศรษฐกิจของเวียดนาม ขณะที่กัมพูชาเผชิญกับปัญหากับดักหนี้ (debt trap) จากจีน ปัญหาการยุติการลงทุนเมืองสีหนุวิลล์ ขณะเดียวกันได้เปิดโอกาสให้จีนพัฒนาท่าเรือเรื่อย ซึ่งเป็นที่สงสัยถึงเป้าหมายของการพัฒนาท่าเรือว่ามีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นฐานทัพเรือให้กับจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่ เช่นเดียวกับลาวที่เผชิญปัญหาและวิกฤตการณ์ จากกับดักหนี้จีนภายหลังการสร้างรถไฟความเร็วสูงระหว่างคุนหมิงกับเวียงจันทน์ที่สำเร็จลุล่วงใน ค.ศ. 2021 ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ ปัญหาการขาดดุลการค้า ปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ และปัญหาอื่นตามมาภายหลัง ขณะที่พม่าเผชิญปัญหาแตกต่างออกไป จากการรัฐประหารของกองทัพใน ค.ศ. 2021 นำมาสู่การคว่ำบาตรจากนานาประเทศ การคว่ำบาตรกลุ่มผู้ต่อต้านหรือกลุ่มที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย และชนกลุ่มน้อย ทำให้รัฐบาลทหารหวังพึ่งมหาอำนาจอย่างจีนและรัสเซีย

ความเปลี่ยนแปลงด้านความมั่นคงของสภาพแวดล้อม ปัจจัย และบริบทโลกปัจจุบัน นับเป็นช่วงเวลาที่แสดงถึงการขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสหประชาชาติ องค์การระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงระดับโลก ผ่านองค์การภายในของสหประชาชาติ ที่สำคัญ คือ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nation Security Council : UNSC) องค์การระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงที่สำคัญ จากความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจที่เป็นสมาชิกถาวร (permanent members) ของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ส่วนหนึ่งเนื่องจากช่วงสงครามเย็น ระหว่างสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส กับจีนและรัสเซีย ทำให้การออกมติที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติล้มเหลว นำไปสู่การเพิ่มความสำคัญและพัฒนากองการขององค์การระหว่างประเทศด้านการเมืองและความมั่นคงระดับภูมิภาค อาเซียนนับเป็นตัวอย่างสำคัญ จากการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Political - Security Community : APSC) นับตั้งแต่ ค.ศ. 2015 จากการมุ่งเน้นสรรค์สร้างความร่วมมือกับสหประชาชาติ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าของอาเซียนด้านการเมืองและ

ความมั่นคง การคิดพิจารณาทบทวนอย่างรอบด้านสำหรับวิสัยทัศน์ของอาเซียนหลัง ค.ศ. 2025 และเส้นทางของกฎบัตรอาเซียนหลัง ค.ศ. 2025 (Community Relation Division (CRD) The ASEAN Secretariat, 2021 : (5)) และการประชุมอาเซียนว่าด้วยการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Regional Forum : ARF) นับตั้งแต่การก่อตั้งใน ค.ศ. 1994 มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นเวทีและการปรึกษาหารือสำหรับประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงและสร้างความเชื่อมั่นและการทูตเชิงป้องกันในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก นับเป็นความท้าทายจากความมั่นคงที่ครอบคลุม (ASEAN Regional Forum, 2021)

อาเซียนนับเป็นกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญระดับภูมิภาคสำหรับความร่วมมือด้านเศรษฐกิจจากการกำหนดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ใน ค.ศ. 2015 จากการปฏิบัติตามพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AESAN Blueprint 2025) เพื่อให้อาเซียนเป็นตลาดและมาตรฐานเดียวกัน การเสริมสร้างความเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ การปรับตัวและพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน เท่ากับเพิ่มความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศสมาชิก (อาเซียน เผยผลปฏิบัติครั้งทางตามพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนคืบหน้าทุกด้าน, 2564) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจจิรวดี เจ้าพระยา แม่น้ำโขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Strategic Cooperation : ACMECS) นับเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค (sub-region) จากการกำหนดแผน ACMECS แม่บท 5 ปี ระหว่าง ค.ศ. 2019 ถึง 2023 ที่มุ่งเน้นความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโครงข่ายโทรคมนาคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนและอัจฉริยะ และปฏิญญากรุงเทพที่มุ่งเน้นความร่วมมือจากการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์จากความแข็งแกร่งและความหลากหลาย (ธนาकरแห่งประเทศไทย, 2564) นำมาสู่การตั้งคำถาม การวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดเห็น ถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และประเทศไทยกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างน้อยเพียงใด

4.1.2 สาเหตุภายในนำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

ตามแนวคิดของอีโอดอร์ เอ คัวลอมบิส และจอห์น เอช วอร์ฟ แบ่งเป็นสองมิติ (Coulombis and Wolfe, 1982 : 72-73) คือ องค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม แบ่งเป็น ประชากร พื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ ชีตความสามารถด้านอุตสาหกรรม ชีตความสามารถด้านเกษตรกรรม ความเข้มแข็งและความเคลื่อนไหวด้านการทหาร และองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม แบ่งเป็น ภาวะผู้นำ ประสิทธิภาพขององค์การระบบราชการ ประเภทของรัฐบาล ความเป็นเอกภาพหรือความหนึ่งเดียวกันทางสังคม ชื่อเสียงความไว้วางใจ และการสนับสนุนจากภายนอกหรือต่างประเทศ

ประการแรก ประชากร (Population) ประชากรหรือพลเมืองหรือประชาชนหรือราษฎรที่พำนักอาศัยในประชาคมทางการเมืองหรือรัฐหรือประเทศที่มีเอกราชและอำนาจอธิปไตย ประชากรมีความสำคัญจากปัจจัยแห่งอำนาจสองด้าน คือ ด้านปริมาณและคุณภาพ ด้านปริมาณ สมมติฐานของประชากรด้านปริมาณในอดีตคือประเทศ

ที่มีประชากรจำนวนมากจะมีอำนาจมาก เพราะมาจากความสามารถในการระดมพลเพื่อการสงคราม ทำให้กองทัพมีความเข้มแข็งจากกำลังพลที่มีจำนวนมากนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของชัยชนะ ประเทศที่มีจำนวนประชากรมากย่อมมีขีดความสามารถหรือสมรรถนะเพื่อการพัฒนาในแต่ละด้านมาก จำนวนประชากรมีความสัมพันธ์กับความเป็นประเทศมหาอำนาจ นักวิชาการบางคนเสนอว่า ประเทศมหาอำนาจ คือ ประเทศที่มีประชากรตั้งแต่สามสิบล้านคน ประเทศที่มีประชากรมากทำให้มีอำนาจ ศักยภาพ ในการดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศมีสมรรถนะ ประเทศที่มีประชากรมากนับเป็นปัจจัยแห่งอำนาจด้านปริมาณ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ อินเดีย จีน สหรัฐอเมริกา อินโดนีเซีย ปากีสถาน บังกลาเทศ รัสเซีย และญี่ปุ่น ส่วนด้านคุณภาพ สมมติฐานปัจจุบัน คือ ประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพสูงย่อมเป็นที่มาของปัจจัยแห่งอำนาจ ปัจจัยแห่งอำนาจขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากรมากกว่าปริมาณหรือจำนวนของประชากร วัดจากด้านการศึกษา ที่สำคัญ คือ จำนวนปีของการศึกษาภาคบังคับ จำนวนนักศึกษาที่รับของแต่ละระดับการศึกษา อัตราการอ่านออกเขียนได้ การศึกษาทางสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ คุณภาพของประชากรที่สูงย่อมทำให้ประเทศเข้มแข็ง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ อิสราเอลนับเป็นประเทศมีประชากรมีคุณภาพสูงมากทำให้มีกำลังรบเข้มแข็งจนมีชัยชนะในสงครามหลายครั้ง ญี่ปุ่นนับเป็นประเทศที่พ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง แต่กลับพลิกฟื้นจนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นผลมาจากการเป็นประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพ มีวินัย และมีความรักชาติ

ดังนั้น ประชากร จึงเป็นประชากรหรือพลเมืองหรือราษฎรที่พำนักในรัฐหรือประเทศหรือประชาคมทางการเมืองอย่างถาวร แบ่งเป็นด้านปริมาณและด้านคุณภาพ ด้านปริมาณ จากสมมติฐานที่ว่าประเทศที่มีประชากรมากย่อมมีโอกาสเป็นมหาอำนาจมาก ผ่านความสามารถด้านการระดมพล การเพิ่มขีดความสามารถด้านการพัฒนา แต่ปัญหาและอุปสรรคที่ประเทศไทยเผชิญนับตั้งแต่ทศวรรษ 2010 ต่อเนื่องถึง 2020 มาจากอัตราการเกิดของประชากรต่ำ ทำให้ประชากรลดน้อยลงจากจำนวนกว่า 67 ล้านคน ใน ค.ศ. 2022 เหลือเป็นจำนวน 66 ล้านคนใน ค.ศ. 2023 และการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของสังคมไทย และด้านคุณภาพ จากการเน้นคุณภาพของประชากร ด้านการศึกษา ทั้งจากการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ การอ่านออกเขียนได้ แรงงานที่มีทักษะ (skill Labor) จนกลายเป็นทุนมนุษย์ (human capital) ที่มีคุณภาพ มีระเบียบวินัย มีความรักมาตุภูมิ ที่ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมาเป็นลำดับ

ประการที่สอง พื้นที่ ดินแดนหรืออาณาเขต (Territory) ที่ตั้ง ขนาด รูปร่าง หรืออื่นใดที่เกี่ยวข้อง ประเทศที่มีที่ตั้งหรือทำเลที่ตั้งที่อยู่ตอนในของพื้นที่หรือภูมิภาคหรือทวีป ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล ตัวอย่างที่สำคัญ คือ มองโกเลีย ลาว เนปาล อัฟกานิสถาน และกลุ่มประเทศเอเชียกลาง จะมีความเจริญเติบโตช้าหรือล่าช้ากว่าประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล ประเทศไทยตั้งอยู่ตอนในของคาบสมุทรอินโดจีนหรือสุวรรณภูมิจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศปรับตัวจนรอดพ้นจากการยึดครองของประเทศมหาอำนาจตะวันตก แตกต่างจากประเทศเพื่อนบ้านที่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกช่วงการล่าอาณานิคม และทำเลที่ตั้งทำให้ประเทศ

ไทยกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศไทยที่เป็นอิสระเพราะไม่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมหาอำนาจ ที่สำคัญ คือ จีน อินเดีย และรัสเซีย เพราะประเทศที่มีขนาดใหญ่ สหรัฐอเมริกาและจีน นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ย่อมมีขีดความสามารถหรือมีความสามารถพัฒนาประเทศได้มากกว่าประเทศขนาดเล็ก รูปร่างของประเทศนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศมีความเข้มแข็งหรือมีความอ่อนแอ ฝรั่งเศส และสเปน นับตัวอย่างที่สำคัญของประเทศที่มีขนาดกระทัดรัด มีพื้นที่พอเหมาะ และติดทะเลหลายด้าน แตกต่างจากชิลีและเวียดนามที่มีรูปร่างเรียวยาว ส่งผลต่อการรักษาความมั่นคงอย่างยิ่ง และประเทศที่เป็นหมู่เกาะจะรักษาความมั่นคงปลอดภัยยากกว่าประเทศในภาคพื้นทวีป ญี่ปุ่น ไต้หวัน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ

ดังนั้น อาณาเขต ดินแดนหรืออาณาเขตของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการกำหนดเป็นขอบเขตที่ชัดเจนในปัจจุบันถือกำเนิดในยุคหรือช่วงของการล่าอาณานิคมต่อเนื่องจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ประเทศไทยต้องคืนดินแดนที่ได้มาระหว่างสงครามจำนวนหนึ่ง ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็น (Cold War Era) ที่ไทยมีปัญหากระทบกระทั่งกับประเทศเพื่อนบ้าน สาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากการปักปันเขตแดนที่คลุมเครือ ที่ไม่ชัดเจน ก่อให้เกิดความเสียหายเปรียบด้านเขตแดนของประเทศไทยในพื้นที่หลายแห่งซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคม และช่วงหลังสงครามเย็นที่ไทยมีปัญหากระทบกระทั่งกับเพื่อนบ้านเป็นระยะ ทั้งทางบกและทางทะเล แม้ประเทศส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันก็ตาม แต่ความสำคัญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจจากการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้านที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาพื้นที่ภูมิภาค หรือพื้นที่ที่ห่างไกล หรือชายขอบตามชายแดน หลากหลายมิติ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรมและการบริการ อย่างกว้างขวาง

ประการที่สาม ทรัพยากรธรรมชาติ (National Resource) ทรัพยากรธรรมชาตินับเป็นส่วนสำคัญสำหรับการสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ทำให้มีการพัฒนาด้านพาณิชย์กรรมและการบริการ จนทำให้รัฐบางรัฐหรือประเทศบางประเทศที่มีทรัพยากรจำนวนมากหรือปริมาณมากมีบทบาทและพฤติกรรมระหว่างประเทศแบบหนึ่งหรือโดดเด่น แตกต่างจากรัฐบางรัฐหรือประเทศบางประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติน้อย สหรัฐอเมริกา จีน และรัสเซีย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของประเทศที่มีอำนาจและอิทธิพล ทำให้มีความได้เปรียบมากกว่าประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติน้อย ออสเตรเลียและแคนาดา นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ความเปลี่ยนแปลงด้านคมนาคมขนส่งที่ถือกำเนิดภายหลังทำให้น้ำมันกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างสูง นับตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นำมาสู่ปัญหาความมั่นคงด้านพลังงาน (Energy Security) ทำให้กลุ่มประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออกหรือโอเปก (Organization of Petroleum Exporting Countries : OPEC) ซาอุดีอาระเบีย คูเวต โอมาน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อิหร่าน นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของประเทศสมาชิก ย่อมมีความได้เปรียบมากกว่าประเทศที่ไม่มีน้ำมัน ดังเช่น ญี่ปุ่น ที่เป็นตัวอย่างที่สำคัญ ทำให้ต้องมีการพึ่งพิงแหล่งพลังงานอื่นหรือแหล่งพลังงานภายนอกจากต่างประเทศ

ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างประเทศ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญคือประเทศที่มีที่ตั้งในเขตร้อนซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนา มีทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ ประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และบริษัทข้ามชาติ เพื่อใช้ในการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) ซึ่งเท่ากับจะเป็นการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ทำให้ประเทศหลายประเทศร่วมกันผลักดันให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสมบัติของโลก ก่อให้เกิดความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่นที่มีพื้นฐานจากทุนทางสังคม (social capital) กับบริษัทข้ามชาติที่มีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ชั้นสูง ดังกรณีข้าวหอมมะลิของประเทศไทย สำหรับประเทศไทย นับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จากความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุ ด้วยทำเลที่ตั้งของประเทศที่อยู่ในเขตร้อน สภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งเทือกเขา ภูเขา ที่สูง ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่ง และเกาะ เป็นคาบสมุทรยื่นลงในพื้นที่ ดินทะเล ผ่านความเปลี่ยนแปลงหลายช่วงเวลา การเป็นประเทศที่มีพื้นที่ขนาดกลาง ทำให้ไทยนับเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) และนำไปสู่การพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น ผ่านการค้นคว้าวิจัยและการพัฒนา ด้วยการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไทยนับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จากความหลากหลายและ/หรือความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุ เพราะทำเลที่ตั้งของประเทศที่อยู่ในเขตร้อน รวมถึงสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ทั้งเทือกเขา ภูเขา ที่สูง ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่ง และเกาะ เป็นคาบสมุทรยื่นลงในพื้นที่ ดินทะเลทั้งสองด้าน คือ อ่าวไทยที่เป็นส่วนหนึ่งและอ่าวอันดามันซึ่งส่วนหนึ่งติดกับทะเลเบงกอลและเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดีย การเป็นประเทศที่มีพื้นที่ขนาดกลางเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศมหาอำนาจที่มีขนาดใหญ่ มีที่ตั้งในเขตร้อน ใกล้เส้นศูนย์สูตร ส่งผลให้ไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดการพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ช่วงการล่าอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 2 สงครามเย็น หลังสงครามเย็นในทศวรรษสุดท้ายช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 และหลังสงครามเย็นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 นับเป็นความได้เปรียบหรือจุดแข็งของไทย แต่ประเทศไทยกลับประสบปัญหาด้วยการขาดแคลนทรัพยากรด้านพลังงานของไทย จากความมั่นคงด้านจัดหาและความมั่นคงด้านราคา กลับกลายเป็นจุดอ่อนหรือความเสียเปรียบของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ

ประการที่สี่ ชีตความสามารถหรือสมรรถนะด้านอุตสาหกรรม (Industrial Capacity) อุตสาหกรรมนับเป็นส่วนสำคัญสำหรับการเป็นปัจจัยแห่งอำนาจของประเทศที่ทำให้ประเทศแต่ละประเทศมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการสร้างความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านอุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมขนาดกลาง และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรืออุตสาหกรรมหนัก ที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมพลังงาน การคมนาคม การสื่อสาร เคมีภัณฑ์ เครื่องมือและปัจจัยทางการเกษตรกรรม นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สร้าง

ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ นำมาสู่การพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ ยานพาหนะในการรบ ที่สำคัญ คือ เรือดำน้ำ เรือรบ เรือบรรทุกเครื่องบิน เครื่องบินรบ อุตสาหกรรมจึงนับเป็นส่วนสำคัญเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพที่มีบทบาทเพื่อรักษาเอกราชแห่งชาติและบูรณภาพแห่งดินแดน ความมั่นคงแห่งชาติ ที่สำคัญ คือ สมรรถนะทางอุตสาหกรรมจะสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ด้วย ตัวอย่าง คือ สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และประเทศบางประเทศยังเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมทหารอีกด้วย

ดังนั้น ชัดความสามารถหรือสมรรถนะด้านอุตสาหกรรม การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมจึงนับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการสร้างเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จากยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitute Industrialization : ISI) ตามข้อเสนอของธนาคารโลก (World Bank) ช่วงต้นทศวรรษ 1960 ต่อเนื่องด้วยยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก (Export Oriented Industrialization : EOI) ช่วงปลายทศวรรษ 1970 และอุตสาหกรรมที่หลากหลายของไทย (Diversified Industry) นับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1980 หรือจากช่วงที่เน้นเกษตรกรรม สู่อุตสาหกรรมเบา ตามมาด้วยอุตสาหกรรมหนัก และอุตสาหกรรมที่สร้างมูลค่าด้วยนวัตกรรมในปัจจุบัน เพื่อนำพาประเทศไทยให้พ้นกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) ส่วนหนึ่งมีการกำหนดยุทธศาสตร์โครงการเขตพิเศษระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) ซึ่งต่อเนื่องจากโครงการอุตสาหกรรมภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) และโครงการสะพานแผ่นดิน (Landbridge) เชื่อมระหว่างอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน ทดแทนการขุดคอคอดกระ นับเป็นการพัฒนาและใช้พื้นที่ที่สัมพันธ์กับภูมิรัฐศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญ

ประการที่ห้า ชัดความสามารถหรือสมรรถนะด้านเกษตรกรรม (Agricultural Capacity) การเกษตรกรรมทำให้ประเทศพึ่งพาตนเองได้ ส่งผลให้ประเทศทุกประเทศต่างส่งเสริมการเกษตรกรรม ที่สำคัญ คือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นผลจากบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ภายในประเทศ ที่มีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญของการตัดสินใจขาดผลการเลือกตั้งของสมาชิกรัฐสภาหรือสภาองเกรสในประเทศหลายประเทศ แม้ว่าต้นทุนการผลิตจะสูงก็ตาม เพราะเท่ากับเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ของประเทศ ให้มีความมั่นคงปลอดภัยภายหลัง หากเกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารจนนำไปสู่การนำเข้าย่อมเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานที่อาจนำไปสู่วิกฤตได้ภายหลัง และหากมีปริมาณและคุณภาพอาหารที่มากพอย่อมนำไปสู่การส่งออกสินค้าการเกษตรเป็นจำนวนมาก ทั้งในลักษณะของสินค้าพื้นฐาน (Primary goods) ซึ่งเป็นสินค้าการเกษตรที่ไม่มีการแปรรูปหรือเป็นการแปรรูปที่มีการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมขั้นต่ำ เป็นของประเทศกำลังพัฒนาโดยส่วนใหญ่ และสินค้าอุตสาหกรรมการเกษตร (Agro-Industry) ซึ่งเป็นลักษณะของสินค้าการเกษตรกรรมที่แปรรูปนับเป็นสินค้าของประเทศพัฒนาแล้ว สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ เป็นประเทศอุตสาหกรรมการเกษตร (Agro-Industry Countries) และรัฐหรือประเทศที่ผลิตสินค้าการเกษตรมากจะมีความได้เปรียบประเทศที่ผลิตสินค้าการเกษตรกรรมน้อย

ดังนั้น สมรรถนะด้านเกษตรกรรม จากความอุดมสมบูรณ์ของไทยด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์และการให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เท่ากับเปิดโอกาสการพัฒนาด้านเกษตรกรรม จากการทำรัฐบาลไทยมีนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นการพัฒนาตามแนวคิดเกษตรอัจฉริยะ (Smart Agriculture หรือ Smart Farmer) นับเป็นการเกษตรที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ส่วนหนึ่งมาจากรากฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากข้อมูลที่กลายเป็นสารสนเทศหรือข้อมูลสารสนเทศ เป็นการปรับเปลี่ยนการผลิตทั้งหมดแบบครบวงจร ทั้งตอนเริ่มต้น ตอนกลาง และตอนสิ้นสุด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและคุณภาพของผลผลิตด้านการเกษตร นับเป็นประโยชน์กับไทยสำหรับการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การผลิต การบริโภค การกระจายสินค้า และที่สำคัญ คือ การส่งออกสินค้าเกษตรไปต่างประเทศ

ประการที่หก ความเข้มแข็งและความเคลื่อนไหวทางการทหาร (Military Strength and Mobility) ความสามารถทางการทหารเป็นส่วนสำคัญในการรักษาความอยู่รอดปลอดภัยแห่งชาติ เอกราชแห่งชาติ บูรณภาพแห่งดินแดน ความมั่นคงแห่งชาติ ทหารและกองทัพจึงมีบทบาทสำคัญสำหรับการป้องกันประเทศ ความสำคัญกองทัพที่เพิ่มมากขึ้นสัมพันธ์กับด้านปริมาณหรือจำนวนจากการมีปริมาณหรือจำนวนทหารที่เพียงพอเพื่อการป้องกันประเทศ และด้านคุณภาพจากการมีทหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสามารถเคลื่อนย้ายกำลังพลอย่างรวดเร็ว การให้ความสำคัญกับอาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัย การงบประมาณ การข่าว การวิจัยและพัฒนาทางทหาร นับเป็นองค์ประกอบ บริบท และปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ เพื่อทำหน้าที่และมีบทบาทสำหรับการป้องกันประเทศ ตัวอย่างของประเทศที่มีกองทัพหรือทหารที่เข้มแข็งที่สุดลำดับต้นหรือลำดับแรกของโลก ที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย เวียดนาม รวมถึงอิสราเอลซึ่งเป็นประเทศที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทางการทหารสูง ทำให้งบประมาณทางการทหารสูงมาก

สำหรับความเข้มแข็งและการระดมพลด้านการทหาร ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งด้านการทหารอย่างต่อเนื่องจากการจัดลำดับที่อยู่ที่ไม่เกิน 25 ใน ค.ศ. 2023 จากขนาดของกำลังทหารและการระดมพล การพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัย ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการรบ และองค์ประกอบอื่น จากปัญหาภัยคุกคามด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนเพราะภูมิศาสตร์ของไทยเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวหลายแห่ง ทั้งการเป็นพรมแดนซึ่งเป็นที่ราบที่ต่อเนื่องกันกับประเทศเพื่อนบ้าน เทือกเขาและภูเขาลำเนาไพร การเป็นป่ารอยต่อที่ต่อเนื่องกัน พื้นที่หลายแห่งยังไม่มี การปักปันเขตแดน ก่อให้เกิดปัญหา ที่สำคัญ คือ การลักลอบนำแรงงานที่ผิดกฎหมายเข้าประเทศ การค้าของเถื่อนและสินค้าที่ผิดกฎหมาย การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการรุกรานตามแนวชายแดน

ปัจจัยที่เป็นนามธรรม ปัจจัยที่จับต้องหรือวัดไม่ได้ (Intangible elements) ประกอบด้วย ภาวะผู้นำและบุคลิกภาพ ประสิทธิภาพของระบบราชการ รูปแบบของรัฐบาล ความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม ชื่อเสียงเกียรติภูมิ และการสนับสนุนจากต่างประเทศ

ประการแรก ภาวะผู้นำและบุคลิกภาพ (Leadership and Personality) เป็นลักษณะ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติ ของผู้นำ เป็นลักษณะของผู้นำ ประกอบด้วย มุมมอง ทักษะ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม อุดมการณ์ โลกทัศน์ การรับรู้ การมองปัญหา (perception) การศึกษา บุคลิกภาพ หรืออื่นใดหรือองค์ประกอบอื่นใดของผู้นำ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีผลต่อผู้นำ จากสมมติฐานที่กล่าวว่า ผู้นำที่มีการศึกษาสูง มีลักษณะหรือบุคลิกภาพและอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย การดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย มาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีการตรวจสอบและถ่วงดุลจากสถาบันทางการเมือง ที่สำคัญ คือ รัฐสภา องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ ประชาชนหรือพลเมือง ตามมติมหาชน การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศจะเป็นแบบประนีประนอม มีความยืดหยุ่น มีการใช้เครื่องมือทางการเมืองและการทูตเป็นหลักเพื่อแก้ปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศ ในทางตรงกันข้าม ผู้นำที่มีการศึกษาต่ำ มีบุคลิกภาพและอุดมการณ์แบบเผด็จการหรืออำนาจนิยม การดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามวิถีทางของระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยม ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีการใช้อำนาจสั่งการ บงการ ควบคุม ครอบงำ หรือแทรกแซง สถาบันทางการเมืองและองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ หรือสถาบันทางการเมืองอื่นใด หรือประชาชน การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศจะแข็งกร้าวหรือก้าวร้าว มีความยืดหยุ่นกับการต่างประเทศต่ำ อาจใช้เครื่องมือทางการเมืองและการทหาร มีการใช้ความรุนแรงทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญหรือเครื่องมือหลักหลายกรณี หากประเทศมีผู้นำที่เข้มแข็งย่อมนำพาประเทศให้มีบทบาทที่สำคัญในการเมืองระหว่างประเทศและเป็นประเทศที่มีอำนาจทางการเมือง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ นายโรนัลด์ รีแกน ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา นางมากาเร็ต แทตเชอร์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษ นายลี กวน ยู นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ น.พ. มหาธีร์ โมฮัมหมัด นายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย มากกว่าประเทศที่มีผู้นำที่อ่อนแอของประเทศหลายประเทศบางช่วงเวลา

สำหรับประเทศไทย ภาวะผู้นำและบุคลิกภาพ การครองอำนาจอย่างต่อเนื่องของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรัฐประหารและนายกรัฐมนตรีของไทย นับตั้งแต่ช่วงการรัฐประหารใน ค.ศ. 2014 ต่อเนื่องถึงภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. 2019 ถูกตั้งคำถาม ตั้งข้อสงสัย ตั้งข้อสังเกต และแสดงความคิดเห็น อย่างกว้างขวาง จากประชาชน สาธารณชน และต่างประเทศ ถึงความเหมาะสมและความชอบธรรมทางการเมือง และด้วยบุคลิกภาพของความเป็นทหารหรือจากการเป็นทหาร การสำเร็จการศึกษาจากในประเทศ ไม่ได้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ การเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และการมีแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยมและอำนาจนิยม ทำให้นโยบายสาธารณะและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศต่างมีข้อจำกัด ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีระดับทวิภาคีที่มีการดำเนินการอย่างจำกัด ทำให้ประเทศไทยแทบไม่ได้ถูกให้ความสำคัญจากนานาอารยประเทศ หรือหลุดจากวงโคจรจากความสนใจของต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีของไทยใน ค.ศ. 2023 เป็นนายเศรษฐา ทวีสิน ซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากต่างประเทศ นักธุรกิจจากตระกูลชนชั้นนำด้านเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่และบริหารด้านธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ก่อให้เกิดคำถามถึงการผลักดันนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ที่สำคัญ โครงการเขตพิเศษระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และ

โครงการสะพานแผ่นดิน การเดินทางไปต่างประเทศเพื่อสร้างการยอมรับจากนานาชาติ ท่ามกลางส่วนหนึ่งเป็นโครงสร้างสังคมการเมืองที่ต่อเนื่องจากรัฐบาลชุดก่อน

ประการที่สอง ประสิทธิภาพขององค์การระบบราชการ (Bureaucratic Efficiency) ความมีประสิทธิภาพของระบบราชการ คือ การสนองตอบต่อความเปลี่ยนแปลงของปัจจัย บริบท และสภาพแวดล้อมของประเทศ แสดงออกจากการทำงานของข้าราชการประจำ ประสิทธิภาพของระบบราชการที่ดีสะท้อนออกจากการไม่มีหรือปราศจากการคอร์รัปชัน การทำงานที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไร้ความล่าช้า (redtape) การยึดถือวิธีการมากกว่าวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ทำให้การทำงานขาดประสิทธิผล ประเทศที่มีระบบราชการที่มีประสิทธิภาพสูงที่สำคัญขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย อาทิ สวีเดน นอร์เวย์ เป็นต้น สวิตเซอร์แลนด์ สิงคโปร์ ส่วนประเทศที่มีระบบราชการที่มีประสิทธิภาพต่ำ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ พม่า และลาว

สำหรับประสิทธิภาพของระบบราชการ ระบบราชการของไทยนับเป็นสถาบันทางการเมืองมีความต่อเนื่องนับจากรัฐแบบจารีตสู่รัฐสมัยใหม่บนหมุดหมายสำคัญซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นนับตั้งแต่ ค.ศ. 1892 จากการปฏิรูปการปกครองส่วนกลางในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 ที่เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อสนองตอบต่อการพัฒนาจำนวนมาก นับตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในช่วงทศวรรษที่ 1960 การปฏิรูประบบราชการที่เกิดขึ้นหลายครั้ง และการขยายตัวของระบบราชการ ส่งผลให้ระบบราชการมีขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญ คือ การปฏิรูประบบราชการใน ค.ศ. 2003 สมัยนายทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และการรัฐประหารใน ค.ศ. 2014 ซึ่งทำให้องค์การหรือหน่วยงานด้านความมั่นคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ แต่ปัญหาการใช้ระบบอุปถัมภ์ การเล่นพรรคเล่นพวก ความรู้ความสามารถและคุณภาพของข้าราชการ การใช้ภาษาต่างประเทศ การสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ การคอร์รัปชัน การขาดประสิทธิภาพ และการขาดประสิทธิผล นับเป็นปัญหาสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ประการที่สาม ประเภทหรือรูปแบบของรัฐบาล (Type of Government) รูปแบบของรัฐบาล ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยหรือเป็นเผด็จการ หากประเทศมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย กระบวนการทางการเมืองจะมาจากประชาชนเพื่อเลือกตั้งสมาชิกสภาหรือหัวหน้าฝ่ายบริหาร ย่อมทำให้รัฐบาลมีความชอบธรรมทางการเมือง ส่วนใหญ่มีเสถียรภาพทางการเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้รัฐบาลสามารถดำเนินนโยบายสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนับเป็นประโยชน์ต่อประเทศ สาธารณะ และประชาชน เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศจะเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติเพื่อนำมาสู่การใช้เครื่องมือทางการเมืองและการทูต ตรงกันข้าม หากประเทศมีระบอบการปกครองแบบเผด็จการทั้งเผด็จการอำนาจนิยมหรือเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม การดำเนินการทางการเมืองจะเป็นไปเพื่อรักษาและแสวงหาอำนาจเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ละเลย

ประชาชน ทำให้รัฐบาลขาดความชอบธรรม อาจขาดเสถียรภาพ การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปเพื่อรักษาอำนาจทางการเมือง รัฐจึงต้องใช้อำนาจเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง นำมาสู่การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศที่แข็งกร้าวสะท้อนถึงการเบี่ยงเบนจากการขาดความมั่นคงภายใน เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในสังคม มองเพื่อนบ้านเป็นศัตรูรุกราน และการลดการแทรกแซงจากต่างประเทศ นำมาสู่การใช้เครื่องมือทางการเมืองและการทหารภายหลัง

สำหรับรูปแบบของรัฐบาล ประเทศไทยมีรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งช่วงระหว่างภายหลังการรัฐประหารใน ค.ศ. 2014 จนถึงการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. 2019 เป็นรัฐบาลในช่วงการปกครองระบอบเผด็จการอำนาจนิยม คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย ทหารและข้าราชการพลเรือนทั้งที่ยังรับราชการและที่เกษียณอายุราชการ และนักธุรกิจส่วนหนึ่ง ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปหรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน ค.ศ. 2019 จนถึง ค.ศ. 2023 เป็นรัฐบาลพลเรือน ในระบอบประชาธิปไตยที่มีข้อจำกัด และประกอบด้วย ทหารและข้าราชการพลเรือนที่เกษียณอายุราชการหรือพ้นจากราชการแล้ว นักการเมือง อดีตข้าราชการ และอดีตนักธุรกิจ มีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีต่อเนื่องอีกช่วงเวลาหนึ่งหรือสมัยหนึ่ง จวบจนกระทั่งภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปหรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน ค.ศ. 2023 มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้ง แสดงถึง ความเป็นประชาธิปไตยที่เพิ่มมากขึ้น คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นักการเมือง และอดีตนักธุรกิจ เป็นส่วนใหญ่ มี นายเศรษฐา ทวีสิน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นับเป็นส่วนสำคัญต่อการผลักดันนโยบายสาธารณะที่แถลงต่อ รัฐสภา ที่สำคัญ นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของไทยทางภูมิรัฐศาสตร์ นโยบาย สะพานเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้ ทดแทนการขุดคอคอดกระ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ

ประการที่สี่ ความเป็นเอกภาพหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันทางสังคม (Societal Cohesiveness) ความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สังคมสงบสุข เรียบร้อย เป็นระเบียบ มีระเบียบแบบแผน มีความสมัครสมานสามัคคี ปราศจากความขัดแย้งภายใน หรือลดความขัดแย้งภายใน จากปัญหาทางด้านการเมืองเพราะมีชนกลุ่มน้อยเป็นจำนวนน้อย ประเทศหรือรัฐประกอบด้วยประชาชนหรือพลเมือง ที่มีเชื้อชาติเพียงชาติเดียวหรือมีเชื้อชาติอื่นจำนวนน้อย ศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือเป็นศาสนาเดียวกันหรือ มีความเชื่อเหมือนกันทำให้สังคมมีพลังที่เข้มแข็ง ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศไทย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ในทางตรงกันข้าม หากสังคมใดมีความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมน้อย มีความขัดแย้งภายในประเทศ มีความหลากหลายชาติพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ก่อให้เกิดความหลากหลายขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนา อาจนำไปสู่การต่อต้านรัฐบาล จากการก่อกบฏ ขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรืออินโด ย่อมทำให้สังคมปราศจากความสงบสุข ไม่เรียบร้อย ขาดความสมัครสมานสามัคคี มีความขัดแย้งภายในที่ต่อเนื่อง เป็นผลให้สังคมหรือประเทศขาดพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาที่ประเทศเผชิญ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ อินเดีย พม่า และมาเลเซีย ทำให้ในด้านการเมือง ประเทศที่ต้องมีความสัมพันธ์ต้องดำเนินความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน ด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อการค้า การลงทุน ความช่วยเหลือ ที่บรรยากาศเป็นอุปสรรค และด้านสังคม มีการข้อจำกัดการติดต่อทางด้านวัฒนธรรม

สำหรับความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมอย่างต่อเนื่องสูง แม้ภายหลังจะมีความขัดแย้งจากแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองจนกลายเป็นความแตกแยกอย่างกว้างขวาง หรือความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ตาม แต่ท่ามกลางการหลอมรวมจนกลายเป็นคนไทย สะท้อนมาจากความเป็นไทย (Thainess) บนพื้นฐานวัฒนธรรมที่หลากหลายที่มีศาสนาพุทธและวัฒนธรรมข้าวเป็นแกนสำคัญ สะท้อนถึงความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อยของประชากรแต่ละพื้นที่ ตามความเชื่อ ศาสนา ชาติพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม หรืออื่นใด และหากพำนักอาศัยในพื้นที่หรืออาณาเขตที่เคยถูกปกครองหรือได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมหรือประเพณีพรมแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ก็อาจมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ นับเป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่ความร่วมมือหรือความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านระหว่างกัน

ประการที่ห้า ชื่อเสียงและเกียรติภูมิ หรือชื่อเสียงความไว้วางใจ (Reputation and Credibility) เป็นการรักษาเกียรติภูมิชื่อเสียงของประเทศในสังคมโลก สวิตเซอร์แลนด์ นับเป็นประเทศที่เป็นตัวอย่างที่สำคัญสำหรับการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลาง มีการค้าประกันของประเทศในยุโรป และมีการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ทำให้เป็นที่ยอมรับนับเป็นที่มาของการเป็นที่ตั้งของกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ สถาบันระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ หลายแห่ง เจนีวานับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของเมืองที่เป็นที่ตั้งหรือศูนย์กลางการประชุมนานาชาติ กลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ สถาบันระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ หลายแห่ง ต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน หรือการที่ประเทศไทยสูญเสียชื่อเสียงและเกียรติภูมิหรือความน่าเชื่อถือระหว่างและภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงสามปีแรก เพราะรัฐบาลไทยเข้าข้างฝ่ายญี่ปุ่นช่วงแรกของสงครามเมื่อญี่ปุ่นรุกรานในประเทศไทย จนมีการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่สำคัญ ทั้งที่ญี่ปุ่นมิได้บังคับ ต่อมาประเทศไทยมีการประกาศทำนองที่ว่าประเทศที่ฝ่ายแพ้สงครามคือศัตรูของเรา เมื่อไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างสงคราม จนเมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้และฝ่ายสัมพันธมิตรมีความได้เปรียบ ประเทศไทยได้ประกาศประเทศที่ปราศัยหรือฝ่ายแพ้ในสงครามคือศัตรูของเรา และยกย่องเสรีไทยที่เข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรให้มีความโดดเด่น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี รัฐบาล ให้เป็นนายกรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือน และรัฐบาลที่เป็นพลเรือนเพิ่มมากขึ้น ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับเสรีไทย ทำให้ประเทศไทย ที่สำคัญ คือ ช่วงสุดท้ายของสงคราม มีสถานะที่คลุมเครือ ทั้งจากการเป็นทั้งประเทศที่แพ้สงครามในมุมมองหรือทัศนะของอังกฤษและฝรั่งเศส และประเทศที่ได้รับการปลดปล่อยในมุมมองหรือทัศนะของสหรัฐอเมริกา เพราะสหรัฐอเมริกาไม่มีการประกาศสงครามกับประเทศไทย และการประกาศสงครามของประเทศไทยขัดต่อความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังไม่ผ่านการลง

นามของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ครบทุกคน ทำให้กฎหมายการประกาศสงครามเป็นโมฆะตั้งแต่ต้น ทำให้ประเทศไทยสูญเสียชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศอย่างมาก นับเป็นที่มาของคำว่า การพูดแบบคนสยาม (Siamese Talk)

สำหรับชื่อเสียงและความไว้วางใจ การที่ประเทศไทยเผชิญปัญหาจากการรัฐประหารใน ค.ศ. 2006 และ ค.ศ. 2014 ส่งผลให้ดัชนีชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยถดถอย ก่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยที่บกพร่อง และปัญหาการคอร์รัปชันที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับจากนานาชาติเท่าที่ควร ส่งผลต่อการเจรจาที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เผชิญปัญหาและอุปสรรคนานัปการ การเจรจาการค้าเสรีระหว่างไทยกับสหภาพยุโรปนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ความแตกแยกทางสังคมอย่างรุนแรงตลอดเวลาของการเผชิญความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ทางการเมือง การติดขัดกับภัยร้ายได้ปานกลาง การให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาไม่มากเท่าที่ควร และการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่อง นำมาสู่การทำลายชื่อเสียงและความไว้วางใจของต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทยอย่างยาวนาน ทำให้รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน พยายามฟื้นฟูชื่อเสียงและความไว้วางใจของไทยภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. 2023 ด้วยการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของประเทศไทยในต่างประเทศ

ประการที่หก การสนับสนุนจากภายนอกหรือต่างประเทศหรือประเทศอื่น (Foreign Support) สะท้อนถึงการเป็นประเทศที่มีมิตรประเทศหรือพันธมิตรจำนวนมากสนับสนุนกิจกรรมระหว่างประเทศหรือด้านการระหว่างประเทศ เท่ากับเป็นการเพิ่มพูนอำนาจรัฐ ตัวอย่าง ที่สำคัญ คือ การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือจีนให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนกับแฉมเปี้ยซึ่งเป็นประเทศที่ไม่ติดทะเลหรือมหาสมุทรด้วยการสร้างทางรถไฟในการนำแร่ทองแดงออกผ่านแทนซาเนียซึ่งเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมและฝักใฝ่จีนในทศวรรษที่ 1960 สะท้อนถึงความจริงใจช่วยเหลือ ทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือจีนได้รับการยอมรับจากที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติที่มีสมาชิกส่วนหนึ่งมาจากแอฟริกาสนับสนุนเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติแทนที่สาธารณรัฐจีนหรือไต้หวันใน ค.ศ. 1971 หรือการแก้ปัญหาแกมพูชาจากสงครามกลางเมืองที่เป็นความขัดแย้งระหว่างเขมรสามฝ่ายกับเขมรเองสัมรินด้วยวิธีการทางการเมืองและการทูตนับเป็นวิธีการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี นำมาสู่การหาเสียงสนับสนุนเพื่อให้ได้ที่นั่งในที่ประชุมสหประชาชาติของประเทศสมาชิกอาเซียนในการสนับสนุนเขมรสามฝ่ายให้เป็นตัวแทนของแกมพูชาในทศวรรษที่ 1980 ที่เป็นผลสำเร็จ เพราะประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศมีพันธมิตรเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ประเทศไทยขอเสียงสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และประเทศโลกลเสรี อินโดนีเซียขอเสียงสนับสนุนจากประเทศมุสลิมและกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

สำหรับประเทศไทย การสนับสนุนจากภายนอกหรือต่างประเทศ มาจากการเป็นประเทศที่มีมิตรประเทศหรือพันธมิตรสนับสนุนมีเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งจากบทบาทของประเทศไทยในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ การทำความร่วมมือระดับทวิภาคี ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) ระหว่างกันและความร่วมมือระดับพหุภาคี จากการจัดตั้งหรือเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ

(International Cooperation) สถาบันระหว่างประเทศ (International Institution) องค์การระหว่างประเทศ (International Organization) กรณีของไทยในช่วงที่ผ่านมามีปัญหาทางการเมืองภายใน ส่งผลให้รัฐบาลไทยที่จัดตั้งภายหลังกการรัฐประหารใน ค.ศ. 2006 และ 2014 เผชิญกับปัญหาความชอบธรรมและการยอมรับจากนานาชาติ อารยประเทศ ทำให้นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โน้มเอียงเข้าหาจีน จากตัวอย่างที่สำคัญ คือ การส่งชาวอุยกูร์ที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่อต้านรัฐบาลจีนกลับคืนให้จีน ท่ามกลางการคัดค้านจากกลุ่มผลประโยชน์ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับละเมิดสิทธิมนุษยชน ต่างประเทศ และอารยประเทศ ส่งผลกระทบต่อไทยด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีตั้งแต่การไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจนไปถึงการถูกปฏิเสธจากประเทศตะวันตก การจัดตั้งรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน ภายหลังกการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. 2023 จึงทำให้มีหน้าที่แสวงหาพันธมิตรเพื่อรับการสนับสนุนจากต่างประเทศเพื่อความร่วมมือระหว่างกันในอนาคต ผ่านการเดินทางไปทั่วโลกเพื่อเป็นยืนยันความมีตัวตนของประเทศไทยให้เป็นยอมรับจากต่างประเทศ การต้อนรับการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ และความร่วมมือด้านสังคมระหว่างประเทศด้านอื่น

4.2 สาระสำคัญของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

สาระสำคัญของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 ประกอบด้วย ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ปรับปรุงจาก ธีโสธร ตู่ทองคำ, 2561 : 15-28 -15-50)

ด้านการเมือง

ประเทศไทยมีการปกครองเป็นการปกครองระบอบราชาธิปไตยนับตั้งแต่อดีตจนถึงช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 มีลักษณะเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกหรือปิตุราชาธิปไตย เทวราชา ธรรมราชา และสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ที่เริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระหว่าง ค.ศ. 1892 จนถึงกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ใน ค.ศ. 1932 ก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองสมัยใหม่ในระบอบรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ คือ รัฐบาล และรัฐสภา และสถาบันทางการเมืองอื่นภายหลัง ความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดการช่วงชิงอำนาจภายในของโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ตลอดช่วงการปกครองของสมาชิกคณะราษฎรนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 จนถึง ค.ศ. 1957 ก่อให้เกิดเป็นการเมืองเรื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ การเมืองของการต่อสู้แข่งขันและความขัดแย้งระหว่างข้าราชการกับนักการเมือง หรือระหว่างพลังในระบบราชการ (Bureaucratic Force) กับพลังนอกระบบราชการ (Ex-bureaucratic Force) และการเมืองเรื่องของนักการเมือง และความอ่อนแอของโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) ที่ประกอบด้วยประชาชน นำไปสู่การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง นับเป็นบริบทของการเมืองไทยต่อเนื่องถึงปัจจุบัน (ธีโสธร ตู่ทองคำ, 2556 : 77-78)

การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน ค.ศ. 1957 เป็นปฐมบท และ ค.ศ. 1958 นำพาประเทศไทยไปสู่การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม (authoritarianism) เป็นการปกครองระบอบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) อย่างสมบูรณ์ มีการฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์ การปฏิรูประบบราชการ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นวงกว้างภายหลังจากการปกครองของทหารกับขุนนางนักวิชาการ (Technocrat) ที่มีอำนาจการปกครอง และนับตั้งแต่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยสลับกับระบอบแบบเผด็จการ กับการปกครองแบบกึ่งประชาธิปไตย และการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ธโรธร คุ้มทองคำ. 2556 : 88) ก่อให้เกิดคำถาม การตั้งข้อสงสัย การตั้งข้อสังเกต การแสดงความคิดเห็น ถึงการเป็นประชาธิปไตยที่บกพร่อง ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (illiberal Democracy) หรือประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ และความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ทำให้ประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬใน ค.ศ. 1992 เริ่มต้นปิดหูกัดการทำให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง (consolidating democracy) ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตยหรือกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) แต่การเปลี่ยนผ่านของระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยกลับเผชิญกับการเปลี่ยนไม่ผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตย จากการรัฐประหารของประเทศไทยใน ค.ศ. 2006 และ 2014 นำไปสู่การถือกำเนิดของวงจรอุบาทว์สมัยใหม่ (modern vicious cycle) ที่ประเทศไทยต้องเผชิญที่มีจุดเริ่มต้นจากการรัฐประหาร การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล การขาดเสถียรภาพและความชอบธรรม การประท้วงต่อต้านรัฐบาล และสิ้นสุดด้วยการรัฐประหาร ทำให้ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยสิ้นสุดลง และแทนที่ด้วยการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมเป็นระยะสั้นบ้าง เป็นระยะยาวบ้าง

ประเทศไทยในปัจจุบันเผชิญปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อเนื่องมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 และแสดงออกมากกว่าสองทศวรรษ ที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านการเมืองและความมั่นคง ประการแรก การรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง และละเลย เพิกเฉย ปฏิเสธ ไม่ยอมรับ หรือดำเนินการบางส่วน กับการกระจายอำนาจ ประการที่สอง การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกต การต่อต้าน การคัดค้าน การไม่ยอมรับ การปฏิเสธ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ค.ศ. 2017 กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ค.ศ. 2017 นับเป็นกฎหมายสูงสุดหรือกติกาที่ไม่เป็นที่ยอมรับเป็นวงกว้าง จากบทบาทของสถาบันทางการเมืองที่ไม่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับประชาชนหรือพลเมือง วุฒิสภา และองค์กรอิสระตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ หลังจากประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 19 ฉบับ ทำให้ปัญหาการเมืองที่หลากหลาย สะท้อนถึงความขัดแย้งทางการเมืองหลากหลายมิติในปัจจุบัน (ปรับปรุงจาก ธโรธร คุ้มทองคำ. 2558 : 102) และแสดงถึงการจัดสรรอำนาจที่ไม่ลงตัว สะท้อนถึงการเมืองของประเทศไทยเป็นเรื่องของชนชั้นนำ ทำให้ประเทศไทยมีเผชิญหน้าระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยหรือเสรีนิยมประชาธิปไตยกับแนวคิดประชาธิปไตยที่ไม่เสรี

การปฏิรูปการเมืองของประเทศไทยต้องเริ่มต้นจากการนำแนวคิด หลักการ และวางหลักของ ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือประชาธิปไตยที่เป็นสากลตามแนวคิดเสรีนิยม เพื่อ เป็นพื้นฐานของการกำหนดระเบียบแบบแผน กติกา กฎ กฎหมาย กฎระเบียบ นำไปสู่การถือกำเนิดของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่เป็นการออกแบบทางการเมืองหรือระบบการเมืองการปกครองที่ยึดหลักนิติรัฐ และนิติธรรม มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างสถาบันทางการเมืองทั้งหลาย ที่สำคัญที่สุด คือ การตรวจสอบถ่วงดุล ระหว่างกันในความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและกระบวนการทางการเมืองกับประชาชนบนพื้นฐานตามแนวคิด รัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) เพื่อให้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการสถาปนาความเข้มแข็งให้ ระบอบประชาธิปไตย สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญจึงถูกกำหนดนับตั้งแต่อารัมภบท รัฐหรือประชาคมทางการเมือง โครงสร้างทางอำนาจ สถาบันและกระบวนการทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและกระบวนการ ทางการเมือง และหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่สะท้อนออกจากแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญมาจากประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองเป็นแบบรัฐเดี่ยว (Unitary State) ที่ มีการปกครองแบบส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น หรืออาจเป็นการปกครองส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นใน อนาคต แต่การเป็นรัฐเดี่ยวต้องสัมพันธ์กับการกระจายอำนาจให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อังกฤษนับเป็นต้นแบบ ที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีการ กำหนดให้เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ ที่มีอำนาจการปกครองท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง บนพื้นฐานการ รวมกันเป็นสหราชอาณาจักร (United Kingdom) เมื่อรวมกับอังกฤษ ที่สำคัญ เพราะการกระจายอำนาจจะกลายเป็น ภัยคุกคามสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาที่หลากหลาย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัย บริบท และ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพราะเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ ให้กับประชาชนหรือพลเมืองสำหรับการรับผิดชอบดูแลในพื้นที่ที่พำนัก เพิ่มโอกาสสำหรับการเลือกตัวแทน ประชาชนหรือพลเมืองเพื่อทำหน้าที่บริหารท้องถิ่น สรรค์สร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง การพัฒนา ท้องถิ่นเป็นพื้นที่พิเศษจากการกำหนดด้านการเมือง คือ การยกฐานะเป็นจังหวัด เขตการปกครองพิเศษ ด้าน เศรษฐกิจ คือ (ปรับปรุงจาก วสันต์ เหลืองประภัสสร, 2566 : 10-18 – 10-20) การกำหนดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special economic zone) เขตเศรษฐกิจชายแดน (Border economic zone) เขตเศรษฐกิจพิเศษข้ามพรมแดน (Cross border special economic zone) เมืองชายแดน เมืองศูนย์กลางการบิน (Aerotropolis) เมืองท่า เมือง ศูนย์กลางการรถไฟ และเมืองท่องเที่ยว สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของเมืองอย่างกว้างขวาง ความเจริญเติบโต ของเมืองเฉพาะด้าน สอดคล้องกับความต้องการและความปรารถนาของประชาชนและพลเมืองที่หลากหลาย ก่อให้เกิดการกลมกลืนทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่เป็นการสรรสร้างการพัฒนาประชาธิปไตยเท่ากับเป็นวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือ ประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน หรือเป็นประชาธิปไตยฐานรากอย่างมีนัยสำคัญ และเท่ากับสอดคล้องกับความ เปลี่ยนแปลงที่เพิ่มความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยังสัมพันธ์กับโครงสร้างทางอำนาจทางการเมือง สถาบันทางการเมือง และกระบวนการทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและกระบวนการทางการเมือง ผ่านรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ก่อให้เกิดดุลยภาพและสร้างความสมดุลระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องจากอำนาจหน้าที่และบทบาทของตัวแสดงแต่ละตัวบนพื้นฐานความได้เปรียบเสียเปรียบตามกฎหมายที่กำหนด สถาบันและกระบวนการทางการเมือง ที่สำคัญ ประกอบด้วย สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันรัฐสภา สถาบันรัฐสภา สถาบันตุลาการ ระบบราชการ องค์การอิสระตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ สถาบันพระมหากษัตริย์ องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของรัฐ ทรงเป็นที่เคารพสักการะ ทรงอยู่เหนือการเมือง เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

สถาบันรัฐสภานับเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุดในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา เพราะเป็นที่มาของตัวแทนประชาชนหรือพลเมืองที่มีความหลากหลายบนพื้นฐานตัวแสดงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากการเป็นตัวแทนของประชาชนหรือพลเมืองทั้งหลาย ความเป็นตัวแทนของสมาชิกรัฐสภาต้องเป็นทั้งตัวแทนในพื้นที่และตัวแทนของประเทศผ่านการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เป็นระบบสองสภา นำไปสู่การกำหนดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเดียวคนเดียวและสมาชิกสภาผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งของประชาชนที่ยึดตามพื้นที่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ขณะที่สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชนที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ค.ศ. 1997 เป็นตัวแบบที่สำคัญ ความเป็นตัวแทนที่มาจากเลือกตั้งของประชาชนมีนัยสำคัญเพราะสัมพันธ์กับอำนาจหน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากเลือกตั้งของประชาชนมีอำนาจหน้าที่หลัก คือ การออกกฎหมายและการควบคุมรัฐบาล การออกกฎหมาย ที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติ และการควบคุมรัฐบาลผ่านการเห็นชอบการแถลงนโยบายของรัฐบาล การตั้งกระทู้ การเปิดอภิปรายทั่วไป การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ และหน้าที่อื่น ที่สำคัญ คือ การประกาศสงคราม การแก้ไขเขตแดน และการให้ความเห็นชอบในการสืบสันตติวงศ์ รวมถึงบทบาทของคณะกรรมการในการดำเนินการทางการเมือง

ส่วนสมาชิกวุฒิสภาต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน เพราะสัมพันธ์กับอำนาจหน้าที่ที่ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นสภาตรวจสอบ เพื่อตรวจสอบนักการเมือง ที่สำคัญ คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากเลือกตั้งของประชาชน ดังนั้น การตรวจสอบนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้ง (ซึ่งหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) จึงทำให้ผู้ตรวจสอบเอง (ซึ่งหมายถึงสมาชิกวุฒิสภา) ย่อมต้องมาจากการเลือกตั้งด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลและมีความชอบธรรมทางการเมือง รวมถึงอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาในการแต่งตั้งและตรวจสอบองค์การอิสระตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและอำนาจหน้าที่อื่นด้วย เพราะหากสมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งแบบเดิมย่อมมีอำนาจหน้าที่เสมือนเป็นสภาถ่วงดุลเพื่อทำหน้าที่ถ่วงดุลกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้งได้ (ซึ่งหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) เพราะย่อมขัดกับหลักของที่มาแห่งอำนาจ ที่สำคัญ ยังไม่สามารถแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รัฐที่ดำรงตำแหน่งในองค์การอิสระตามบทบัญญัติของ

รัฐธรรมนูญทั้งหลายได้อีกด้วย ที่สำคัญ คือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะขัดกับหลักที่มาและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา ที่สำคัญ รวมถึงอำนาจหน้าที่ที่อาจเพิ่มในอนาคต ที่สำคัญ คือ การแต่งตั้งข้าราชการประจำและเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง ปลัดกระทรวง อธิบดี เลขาธิการ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บัญชาการเหล่าทัพ เอกอัครราชทูต หรือเทียบเท่า เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างกัน ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร หรือระหว่างรัฐสภากับรัฐบาล ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและยุติธรรมกับข้าราชการประจำที่ได้รับการเสนอชื่อจากฝ่ายบริหาร และสมาชิกวุฒิสภาของรัฐสภาให้ความเห็นชอบ ดังนั้น การที่สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างมาก

รัฐบาลเป็นสถาบันทางการเมืองฝ่ายบริหาร มีอำนาจหน้าที่บริหารประเทศ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีประกอบขึ้นเป็นคณะรัฐมนตรี เพื่อทำหน้าที่หรือมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรีเป็นผู้บริหารสูงสุด เสมือนหนึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัท (Chief Executive Officers : CEOs) เป็นบุคคลที่เป็นหัวแถวหรือเป็นคนหนึ่งที่หนึ่งในบรรดารัฐมนตรีที่เท่าเทียมกัน (First Among Equal) สถาบันฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีต้องมีอำนาจเท่าเทียมกับสถาบันทางการเมืองอื่น ที่สำคัญ คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ คือรัฐสภา ไม่ควรมีอำนาจเหนือหรือนำสถาบันทางการเมืองอื่น เพราะจะทำให้เกิดปัญหาจากการทำหน้าที่หรือเป็นปัญหาและอุปสรรคจากการทำหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองอื่น และสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ที่สถาบันรัฐสภาจะเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญ รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีจะมีโครงสร้างที่ไม่จำเป็นต้องมีรัฐมนตรีเป็นจำนวนมาก เพราะหากมีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากเลือกตั้งต่างย่อมมีอำนาจหน้าที่และบทบาทสำหรับการแก้ปัญหาท้องถิ่นเป็นเบื้องต้น หรือเสมือนหนึ่งเป็นด่านหน้าอยู่แล้ว เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน เท่ากับบรรเทาปัญหาและลดการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาไปได้ ทำให้รัฐบาลรับผิดชอบการตัดสินใจในภาพรวมมากกว่าการแก้ปัญหาเฉพาะพื้นที่

ศาลหรือสถาบันด้านตุลาการมีอำนาจหน้าที่พิพากษาบรรดาคดีทั้งหลาย ที่สำคัญ คือ การยึดโยงกับประชาชนหรือตัวแทนของประชาชน ประธานศาลฎีกา เป็นตำแหน่งประมุขสูงสุดของฝ่ายตุลาการ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งต้องมาจากการเสนอชื่อของคณะกรรมการข้าราชการตุลาการ (ก.ต.) เข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และส่งผ่านขอความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิกวุฒิสภา และประธานวุฒิสภานำเสนอทูลเกล้าฯ จากพระมหากษัตริย์ ภายหลังผ่านความเห็นชอบ

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันนิติบัญญัติกับสถาบันบริหาร มีจุดเริ่มต้นจากการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างสถาบันนิติบัญญัติหรือรัฐสภาและสถาบันบริหารหรือรัฐบาล ต้องเป็นไปตามรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา จากบทบาทของรัฐบาลในการแถลงนโยบายของรัฐบาลที่ต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร บทบาทของนายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎร การแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงของรัฐบาลจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรีต้องมีหน้าที่นำรายชื่อเสนอต่อที่ประชุมวุฒิสภา

ที่มาจาก การเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกวุฒิสภาเลือกหรือให้ความเห็นชอบ ก่อนการนำรายชื่อพลเกล้าฯ เพื่อเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างรัฐสภากับรัฐบาล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยควรมีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งเป็นองค์คณะระหว่างนายกรัฐมนตรีที่เป็นประมุขฝ่ายบริหารหรือรัฐบาล ประธานรัฐสภาที่เป็นประมุขฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภา และประธานศาลฎีกาที่เป็นประมุขฝ่ายตุลาการ อาจรวมถึงประธานวุฒิสภา ผู้นำฝ่ายค้าน ประธานองค์การอิสระทั้งหลาย เพื่อประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ฉุกเฉิน

ระบบราชการ ประกอบด้วย ข้าราชการประจำทั้งทหารและพลเรือน มีอำนาจหน้าที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) เพิ่มการยึดโยงกับประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เน้นระดับการปกครองของระบบราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นมากกว่าส่วนภูมิภาค ผู้บังคับบัญชาสูงสุดต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน

พรรคการเมืองนับเป็นสถาบันทางการเมืองในโครงสร้างส่วนกลางหรือส่วนล่างควรมีบทบัญญัติให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองให้ง่ายที่สุด เพื่อแสดงถึงความเป็นตัวแทนบนพื้นฐานความหลากหลายและมีที่มั่นในสภาผู้แทนราษฎรเพื่อทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนประชาชน

ผู้บริหารสูงสุดของท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน บนพื้นฐานการกระจายอำนาจทั้งอำนาจด้านการเมืองการปกครองและการบริหาร และอำนาจหน้าที่ด้านการเงินและการคลัง แบ่งการกำหนดรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบทั่วไป เป็นจังหวัดและเทศบาล มีการปกครองท้องถิ่นของญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างสำคัญ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่สำคัญ คือ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา พื้นที่รอบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จังหวัดภูเก็ต เกาะสมุยและพะงัน หัวหินและชะอำ หาดใหญ่ อยุธยา กาญจนบุรี แม่สอด แม่สาย แหลมฉะเชิงและมาบตาพุด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต้องมีบทบัญญัติการสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน เป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีศาลปกครองเป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนเพื่อทำหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชน

ประเทศไทยก้าวสู่ช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิรัฐศาสตร์ภายหลังสงครามเย็นต่อเนื่องถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 จากช่วงสงครามเย็นที่ประเทศไทยเข้าข้างโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ ความขัดแย้งจากสงครามอินโดจีนระหว่าง ค.ศ. 1945 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง ค.ศ. 1954 ที่มีการจัดทำสนธิสัญญาเจนีวาและนำไปสู่ปฐมบทใหม่ของสงครามเวียดนาม ระหว่าง ค.ศ. 1954 ถึง 1975 ทำให้ประเทศไทยก้าวสู่การเข้าร่วมกับโลกเสรีผ่านสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO) และการทำความตกลงถนัด-รัสก์ (Thanat- Rusk Communique) ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1962 ทำให้ประเทศไทยเป็นตัวแทนของโลกเสรีผ่านสงครามตัวแทน (Proxy War) เสมือนหนึ่งฐานทัพขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกา ภูมิภาคอำนาจอันดับหนึ่งของโลก และประเทศพันธมิตรเผชิญหน้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งประกอบด้วย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ที่เป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่ง

เป็นตัวแทนของสหภาพโซเวียต อภิมาหาอำนาจของโลกช่วงสงครามเย็นอีกประเทศหนึ่ง ต่อเนื่องจนถึงสงครามกลางเมืองในกัมพูชา

การสิ้นสุดสงครามเย็นนำไปสู่ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (economic cooperation) จากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า (From War Zone to Trade Zone) สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สู่นโยบายการเน้นความร่วมมือสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สู่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ช่วงแรก และนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ที่เน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า ของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน นับเป็นการเพิ่มพูนความสำคัญของความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจจากปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ เช่นเดียวกับความร่วมมือระดับพหุภาคีที่เพิ่มพูนความสำคัญมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญ คือ อาเซียน และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน ค.ศ. 1997 ส่วนหนึ่งส่งผลให้ประเทศไทยต้องหวนกลับไปให้ความสำคัญกับมหาอำนาจ ที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และญี่ปุ่น เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ที่รุนแรงนอกเหนือจากอาเซียน

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 จากการที่ไทยเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านและเป็นประเทศขนาดเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจทั้งหลาย จนกล่าวได้ว่าประเทศไทยจัดเป็นมหาอำนาจขนาดกลาง (Middle Power Country) เพราะเป็นมหาอำนาจระดับภูมิภาคที่สำคัญ และด้วยปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ส่วนหนึ่ง จากขนาดของรัฐ ทำให้ที่ตั้ง พื้นที่ อาณาเขต และพรมแดนของรัฐ รูปร่างของรัฐ ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ นำพาประเทศผ่านช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงจากรัฐแบบจารีตสู่รัฐสมัยใหม่ จากเศรษฐกิจแบบยังชีพ (subsistence economy) สู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม (capital economy) และสังคมแบบดั้งเดิม (traditional society) สู่สังคมสมัยใหม่ (modern society) ที่สำคัญ เป็นการเปลี่ยนผ่านจากยุคล่าอาณานิคม สู่ยุคสงครามโลก เข้าสู่ยุคสงครามเย็น และยุคหลังสงครามเย็น จนก้าวสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 และทศวรรษที่ 2020 สภาพแวดล้อม บริบท และปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นที่มาของบทความวิจัยเรื่องสาเหตุที่นำไปสู่ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

ด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย แบ่งเป็น ช่วงที่หนึ่ง ช่วงก่อนการจัดทำสนธิสัญญาเบาริงค์ เป็นช่วงรัฐจารีตนับตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ต่อเนื่องนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่หนึ่ง จนถึงสิ้นสุดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สาม ต่อเนื่องถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริงค์ใน ค.ศ. 1855 ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistence Economy) ช่วงที่สอง ช่วงภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริงค์ใน ค.ศ. 1855 ถึงก่อนการกำหนด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง ค.ศ. 1961 เป็นช่วงนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ ถึงช่วงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมแบบตะวันตกของยุโรป ที่ก่อตัวและแพร่ขยายตัวจากกรุงเทพฯ และแพร่ไปทั่วประเทศภายหลัง มีกลุ่มทุนยุโรป กลุ่มทุนคนจีน และทุนนิยมโดยรัฐ (State Cooperatism) มีบทบาทขับเคลื่อนอย่างมีนัยสำคัญ และช่วงที่สาม ภายหลังจากกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งที่กลายเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สองและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ช่วงสงครามเย็น ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามแนวคิดของสหรัฐอเมริกา นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางกับประเทศไทย จนถึงปัจจุบัน การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยนับตั้งแต่ ค.ศ. 1961 นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization : ISI) และตามมาด้วยอุตสาหกรรมส่งเสริมการส่งออก (Export Oriented Industrialization : EOI) จนภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรมที่หลากหลาย เพื่อความสำเร็จลุล่วงในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลายแห่ง เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จนทำให้ประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง

ช่วงหลังสงครามเย็น ประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจรองรับการลงทุนจากต่างประเทศด้วยการรับพันธะข้อ 8 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อเป็นศูนย์กลางด้านการเงินของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่กลับเผชิญปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจากการเปิดเสรีทางการเงิน จนกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997 จากประเทศไทยสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สู่เอเชียตะวันออก และเอเชียเป็นภาพรวม นำไปสู่การล่มสลายของเศรษฐกิจของประเทศไทย ที่สำคัญ คือ การสิ้นสุดของกลุ่มทุนธนาคาร ที่มีอำนาจและอิทธิพลภายหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 ถึงวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 ก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มทุนอื่น ที่สำคัญ คือ กลุ่มทุนสื่อสาร และกลุ่มทุนผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค ที่กลายเป็นกลุ่มทุนที่มีบทบาททางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ใน ค.ศ. 2001 ก่อกำเนิดตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทักษิณหรือทักษิโนมิกส์ (Thaksinomics) ที่มีสาระสำคัญมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจคู่ขนาน (Dual Track plus Economy) ประกอบด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจแบบฐานรากระดับจุลภาคตามแนวคิดประชานิยมกับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญถือกำเนิดภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน ค.ศ. 2006 ทำให้รัฐบาลของประเทศไทยกำหนดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจกระแสหลักตามแนวคิดประชานิยมและเสรีนิยมใหม่ กับเศรษฐกิจทางเลือก ที่สำคัญ คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งภายหลังมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจคู่ขนานตามตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทักษิณ ครอบคลุมถึงรัฐบาลจากพรรคการเมือง ไม่ใช่ชั่วคราวหรือต่างชั่วคราว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพราะการกำหนดแนวคิด นโยบาย และยุทธศาสตร์สามารถสร้างคะแนนนิยมและการยอมรับจากประชาชนสูง ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

การเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาขั้นก้าวหน้า (Advance Developing Countries) แต่กลับเผชิญปัญหาการกระจายรายได้ (distribution) ที่ล้มเหลว จนกลายเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องจนทำให้ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง เพราะมีความแตกต่างอย่างมากระหว่างคนหรือกลุ่มคนที่มั่งคั่งที่สุดกับคนหรือกลุ่มคนที่จนที่สุด และการพัฒนาที่มุ่งเน้นการใช้แรงงานที่มีทักษะต่ำทำให้เป็นแรงงานราคาถูก มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง เป็นทรัพยากรที่ไม่มีการดำเนินการทดแทน เช่น ป่าไม้จากการปลูกป่า เป็นต้น หรือสามารถทดแทนได้ เช่น แร่ธาตุ เป็นต้น การบิดเบือนกลไกตลาด ตัวอย่างที่สำคัญ มาจากการสนับสนุนอุตสาหกรรมทารก (Infant Industry) จนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่เข้มแข็งภายหลัง การเป็นกลุ่มทุนผูกขาด การบิดเบือนการพัฒนาจากการเน้นความเป็นอุตสาหกรรม ความเป็นเมือง และชนชั้นกลาง มากกว่าความเป็นเกษตรกรรม ความเป็นชนบท และชนชั้นล่าง นำไปสู่การก่อกำเนิดคนรวยที่เป็นคนกลุ่มน้อย แต่สร้างคนจนเป็นคนส่วนใหญ่ และการขาดการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ทำให้ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศที่รับจ้างผลิตสินค้าสู่ตลาดระหว่างประเทศ แต่กลับไม่มีการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ส่งผลให้ประเทศไทยติดกับดักรายได้ปานกลาง ทำให้ไม่สามารถยกระดับการพัฒนาสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วภายหลัง

ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยด้านเศรษฐกิจที่แสดงถึงความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ แบ่งเป็น ด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการ การพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การลงทุน และความช่วยเหลือ

ด้านเกษตรกรรม รัฐบาลของประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาการเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรกรอัจฉริยะ (smart farmer) จากการพัฒนาและใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ตั้งแต่การผลิตจากการวางแผน การชลประทาน การเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการค้าสินค้า จากข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การให้ความรู้ด้านการเกษตรกรรม การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าและผลผลิตในตลาด ข้อมูลสภาพดินฟ้าอากาศ มีการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม อากาศยานไร้คนขับหรือโดรน (Drone) เพื่อสำรวจพื้นที่หรือแสวงหาข้อมูล การโปรยเมล็ดพันธุ์ การโปรยสารเคมี นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ทั้งหมดถือกำเนิดจากจำนวนเกษตรกรลดลง อัตราการเกิดที่ต่ำลง การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ความเปลี่ยนแปลงที่อายุเฉลี่ยของเกษตรกรของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น การประกอบอาชีพที่หลากหลายของเกษตรกรแตกต่างจากอดีตที่เกษตรกรมักประกอบอาชีพเดียว

ด้านอุตสาหกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้ประเทศไทยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่อง จากอุตสาหกรรมที่เน้นแรงงานเข้มข้น (Labor Intensive Industry) เพื่อดูดซับแรงงานภาคเกษตรกรรม นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนเข้มข้น (Capital Intensive Industry) นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 และอุตสาหกรรมที่หลากหลายนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 จนนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมเฉพาะด้าน การวางยุทธศาสตร์ความเจริญเติบโตแบบไม่สมดุล (Unbalance Growth) ก่อให้เกิด

ผลกระทบจากช่องว่างของรายได้อย่างกว้างขวาง การเลือกการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจจากภายนอก (Outward) ใน ค.ศ. 2001 ที่สำคัญ คือ อาหาร ท่องเที่ยว คอมพิวเตอร์ แฟชั่น และยานยนต์ และต่อเนื่องในรัฐบาลหลายชุดภายหลัง มีการปรับเปลี่ยนหลายครั้ง ที่สำคัญ คือ อาหาร ยานยนต์ และปิโตรเคมี ใน ค.ศ. 2016 เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าระหว่างประเทศที่สำคัญ ตามแนวคิดการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ (International Division of Labor) เป็นส่วนหนึ่งห่วงโซ่อุปทานและสายพานการผลิตที่สำคัญของโลก การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มุ่งเน้นระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) ภายหลัง นำไปสู่การสานต่อที่รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน ที่กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งเน้นอำนาจละมุน (Soft Power) นับตั้งแต่ ค.ศ. 2023

ด้านพาณิชย์กรรมและการบริการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทยมุ่งเน้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมทางการแพทย์และการสาธารณสุข ทำให้เป็นประเทศที่โดดเด่นและกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญแห่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยการท่องเที่ยว แต่ทั้งหมดสะดุดลงช่วงปัญหาและวิกฤตการณ์จากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ระหว่าง ค.ศ. 2019 ถึง 2022 นับเป็นช่วงเวลาสร้างปัญหาและผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง และส่งผลให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยชะงักงัน จนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การท่องเที่ยวจึงฟื้นตัว ส่วนด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ประเทศไทยมีชื่อเสียงจากคุณภาพการรักษา คุณภาพการบริการ และราคา มิตรภาพ ทำให้ประเทศไทยได้รับการยอมรับจนมีระดับการให้บริการติดอันดับหนึ่งในสิบของโลกเป็นเวลาหลายปี

ด้านการค้าระหว่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงด้านการค้าระหว่างประเทศระดับระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยกำหนดยุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศที่สำคัญสี่ด้าน ประกอบด้วย การค้าชายแดน การค้าระหว่างประเทศระดับทวิภาคี การค้าระหว่างประเทศระดับพหุภาคีแบบกลุ่มประเทศ และการค้าระหว่างประเทศระดับโลก ด้านที่หนึ่ง การค้าชายแดนหรือการค้าตามแนวชายแดน ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม หรือกลุ่มประเทศซีแอลเอ็มวี (Cambodia Laos Myanmar Vietnam : CLMV) ซึ่งเป็นการค้าทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น จากระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการไหลเวียนสินค้า บริการ เงินทุน แรงงาน ความรู้ และอื่นใดที่เกี่ยวข้อง ย่อมส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแนวชายแดน ด้านที่สอง การค้าระหว่างประเทศระดับทวิภาคี เป็นการค้าอย่างเป็นทางการ เป็นทั้งคู่ค้าเดิมและคู่ค้าใหม่ การแสวงหาตลาดที่มีขนาดใหญ่ที่สำคัญ คือ อินเดีย จีน อินโดนีเซีย รัสเซีย ปากีสถาน บังกลาเทศ อิหร่าน ตลาดแห่งใหม่ที่กลายเป็นคู่ค้าประเทศใหม่ ที่สำคัญ คือ อดีตกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก กลุ่มประเทศเอเชียกลาง กลุ่มประเทศแอฟริกา กลุ่มประเทศละตินอเมริกา การมุ่งเน้นการจัดทำหรือเข้าร่วมเขตการค้าเสรีกับประเทศหรือกลุ่มประเทศ ที่สำคัญ คือ สหภาพยุโรป และความร่วมมือแห่งเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue : ACD) ส่วนที่สาม การค้าระหว่าง

ประเทศระดับพหุภาคีแบบกลุ่มประเทศ เป็นการค้าระหว่างประเทศที่ไทยจัดตั้งและมีส่วนร่วม ที่สำคัญ คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) อาเซียน+3 อาเซียน+6 เอเปก และการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ที่สำคัญ คือ ข้อตกลงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ภาคพื้นแปซิฟิกที่ครอบคลุมและก้าวหน้า หรือซีพีทีพีพี บริกส์ องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ ประเทศไทยต้องแสวงหาความร่วมมือกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจนอกภูมิภาค อาจเป็นผู้สังเกตการณ์ สมาชิกสมทบ ภาคี หรืออื่นใด ในกลุ่มความร่วมมือในยุโรปกลาง ยุโรปตะวันออก เครือรัฐเอกราชของสหพันธรัฐรัสเซีย เอเชียกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง แอฟริกา ละตินอเมริกา ส่วนที่สี่ การค้าระหว่างประเทศระดับโลก ประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกและมีบทบาทอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยแม้ต้องเผชิญกับปัญหาการกีดกันสินค้าจากมาตรการที่มาจากกำแพงภาษี (Tariff Barrier) และมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff Barrier : NBT) แต่การค้าระหว่างประเทศจากการส่งออกยังคงมีความสำคัญขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยบนพื้นที่อัตราการเปิดประเทศมากกว่าร้อยละ 80 ทำให้ประเทศไทยต้องลดอัตราการเปิดประเทศจากความผันผวนทางเศรษฐกิจลงเพื่อมิให้กระทบกับเศรษฐกิจของประเทศภายหลัง

ด้านการเงินระหว่างประเทศ ปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่แพร่ขยายไปสู่เอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน ค.ศ. 1997 นำไปสู่การรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) เช่นเดียวกับประเทศเอเชียอื่นที่สำคัญ คือ เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย ทำให้ญี่ปุ่นมีข้อเสนอการจัดตั้งกองทุนการเงินแห่งเอเชีย (Asian Monetary Fund) แต่ล้มเหลวเพราะประเทศตะวันตกไม่สนับสนุน แม้ก่อให้เกิดความเสียหายแต่กลับก่อให้เกิดผลดีกับประเทศไทย เพราะส่งผลต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจากการมีสถานะเงินทุนสำรองที่มั่นคงด้วยอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ส่งผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตามรายงานของนิตยสารนิกเคอิ เอเชีย รีวิว (Nikkei Asian Review) ใน ค.ศ. 2017 นับเป็นที่มาของการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ จนทำให้มีเงินทุนไหลเข้าตลาดทุนและตลาดตราสารหนี้ (bond) เป็นจำนวนมากกว่า 45 พันล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2017 ตามการคาดหมายจากรายงานของสำนักข่าวบลูมเบิร์ก (Bloomberg) (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2560 : 2) ที่สำคัญ คือ การที่ประเทศไทยมุ่งเน้นการกู้ยืมภายในประเทศเป็นหลัก ส่งผลต่อการที่ประเทศไทยลดการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ทำให้หนี้สินสาธารณะจากต่างประเทศส่วนใหญ่มาจากองค์การระหว่างประเทศจากตะวันตก ที่สำคัญ คือ ธนาคารโลก ส่งผลให้ประเทศไทยไม่ติดกับดักหนี้ (Debt Trap) กับประเทศมหาอำนาจ ที่สำคัญ คือ จีน เติมนานาชาติเพื่อนบ้านและประเทศในเอเชียอื่น ที่สำคัญ คือ ลาว กัมพูชา ศรีลังกา ขณะเดียวกัน ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เพิ่มมากขึ้นทำให้จีนเสนอแนวคิดจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย (Inclusive development international, 2017) ใน ค.ศ. 2013 และเปิดเผยอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2014 และลงนามความตกลงตามที่กำหนด (Article of Agreement) ใน ค.ศ. 2015 มีประเทศสมาชิกที่ก่อตั้ง (founding member) จำนวน 17 ประเทศ (ภานุพงษ์ เพชรบูรณ์, 2560) จนมีสมาชิกเกือบ 60 ประเทศใน ค.ศ. 2020 เพื่อวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจากการเพิ่มขีดความสามารถหรือสมรรถนะทาง

การเงินหรือทุนและการลงทุนพื้นฐาน ทำให้ดูเหมือนหนึ่งเป็นคู่แข่งของธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย จากช่วงก่อตั้งกองทุนที่มีสัดส่วนด้านเงินทุนของธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชียคิดเป็นหนึ่งในสามของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย หรือหนึ่งในสี่ของธนาคารโลก และมีขนาดเล็กกว่าธนาคารเอกชนของสหรัฐอเมริกาจำนวน 18 แห่ง (The Economist Explain, 2017) แต่เงินหยวนของที่มีค่าเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง และจะเพิ่มมากขึ้นภายหลังการจัดตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย

ด้านการลงทุนระหว่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสัมพันธ์กับภูมิรัฐศาสตร์ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของภูมิภาค และกลายเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญของโลกคือ ทางบก และทางอากาศ แต่หากมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานจากการขุดคอคอดกระ หรือการสร้างสะพานเศรษฐกิจ (Landbridge) หรือโครงการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ (Southern Seaboard Project) หรืออินโด ที่เป็นเชื่อมระหว่างฝั่งทะเลอันดามันกับอ่าวไทย ย่อมนำมาสู่การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำหรือทางทะเลในอนาคต การลงทุนพัฒนาพื้นที่ที่สำคัญของประเทศไทยถือกำเนิดขึ้นสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่มีการลงทุนโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ในพื้นที่จังหวัดชลบุรีและระยอง นับตั้งแต่ ค.ศ. 1985 ท่ามกลางปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและยาวนานช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่ทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเป็นเวลากว่า 20 ปี แต่การขาดหรือการละเลยการพัฒนาและลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่อย่างต่อเนื่องและยาวนาน จนภายหลังประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยแบ่งเป็นสองด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ ที่สำคัญ ประกอบด้วย ทางบก ทางเรือ และทางอากาศ ทางบก การพัฒนาถนนทั่วประเทศ การสร้างทางพิเศษทั่วประเทศ ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ การพัฒนาระบบราง เป็นรถไฟรางคู่ รถไฟความเร็วสูง และพื้นที่ที่ไม่เคยมีรถไฟ และพื้นที่เมือง เป็นระบบขนส่งมวลชนภายในเมือง ครอบคลุมพื้นที่เมืองและชานเมือง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และชลบุรีในอนาคต การเชื่อมโยงกับเส้นทางการคมนาคมอื่น ตัวอย่างที่สำคัญ คือ รถไฟที่เชื่อมโยงสนามบินจำนวนสามแห่ง ประกอบด้วย ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ท่าอากาศยานดอนเมือง และท่าอากาศยานอู่ตะเภา ทางน้ำ การพัฒนาท่าเรือ จากท่าเรือคลองเตย กรุงเทพฯ และท่าเรือแหลมฉบัง จังหวัดระยอง และท่าเรือภูมิภาคในพื้นที่หรือจังหวัดอื่น ที่ต้องพัฒนาให้ทันสมัย และพัฒนาท่าเรือแห่งใหม่ ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับการขุดคอคอดกระ หรือการสร้างสะพานเศรษฐกิจ หรือโครงการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ท่าเรือปากบารา จังหวัดสตูล ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมาก จากท่าเลที่ตั้งบริเวณปากมังกรที่เป็นทางเข้าของช่องแคบมะละกาที่มีความคับคั่งมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก จากการใช้เรือเดินสมุทรผ่านมากกว่าหนึ่งในสามของเรือเดินสมุทรที่ผ่านในพื้นที่ทั่วโลก ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ต้องมี

การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) ผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment : SIA) และผลกระทบด้านสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) และทางอากาศ จากการพัฒนาท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ท่าอากาศยานดอนเมือง และท่าอากาศยานอุตะเถา ที่เป็นศูนย์กลางของประเทศไทยและเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบด้วยระบบรางที่รวดเร็วและทันสมัย และการพัฒนาฐานบิน กำแพงแสน ตาคลี และท่าอากาศยานหัวหิน ที่สามารถพัฒนาเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในอนาคต การพัฒนาท่าอากาศยานในภูมิภาคที่มีศักยภาพ ที่สำคัญ คือ เชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก อุตรธานี ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และยะลา เพื่อให้รองรับผู้โดยสารทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จากทางบก เป็นระบบถนน ทางน้ำ เป็นการพัฒนาท่าเรือ การพาณิชย์นาวี และทางอากาศ จากการพัฒนาท่าอากาศยาน เพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงจากโครงการขนาดใหญ่ (Megaproject) ของประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญ คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษ ทวาย (Dawei Special Economic Zone : DSEZ) ของพม่า เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม ท่าเรือน้ำลึก การพัฒนาความร่วมมือกับเมืองที่สำคัญอื่นของประเทศเพื่อนบ้านตามแนวชายแดน ที่สำคัญ คือ ท่าซี้เหล็กและเมียวดีของพม่า ต้นผึ้งและสะหวันเขตของลาว นับเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน โครงการพัฒนาเส้นทางสายไหมใหม่ (New Silk Road) ของจีน หรือหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง ตามนโยบายของสีจิ้นผิง ประธานาธิบดี เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และประธานคณะกรรมการกลางด้านการทหาร ใน ค.ศ. 2017 จากบทสนทนา ระดับสูงในเวทีหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ (High-Level Dialogue Belt and Road forum for International Cooperation) ด้วยเงินลงทุนที่มีจำนวน 124,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (จิตติภัทร พูนขำ, 2017) ทำให้ประเทศไทยต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลง การแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศไทยที่มีต่อโครงการ และผลกระทบที่ตามมาภายหลังจากการดำเนินการตามโครงการ

ด้านความช่วยเหลือระหว่างประเทศ การสิ้นสุดสงครามเย็นก่อให้เกิดการเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนบทบาทจากประเทศที่รับความช่วยเหลือเป็นหลัก เป็นประเทศที่ทั้งให้ความช่วยเหลือและรับความช่วยเหลือ ประเทศที่ประเทศไทยให้ความช่วยเหลือ ที่สำคัญ คือ ลาว กัมพูชา เวียดนาม นับตั้งแต่ ค.ศ. 1995 ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน เป็นการให้ความช่วยเหลือที่เป็นทางการ (Official Development Assistance : ODA) แบ่งเป็นสองประเภท คือ ความช่วยเหลือทางเทคนิคหรือวิชาการ (Technical Assistance) กับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน แบ่งเป็น การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแบบ ให้เปล่า (grant) และการให้ความช่วยเหลือแบบเงินกู้ เป็นเงินกู้เพื่อผ่อนปรน (Concession Loan) เป็นความช่วยเหลือของประเทศไทยที่เป็นประเทศกำลังพัฒนากับประเทศกำลังพัฒนา เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศได้กับประเทศใต้ (South-South Cooperation) และเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศเหนือกับประเทศใต้ (North-

South Cooperation) ตามแนวคิดสหประชาชาติที่พัฒนาของสหประชาชาตินับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 (กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ, 2560) แต่ประเทศไทยยังรับความช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาที่ก้าวหน้า ที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ประเทศตะวันตกอื่น และจีน การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุขของออสเตรเลียที่มีแก่ไทย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ (พิชญ์อาภา พิสุทธิเศรณี และโอม ฉัตรนนท์, 2560)

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทำให้ประเทศไทยต้องกำหนดระบบเศรษฐกิจพื้นฐานที่เน้นคุณค่า (Value-Based Economy) ที่มีวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เป็นกลไกขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นับเป็นส่วนสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางเพื่อให้ยกระดับเป็นประเทศที่มีรายได้สูงหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว และการลดความเหลื่อมล้ำจากการกระจายได้ที่มีพื้นฐาน จากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการกระจายจากส่วนกลางหรือศูนย์กลางหรือเมืองหลวง ไปยังพื้นที่ที่เป็นภูมิภาคหรือชนบทหรือชายขอบ จากความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้น

ด้านสังคม ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยก่อให้เกิดการหลั่งไหลของประชาชนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างชาติพันธุ์ และต่างชนบทรวมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เข้ามารวมกันในประเทศไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย ที่สำคัญ คือ สมัยอยุธยาที่ทำให้กลายเป็นเมืองนานาชาติ และจากนโยบายสาธารณะของผู้ปกครองและรัฐบาลหลายช่วงเวลาที่เน้นการผสมกลมกลืนจนกลายเป็นคนไทย ที่ปัจจุบันเป็นที่คาดหมายว่ามีจำนวนกว่า 70 เผ่า ซึ่งแตกต่างจากพม่าที่มีจำนวน 135 เผ่า และลาวที่มีจำนวนกว่า 60 เผ่า ผ่านช่วงเวลาของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ประชาชนหลอมรวมจนกลายเป็นคนไทยดังเช่นในปัจจุบัน บนพื้นฐานที่สังคมและวัฒนธรรมขนาดใหญ่หรือระดับมหภาคเหมือนกัน แต่สังคมและวัฒนธรรมย่อยหรือระดับจุลภาคมีความแตกต่างกัน ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ของประเทศที่ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหรือสังคมการเมืองขนาดใหญ่ การเป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมข้าวจากความอุดมสมบูรณ์ที่ราบลุ่มจากแม่น้ำหลายสาย และการได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธที่มีประชาชนกว่าร้อยละ 90 นับถือในปัจจุบัน และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่วางรากฐานของสังคมแบบศักดินาและระบบไพร่ในยุคจารีตหรือรัฐจารีต ที่กลายเป็นมรดกตกทอดที่สำคัญของประเทศไทยสืบเนื่องถึงปัจจุบัน

ความปรารถนาเป็นมหาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ของยุคสร้างชาติ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. 1932 ทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับจากอัตราการเกิดของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จนเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มนโยบายการวางแผนครอบครัว ส่งผลให้อัตราการเกิดที่เป็นผลจากการเจริญพันธุ์ลดลง จนทำให้ประเทศไทยในปัจจุบันนับตั้งแต่ ค.ศ. 2020 เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้มีประชากรจำนวน 67 ล้านคน ใน ค.ศ. 2022 และลดลงเหลือ 66 ล้านคน ใน ค.ศ. 2023 นับเป็นประเทศขนาดกลางที่อยู่ในลำดับที่กว่ายี่สิบของโลกที่มีประชากรจำนวนมาก การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีจุดเริ่มในสมัยจอมพลสฤษดิ์

ธนรัชต์ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายหลัง จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม หรือบริการในปัจจุบัน ส่งผลให้เกษตรกรรมมีส่วนลดลงเหลือต่ำกว่าร้อยละ 30 ในปัจจุบัน ส่วนด้านการศึกษาของ ประเทศไทย ประชากรไทยส่วนใหญ่หรือคนไทยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นทุกระดับ การประถมศึกษาที่มี ผู้สำเร็จมากกว่าร้อยละ 90 นับเป็นตัวอย่งที่สำคัญ ขณะที่การศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมี นัยสำคัญ แต่การศึกษาระดับอาชีวศึกษากลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ส่วนด้านการแพทย์และการสาธารณสุข จากนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือสามสิบบาทรักษาทุกคน ทำให้คนยากจนหรือคนชายขอบเข้าถึงการ บริการด้านการแพทย์และการสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้น ทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ธโรธร คุ้มทองคำ, 2556 : 81-82).

ด้านประชากร ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มประชากรอย่างต่อเนื่อง จนถึงสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูล สงคราม นายกรัฐมนตรี จึงส่งเสริมสนับสนุนการมีบุตรของผู้หญิงที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ทำให้อัตราการเกิดของ ประชากรสูงมากอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1930 จนถึงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายการ รณรงค์การคุมกำเนิดประชากรอย่างต่อเนื่อง ทำให้อัตราการเกิดของประชากรลดลงอย่างมาก นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 ทำให้จำนวนประชากรวัยแรงงานเริ่มลดลงอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนับตั้งแต่ ค.ศ. 2020 ทำให้รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และนายเศรษฐา ทวีสิน ปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย สาธารณะด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนแต่งงานและมีบุตรเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนประชากรด้วยมาตรการจูงใจที่ หลากหลาย ที่สำคัญ คือ การลดภาษี การให้การศึกษาฟรี การวางแผนการพัฒนาประชากร การเปิดโอกาสให้ชาว ต่างประเทศโอนสัญชาติเป็นคนไทย การกำหนดการให้สวัสดิการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการที่ ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทำให้ภาครัฐต้องวางแผนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่สำคัญ คือ การดูแลรักษาสุขภาพ การ ดูแลผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาล การมีที่พักอาศัยที่เหมาะสม การมีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวก การออมเงินเพื่อ ใช้จ่าย การใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ระบบขนส่งมวลชน การติดต่อหน่วยงานราชการ ห้างน้ำสาธารณะ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ผู้อพยพ ผู้ใช้แรงงาน ผู้ลี้ภัย และคนไร้รัฐไร้สัญชาติ นับเป็นปัญหาด้านประชากรที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ ต่อเนื่องมานับตั้งแต่อดีต เพราะประเทศไทยมีพรมแดนหรืออาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและ ทางทะเล ความอุดมสมบูรณ์ที่มีมากกว่าประเทศอื่นจำนวนมากและการเป็นสังคมที่เปิดกว้างทำให้ประเทศไทย กลายเป็นประเทศเป้าหมายของการเดินทางสู่การพำนัก การตั้งถิ่นฐาน และการทำมาหากิน จากปัจจัยทาง การเมืองของต่างประเทศหรือภายนอกประเทศไทย ที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งและสงครามที่เป็นการต่อสู้เพื่อเอกราช ความขัดแย้งภายใน การใช้กำลัง สงครามกลางเมือง ความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ หลากหลายรูปแบบ ปัจจัย ด้านเศรษฐกิจของต่างประเทศหรือภายนอกประเทศไทย ที่สำคัญ คือ ปัญหาความยากจนข้นแค้น ความอดอยาก ความแร้นแค้น การยากลำบากในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ทำให้ประเทศไทยที่ผ่านมากำหนดรูปแบบ

ลักษณะ หรือประเภท ของกลุ่มคนต่างด้าวหรือคนที่ไม่ใช่สัญชาติไทย ประกอบด้วย (กฤษฎา บุญราช, 2560 : 15) กลุ่มคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย กลุ่มคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย กลุ่มชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ และบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ทำให้รัฐบาลของประเทศไทยมีนโยบายแก้ปัญหาเรื่องสถานะบุคคลและสัญชาติแบ่งเป็นจำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเด็กนักเรียนและนักศึกษา กลุ่มคนไร้รากเหง้าที่ไม่ปรากฏบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ และกลุ่มบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศ กลุ่มแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา กลุ่มผู้ลี้ภัยการสู้รบจากประเทศพม่า และกลุ่มบุตรของบุคคลต่างด้าวที่เกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้รับสัญชาติไทยซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การได้สัญชาติ ทำให้ประเทศไทยโดยกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการแก้ไขด้วยการกำหนดนโยบายสาธารณะด้วยการจัดแบ่งเป็นกลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (กฤษฎา บุญราช, 2560 : 15) การแก้ไขปัญหาบุคคลที่ไม่มีเอกสารทะเบียนราษฎร การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิอาศัยในประเทศไทย และการแก้ไขปัญหาเรื่องสัญชาติสำหรับบุตรของคนไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทย

ด้านการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของประเทศไทยนับเป็นทุนมนุษย์ ที่สำคัญ เพราะเป็นตัวบ่งชี้หรือดัชนีชี้วัดสำหรับทิศทางและแนวโน้มของประเทศไทยในอนาคต ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพจากการศึกษา เพราะการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีของประเทศไทยด้านการศึกษาแม้สูงถึงเกือบหรือกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณแผ่นดินนับตั้งแต่ ค.ศ. 2008 แต่การศึกษาของประเทศไทยกลับเผชิญกับปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้านปริมาณ ระยะเวลาทางการศึกษาที่คนไทยศึกษาในระบบมีค่าเฉลี่ยการศึกษาในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่ำกว่าประเทศอื่นเป็นระยะเวลา 2 ถึง 6 ปี และเมื่อการศึกษามีระดับที่ยิ่งสูงขึ้น จำนวนหรือสัดส่วนคนไทยที่ศึกษาในระดับที่สูงขึ้นลดลงตามลำดับ เท่ากับว่าคนที่มีโอกาสทางการศึกษา มีทุนที่มาก ย่อมมีโอกาสที่จะศึกษาในระดับที่สูงกว่ายิ่งมาก แตกต่างจากคนที่มีโอกาสการศึกษาน้อย หรือมีทุนน้อย ยิ่งมีโอกาสที่จะศึกษาในระดับสูงลดลง นับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจคือทุนกับสังคมคือการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ด้านคุณภาพ นักเรียนไทยจำนวนมากมีผลการสอบที่วัดจากคะแนนการทดสอบตามโปรแกรมสำหรับการประเมินผลระหว่างประเทศของนักเรียน (Program for International Student Assessment : PISA) ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยและคะแนนมาตรฐาน ที่สำคัญ คือ คณิตศาสตร์ ปัญหาเหล่านี้นำมาสู่การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกต การตั้งข้อสงสัย และการแสดงความคิดเห็น ถึงการจัดสรรงบประมาณจำนวนมากด้านการศึกษา แต่กลับล้มเหลวทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ (นณริฎ พิศลยบุตร, 2558 : 257) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการจัดสรรงบประมาณไปกระจุกที่เงินเดือนครูบาอาจารย์และการดำเนินการด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์มากกว่าการเรียนการสอน

การปฏิรูปการศึกษาจากการปฏิรูประบบราชการในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ใน ค.ศ. 2002 แม้มีการเปลี่ยนแปลงกระทรวงศึกษาธิการแต่เป็นการปฏิรูปเชิงโครงสร้างเท่ากับยังไม่ตอบโจทย์และสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ และความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาภายหลัง กลับมุ่งเน้นแนวคิด

ชาตินิยมจนกลายเป็นความคลั่งชาติที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แตกต่างหรือสวนทางกับการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นความเป็นพลเมืองโลกหรือพลโลก (cosmopolitan) เท่ากับมีนัยถึงการส่งเสริมสนับสนุนด้านการเมือง คือ การปกครองระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือเสรีนิยม และด้านสังคม คือ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม การเน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีสาระสำคัญหรือหลักสูตรที่มีความเปลี่ยนแปลงหรือจุดเน้นเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย การเน้นความรู้ด้านการเงินหรืออิสรภาพด้านการเงิน การเน้นความมั่นคงและความปลอดภัย การดูแลรับผิดชอบตนเอง ความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือจิตอาสาหรืออาสาสมัคร การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักสัตว์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่ต้องมีการปลูกฝังให้กับนักเรียนนิสิตนักศึกษา

ด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ปัญหาด้านการแพทย์และการสาธารณสุขที่ต่อเนื่องนับจากอดีต ทำให้รัฐบาล สมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กำหนดนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือสามสิบบาท รักษาทุกโรค ใน ค.ศ. 2002 นับเป็นการปฏิรูประบบสาธารณสุขครั้งยิ่งใหญ่และสำคัญของประเทศ เท่ากับมีนัยของการปฏิรูปการเงินการคลังหรือการจัดสรรงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขครั้งสำคัญ จากแนวคิดของนายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ อดีตแพทย์ชนบทที่โดดเด่น ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุขคนสำคัญของขณะนั้น และการผลักดันของฝ่ายการเมืองจากรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ขณะนั้น มีนายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี แกนนำของพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญ นับเป็นการปฏิวัติกระทรวงสาธารณสุขครั้งสำคัญ เพราะเท่ากับเป็นการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานของการรับบริการและความไม่เสมอภาคของประชาชนด้านการแพทย์และการสาธารณสุขของประเทศไทย (สุนทร ตันมันทอง, 2553) แม้ขณะนั้นธนาคารโลกเคยให้การทักท้วงและความยั่งยืนทางการเงินและการคลังของประเทศเพราะประเทศไทยเพิ่งผ่านวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 2000 แต่รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กลับเลือกดำเนินการตามนโยบายสาธารณสุขที่กำหนดซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับสาธารณสุขอย่างกว้างขวางต่อเนื่องถึงปัจจุบัน และกลายเป็นตัวแบบสำคัญของการพัฒนาด้านการแพทย์และการสาธารณสุขระดับโลกขององค์การอนามัยโลก ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นต้นแบบของความสำเร็จทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ผ่านนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทำให้เป็นที่ยอมรับจากสหประชาชาติผ่านที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติครั้งที่ 70 ใน ค.ศ. 2015 (ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2558) ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีระบบสาธารณสุขดีที่สุดในโลกไม่เกินลำดับที่สิบในช่วงปลายทศวรรษที่ 2010 ถึงต้นทศวรรษที่ 2020 เทียบเท่ากับประเทศพัฒนาแล้วที่มีสวัสดิการดีที่สุดในโลกดังเช่นกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย

ด้านพลังงาน ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่พึ่งพิงแหล่งพลังงานจากภายนอก ที่สำคัญ คือ น้ำมันเชื้อเพลิงเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อความมั่นคงด้านพลังงาน (Energy security) ทั้งความมั่นคงด้านจัดหา กับความมั่นคงด้านราคา ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศจากความผันผวนของราคาเชื้อเพลิงและการจัดหาแหล่งพลังงานจากประเทศเพื่อนบ้าน นอกเหนือจากอ่าวไทยที่เป็นแหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญ การขาดแคลนแหล่งเชื้อเพลิง ที่สำคัญ

คือ น้ำมัน นำไปสู่การเพิ่มต้นทุนการคมนาคมขนส่ง ราคาที่ผันผวนจากภาวะเงินเฟ้อจากปัจจัยทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศหรือระหว่างประเทศ และด้านสังคมที่เป็นปัญหาซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ค่าครองชีพสูง และส่งผลกระทบต่ออื่นที่ตามมา ที่สำคัญ คือ การว่างงาน รายได้ที่ลดลง นับเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมภายหลัง ความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ที่มีต่อประเทศไทยทำให้ต้องกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศฝ่ายการผสมผสานระหว่างการพัฒนาพลังงานภายในประเทศ จากการแสวงหาแหล่งพลังงานที่สำคัญ จากความร่วมมือกับพม่าที่มีแหล่งน้ำมันหรือบ่อน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ จากยาดานา เยตาวัน และชเว การเร่งเจรจากับกัมพูชาในกรณีที่กำลังพัฒนาประภาคารอ่าวไทยในพื้นที่ทับซ้อนที่อ่าวไทยบนพื้นฐานกฎหมายระหว่างประเทศทางทะเลใน ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1982 ที่เป็นประโยชน์กับประเทศไทยมากที่สุด การเจรจากับมาเลเซียในพื้นที่ทับซ้อนที่ขัดตกลงกำลังสิ้นสุดลง เพราะตามข้อตกลงของระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์การร่วมกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่ทับซ้อนเป็นเวลา 50 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1979 ถึง 2029 กับการแสวงหาแหล่งพลังงานภายนอกอื่นที่ไม่ได้มาจากกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง ตัวอย่างที่สำคัญ จากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญ คือ บรูไน และมาเลเซีย เอเชียกลาง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ คาซัคสถาน กับเติร์กเมนิสถาน ละตินอเมริกา ตัวอย่างที่สำคัญ คือ เวเนซุเอลา และประเทศมหาอำนาจอื่น ที่สำคัญ คือ จีน และรัสเซีย ด้านการพัฒนาพลังงานอื่นภายในประเทศ แบ่งเป็น การพัฒนาพลังงานหลัก และการพัฒนาพลังงานทางเลือก การพัฒนาพลังงานหลัก ประเทศไทยจำเป็นต้องค้นหาแหล่งพลังงานหลักจากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเพิ่มเติมจากภายในประเทศ (ธโรธร ตูทองคำ, 2556 : 146-147) เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการเมืองและความมั่นคงเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง การกำหนดนโยบายสาธารณะและนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ และด้านเศรษฐกิจจากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ลดความผันผวนจากความเปลี่ยนแปลงของราคาน้ำมันในตลาดโลก ลดผลกระทบจากภายนอกหลากหลายมิติ การได้รับประโยชน์ด้านภาษีจากการที่ประเทศไทยให้สัมปทาน และด้านสังคมจากการลดผลกระทบทางสังคมจากปัญหาราคาน้ำมัน และความผันผวนของต้นทุนการผลิตที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมตามมา และต้องมุ่งเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนและสาธารณชน

ส่วนการแสวงหาแหล่งพลังงานภายนอกประเทศ ประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศที่มีทรัพยากรพลังงานประเทศอื่น ที่สำคัญ คือ พม่า จากก๊าซธรรมชาติที่อ่าวยาดานา เยตาวัน และชเว เพื่อนำเข้าด้านตะวันตกของประเทศไทยจากก๊าซธรรมชาติ ขณะที่ลาวที่เคยมีความคิดสำหรับการเป็นแบตเตอรี่แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากพลังงานน้ำที่เขื่อนน้ำจึมและเขื่อนอื่น นับเป็นการนำเข้าด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยจากพลังงานไฟฟ้า และมาเลเซียจากความร่วมมือเพื่อพัฒนาพื้นที่พัฒนาร่วม (Joint Development Area : JDA) เพื่อแสวงหาก๊าซธรรมชาติที่อ่าวไทยตอนล่าง ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องพัฒนากำลังอำนาจหรือกำลังรบทางทะเลให้เพียงพอเพื่อปกป้องสิทธิอธิปไตยเหนือดินแดนและการแสวงหาแหล่งพลังงานทั้งด้านอ่าวไทยที่มีแหล่งพลังงานเดิมและแสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ และด้านทะเลอัน

ตามันจากการเคลื่อนตัวของแหล่งพลังงานอันเป็นผลกระทบจากการเคลื่อนที่ของเปลือกโลกและการเกิดสึนามิ ส่วนมหาอำนาจนอกภูมิภาค ประเทศไทยต้องกำหนดนโยบายสาธารณะ นโยบายต่างประเทศ และยุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงด้านพลังงาน ที่สำคัญ คือ การวางท่อส่งน้ำมันหรือก๊าซจากจีนผ่านพม่าหรือลาวลงสู่ประเทศไทย หรือจากกลุ่มประเทศเอเชียกลางและรัสเซีย อาจผ่านปากีสถาน อินเดีย พม่า และเข้าสู่ประเทศไทย หรืออาจผ่าน จีน พม่าหรือลาว และเข้าสู่ประเทศไทย หรือเส้นทางอื่น การกำหนดนโยบายสาธารณะและนโยบายต่างประเทศ ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ใช้ทางการทูตด้านพลังงาน (Energy diplomacy) เพื่อลดความผันผวนความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศไทย นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ด้วยการส่งผ่านพลังงานจากแหล่งพลังงานที่หนึ่งผ่านประเทศไทยไปที่อื่น ย่อมทำให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลาง ด้านพลังงาน (Power Grid) ที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ธโรธร ตูทองคำ, 2559ก : 146-147)

ส่วนพลังงานทางเลือก (Alternative Energy) หรือพลังงานทดแทน ที่สำคัญ ประกอบด้วย (ธโรธร ตูทองคำ, 2559ก : 146-147) พลังงานแสงอาทิตย์ ลม ความร้อนใต้พิภพ ชีวมวล ชีวภาพ (Biofuel) คลื่น และขยะ แต่ด้วยข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ส่วนหนึ่งมาจากปรากฏการณ์เอลนีโญและลานีญา การมีต้นทุนการผลิตที่สูง การผูกขาดจากกลุ่มทุนในการผลิตพลังงานหลัก และการสนับสนุนจากทุกภาค ส่วนในการผลิตพลังงานทางเลือกมีจำกัด ความแตกต่างของพลังงานทางเลือกแต่ละประเภท ข้อจำกัดของพลังงาน ทางเลือกแต่ละประเภท ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ความเข้มของแสงอาทิตย์ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคของการ ผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ ความแรงของลมจากทำเลที่ตั้งกั้นอาจเป็นปัญหาและอุปสรรคในการผลิตพลังงานลม การใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกจำนวนน้อยบางพื้นที่อาจเป็นปัญหาและอุปสรรคของพลังงานชีวมวล และการสร้าง เขื่อนอาจก่อให้เกิดผลกระทบทุกด้านหรืออย่างกว้างขวางมากมายอาจเป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาม และการผลิตพลังงานน้ำ ผลกระทบตามมาอย่างกว้างขวางจากตัวอย่างของประเทศที่พัฒนาและใช้พลังงาน นิวเคลียร์และบทบาทของต่างประเทศที่มีต่อการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์นับเป็นปัญหาและอุปสรรคของการ พัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ในประเทศไทย (ชนาธิป ภาจิโน และพงษ์ศักดิ์ อุ้นตระกูล, 2558 : 396-410) การพัฒนา พลังงานทางเลือกต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้าน ส่งผลให้ยังมีการพัฒนาพลังงานทางเลือกน้อยใน ปัจจุบัน ขณะเดียวกันปริมาณการใช้พลังงานเชื้อเพลิงที่เพิ่มขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องกำหนดนโยบายและ ยุทธศาสตร์ด้านพลังงานจากการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R and D) พลังงานทางเลือก ที่สำคัญ คือ พลังงานจากชีวภาพในกลุ่มของแอลพีจี เอ็นจีวี แก๊สโซฮอล์ และไบโอดีเซล หรือ อื่นใด เพื่อเป็นพลังงานทางเลือกทดแทนพลังงานหลักในอนาคต (ธโรธร ตูทองคำ, 2559ก : 147)

ด้านอาหาร ความมั่นคงด้านอาหาร คือ ความสามารถของคนทุกคนทั้งระดับครัวเรือน ระดับชุมชน ระดับ บ้านเมือง ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก สามารถเข้าถึงอาหารที่ได้ทั้งปริมาณและอาหารที่มีคุณภาพ สมองต่อความต้องการในชีวิตประจำวัน ความเปลี่ยนแปลงจากสภาพภูมิอากาศของโลกจากปัญหาโลกร้อน (Earth Warming) เอลนีโญ ลานีญา ที่มาจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหา ที่สำคัญ ความแห้งแล้ง

น้ำท่วม หิมะ พายุ แผ่นดินไหว สึนามิ ไฟป่า เป็นทั้งภัยธรรมชาติและอุทกภัย ทำให้พืชผลการเกษตรเสียหาย พืชถูกขยับ ความอดอยาก ความแร้นแค้น ก่อให้เกิดปัญหาภัยกับมวลมนุษยชาติ และเมื่อรวมถึงปัญหา ที่สำคัญ คือ การจัดการ การเกษตรแบบใหม่ที่เป็นปัญหาสำคัญ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภัยสงครามและความขัดแย้ง การตัดไม้ทำลายป่า การขยายตัวของทะเลทราย ย่อมเป็นปัญหาต่อความมั่นคงอาหาร และกรณีของประเทศไทยที่ความอุดมสมบูรณ์ที่เคยมีมาจากอดีตลดลง การสนับสนุนการปลูกพืชเพื่อการพาณิชย์ด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการส่งออก ปัญหาหนี้สิน ที่ดิน การใช้เทคโนโลยี หรือปัญหาอื่นใด ของเกษตรกร ยุทธศาสตร์การพัฒนาและนโยบายสาธารณะของรัฐบาลก่อให้เกิดปัญหานับเป็นที่มาของความไม่มั่นคงด้านอาหาร ทำให้ประเทศไทยต้องกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหารที่ชัดเจนด้วยการเพิ่มขีดความสามารถอันมีเป้าหมายในการพึ่งตนเองและเป็นครัวของโลก ด้วยการวางแผนการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การสำรองอาหารที่จัดสรรและกระจายให้กับประชาชนอย่างเพียงพอ โดยมีฐานมาจากการจัดการพื้นที่เป็นเขตหรือโซนเพื่อการเกษตรกรรมเป็นการเฉพาะ (ธโรธร ตู่ทองคำ, 2559ก : 147-148)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญ คือ ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ทะเล และมหาสมุทร นับว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่อดีต จากการเป็นสินค้าสาธารณะ (public goods หรือ common goods) ที่มีลักษณะสำคัญ คือ สินค้าชิ้นนี้ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเจ้าของ และสินค้านั้นไม่สามารถกีดกันให้บุคคลอื่นให้เข้ามาใช้หรือเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ได้ สินค้าสาธารณะจึงนับเป็นสินค้าที่ให้ประโยชน์กับประชาชน หรือสาธารณชน หรือกับทุกคน ทำให้ประชาชนบางคน กลุ่มคนบางกลุ่ม กลุ่มมทุนบางกลุ่ม มีการจัดการแบบผิดวิธี การทำลาย การใช้ อย่างฟุ่มเฟือย ผิดประเภท ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดสรรประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรม และขาดความเสมอภาคหรือไม่เท่าเทียมกัน การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก่อให้เกิดผลกระทบตามมา ที่สำคัญ คือ คุณภาพของดินที่ลดลง คุณภาพน้ำที่มีสารปนเปื้อนและมีคุณภาพต่ำ อากาศที่มีความเปลี่ยนแปลงและผันผวน อากาศที่มี pm 2.5 การตัดไม้ทำลายป่า การล่าและฆ่าสัตว์ป่า ปัญหาขยะในทะเล ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดภัยพิบัติ รัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กำหนดให้รัฐบาลมีนโยบายด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดประเทศไทย 4.0 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทำให้ประเทศไทยกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติให้มีป่าไม้ร้อยละ 40 ใน ค.ศ. 2019 ซึ่งการดำเนินการทั้งหมดต้องมา การปฏิบัติร่วมกันบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อเน้นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ภายหลัง

4.3 ผลกระทบของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020

จากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย ประการแรก ขนาดของรัฐหรือของประเทศไทยที่เป็นรัฐขนาดกลาง จัดเป็นมหาอำนาจขนาดกลาง เป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ห้าสิบเอ็ดของโลก มีขนาดที่ใหญ่เป็นอันดับสองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป รองจากพม่า และเป็นอันดับสามในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้รองจากอินโดนีเซียและพม่า มีศูนย์กลางความเจริญทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งหมดที่ กรุงเทพฯ แต่กลับมีการกระจายความเจริญแบบไม่สมดุลจากขนาดรูปร่างที่ไม่กะทัดรัด ทำให้เป็นปัญหาจากการ ด้านความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ประการที่สอง ที่ตั้งของรัฐ จากสภาพที่ตั้งของประเทศไทยที่ตั้งบน สองฝั่งทะเล คือ มหาสมุทรแปซิฟิกด้านอ่าวไทย และมหาสมุทรอินเดียด้านทะเลอันดามัน ทำให้ประเทศไทยมี ความได้เปรียบทางเศรษฐกิจจากการมีทางออกทางทะเลทั้งสองด้านอย่างกว้างขวาง ที่มีสภาพพื้นที่ชายฝั่งที่ แตกต่างกันไป ทั้งที่ไม่ได้เป็นหมู่เกาะ และเป็นประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนหรือสุวรรณภูมิที่ติดทะเลทั้งสองด้าน เช่นเดียวกับมาเลเซียและสิงคโปร์ และการมีที่ตั้งที่อยู่ตรงกลางของคาบสมุทรอินโดจีนหรือสุวรรณภูมิ ทำให้ ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปของประเทศไทย ส่งผลให้ประเทศ ไทยได้รับผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจภายหลังสงครามเย็นผ่านระบบโลจิสติกส์ ประการที่สาม พื้นที่ อาณาเขต และ พรมแดนของรัฐ เป็นอาณาบริเวณที่ทำให้ประเทศไทยติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบก ทางทะเล และทาง อากาศ อย่างเหมาะสม และการที่ประเทศไทยมีที่ตั้งที่ไม่ติดต่อกับประเทศมหาอำนาจหรือประเทศขนาดใหญ่กว่า ยกเว้นพม่า ทำให้ประเทศไทยมีอิสระต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะและนโยบายต่างประเทศ ประการที่สี่ รูปร่างของรัฐ ประเทศไทยมีความได้เปรียบของประเทศไทยจากรัฐหรือประชาคมทางการเมืองที่มีพื้นที่เป็นแผ่นดิน ผืนเดียวกัน เป็นกลุ่มก้อน มากกว่ารัฐที่กระจัดกระจาย เป็นเกาะหรือหมู่เกาะในทะเลและมหาสมุทร ทำให้เป็น ปัญหาด้านความมั่นคงจากการป้องกันภัยหรืออันตรายที่มาจากหรือจากการรุกรานทางทะเลหรือการรุกรานจาก ภายนอก แต่รูปร่างของประเทศไทยกลับมีข้อเสียที่ขาดความกะทัดรัดหรือไม่กะทัดรัด มีพื้นที่หลายส่วนที่เป็น ปัญหาด้านความมั่นคง มีความล่อแหลม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ เพราะเป็นพื้นที่เสมือน หนึ่งยื่นไปในพื้นที่รายรอบของประเทศเพื่อนบ้านทั้งลาวและกัมพูชา อีกทั้งยังก่อให้เกิดข้อจำกัดหรือปัญหา อุปสรรคด้านการคมนาคมและการขนส่งและความทั่วถึงของการบริการภาครัฐที่มีต่อประชาชน ประการที่ห้า ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศของไทยที่มีความหลากหลายทั้งเทือกเขา ภูเขา เนินเขา ที่สูง ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่ง และเกาะ แสดงถึงความหลากหลายของสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศ ของประเทศไทยที่มีอากาศร้อนชื้นเหมาะกับการเกษตรกรรมและการพักผ่อนหย่อนใจ อากาศร้อนส่วนหนึ่งทำให้ ประชากรหรือคนไทยขาดความกระตือรือร้น ไม่ขยันขันแข็ง ตีนตัว ไม่ต้องต่อสู้กับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วหรือหนาวเย็นหรือเยือกเย็น ประการที่หก ทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศไทยในอดีตจัดเป็นประเทศมี ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่การพัฒนาภายหลังกลับนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือขาดประสิทธิภาพ แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและประเทศไทยขาดแคลนมาจากการขาดแคลนแหล่ง พลังงาน คือ น้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงและด้านอื่นที่ตามมาอย่างต่อเนื่อง (สมบัติ จันทร์วงศ์, 2541 : 631-644 ; สมชาย เตชะพรหมพันธุ์, 2535 : 21-138; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ 2527; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2545)

เมื่อพิจารณาจากจากประวัติศาสตร์และประวัติความเป็นมาของประเทศไทยหรือจากอดีต จะพบว่า ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีภูมิรัฐศาสตร์ที่ได้เปรียบมากกว่าประเทศอื่นหรือประเทศทั้งหลาย หรือมีความ

เสียเปรียบน้อยหากเปรียบเทียบกับประเทศทั้งหลาย ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม บริบท และปัจจัย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยหลากหลายมิติ การถือกำเนิดของเมือง แวนแคว้น อาณาจักร ของประเทศไทย ที่ต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีต จากสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ที่ประเทศไทยเป็นรัฐจารีตที่มาจาก การต่อสู้ แข่งขัน แย่งชิง แกร่งแย่งชิงดีชิงเด่น ของเมือง แวนแคว้น อาณาจักรของประเทศเพื่อนบ้านและข้างเคียง ที่สำคัญ คือ พม่า นับตั้งแต่สมัยอยุธยา และญวน นับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ การแข่งขันทางยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจในภาคพื้นทวีปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย ไทยและพม่า นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 และญวนนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งจากหัวเมืองมอญที่พม่ามองว่าเป็นประเทศราชแตกต่างจากไทยที่มองว่าเป็นรัฐกันชน (Buffer State) ก่อให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่าหลายครั้ง และพม่าเป็นอาณาจักรที่มีชัยเหนืออยุธยาอย่างเด็ดขาดจำนวน 2 ครั้ง ใน ค.ศ. 1569 และ ค.ศ. 1767 และการแข่งขันระหว่างไทยกับญวนเพื่อช่วงชิงอำนาจนำเหนือหัวเมืองลาวกับเขมร ทำให้ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ที่ต่อเนื่องจากอยุธยาขัดแย้งและทำสงครามกับญวนอย่างต่อเนื่อง การสิ้นสุดความขัดแย้งและสงครามแบบโบราณยุครัฐจารีตมาจากการเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตก ที่สำคัญ คือ อังกฤษและฝรั่งเศส ทำให้พม่าตกเป็นอาณานิคมอังกฤษและญวนตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20

จากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่มีทำเลที่ตั้งตรงกลางหรือมีศูนย์กลางอำนาจตรงกลางของคาบสมุทรอินโดจีนหรือสุวรรณภูมิ ทำให้ประเทศไทยรับรู้ถึงการรุกรานของมหาอำนาจตะวันตกที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญ คือ พม่าและญวน นำมาสู่การปรับตัวก้าวสู่ความทันสมัยของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง จากสนธิสัญญาเบอร์นีใน ค.ศ. 1826 และสนธิสัญญาเบาริงคินใน ค.ศ. 1855 และการเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตสู่รัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติที่ก่อตัวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ และต่อเนื่องถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ห้า ซึ่งนำไปสู่การถือกำเนิดของการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินใน ค.ศ. 1892 การรุกรานของอังกฤษและฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศไทย นำไปสู่การสูญเสียดินแดนประเทศราชที่ประเทศไทยอ้างสิทธิผ่านระบบบรรณาการของรัฐจารีตอย่างต่อเนื่องหลายครั้งและเป็นพื้นที่จำนวนมาก ให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส มหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ใน ค.ศ. 1893 นับเป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงมากที่สุด เกือบสูญเสียดินแดนจากการส่งเรือรบของฝรั่งเศสปิดอ่าวไทยและรุกเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยาถึงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ แสดงถึงความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์จากทำเลที่ตั้งของประเทศ

การสถาปนารัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติของประเทศไทยถือกำเนิดอย่างเป็นทางการนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รูปร่างของประเทศไทยถือกำเนิดบนแผนที่โลก จากการปักปันเขตแดน ทำให้พรมแดนเพิ่มพูนความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ความเสื่อม การถดถอย การลดความสำคัญ นำไปสู่การสิ้นสุดของลัทธิอาณานิคมภายหลัง การถือกำเนิดของสงครามโลกครั้งที่ 1 และตามมาด้วยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการรุกประเทศไทยของญี่ปุ่น จากการยกพลขึ้นบกที่ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยนับตั้งแต่ต้นทศวรรษจนถึง

ประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1941 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นถล่มเพิร์ล ฮาร์เบอร์ เกาะฮาวาย มลรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา ในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941 นำไปสู่ถือกำเนิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่เป็นสงครามมหาเอเชียบูรพา แสดงถึง ความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยจากที่ตั้งชายฝั่งที่เป็นทะเลเปิด นำมาสู่การรุกรานของญี่ปุ่น มหาอำนาจเอเชียภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จนนำมาสู่การก่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1941 ถึง 1945

การสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นำไปสู่การเข้าสู่ยุคสงครามเย็น จากความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตทางด้านอุดมการณ์ ทำให้ประเทศไทยซึ่งมีที่ตั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ท่ามกลางสมรภูมิของความขัดแย้งระหว่างประเทศ จากสงครามอินโดจีนเพื่อเรียกร้องเอกราชของกลุ่มประเทศอินโดจีนระหว่าง ค.ศ. 1945 ถึง 1954 สงครามเวียดนามเพื่อการรวมประเทศระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ระหว่าง ค.ศ. 1954 ถึง 1975 การเป็นคอมมิวนิสต์หรือเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของกัมพูชาและลาว ขณะที่เวียดนามใต้ปราศต่อเวียดนามเหนือที่เป็นคอมมิวนิสต์ ใน ค.ศ. 1975 สงครามกลางเมืองในกัมพูชา ระหว่าง ค.ศ. 1978 ถึง 1989 ความขัดแย้งที่ต่อเนื่องทำให้ชายแดนและพรมแดนประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่รองรับผู้อพยพจำนวนมาก และพื้นที่ของประเทศไทยจำนวนหนึ่งกลายเป็นพื้นที่ที่มีความล่อแหลมจากการคุกคามและการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวสูง (Sensitive Area) เพราะเสมือนหนึ่งเป็นคาบสมุทรที่ยื่นเข้าไปในพื้นที่ที่รายล้อมด้วยประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นส่วนใหญ่ เพราะทิศเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจดลาว ทิศตะวันออกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจดลาว และทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจดกัมพูชา การสิ้นสุดสงครามเย็นนับตั้งแต่ ค.ศ. 1989 นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านบริบท สภาพแวดล้อม และปัจจัยระหว่างประเทศ ที่นับเป็นประโยชน์กับประเทศไทยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ปรับปรุงส่วนหนึ่งจาก กองบรรณาธิการ, 2020)

ด้านการเมือง ผลกระทบด้านการเมือง ที่สำคัญ คือ ด้านการต่างประเทศ และด้านการทหาร ด้านการต่างประเทศ การต่างประเทศของประเทศไทยหรือนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีสาระสำคัญมาจากแนวคิดสนลู่ลมหรือไฝลู่ลม (Bending with the wind) ซึ่งแสดงถึงแนวคิดสังคมนิยมที่มีรากฐานมาจากแนวคิดแบบอนุรักษนิยมผสมผสานกับแนวคิดเสรีนิยม และมีหลักการสำคัญจำนวน 3 ประการ ประกอบด้วย (โคริน เฟื่องเกษม, 2536) การโอนอ่อนผ่อนตาม (accommodating) การถ่วงดุลอำนาจและการคานอำนาจ (balance of power and counterbalance) และการเป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงจากสมัยโบราณหรือยุคจารีตกับสมัยใหม่หรือยุคสมัยใหม่ ช่วงลัทธิล่าอาณานิคม ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงสงครามเย็น และช่วงหลังสงครามเย็น แสดงถึง การปรับเปลี่ยนตามเหตุการณ์ สภาพการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ ที่เปลี่ยนแปลง บนพื้นฐานที่ประเทศไทยมีขนาดเล็กหากเปรียบเทียบกับมหาอำนาจระดับโลก และมีขนาดใหญ่หากเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่ติดต่อกับประเทศที่มีขนาดใหญ่และติดต่อกับประเทศที่มีความใกล้เคียงหรือมีขนาดเล็กกว่าทั้งหมด

ดังนั้น ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งด้านการต่างประเทศของไทยผนวกรวมเข้ากับความโดดเด่นทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ ที่สำคัญ มาจากจุดเด่นของการต่างประเทศไทยที่มีประเทศพันธมิตรเป็นจำนวนมาก แต่จุดอ่อนสำคัญของการต่างประเทศไทย คือ การขาดขีดความสามารถกำหนดการต่างประเทศระยะยาว เพราะขาดกลุ่ม หน่วยงาน องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันคลังสมอง (Think Tank) ที่เสมือนหนึ่งเป็นมันสมองของประเทศ สำหรับความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตและพัฒนาการอย่างรวดเร็วหรือยกระดับไปอีกระดับหนึ่งหรือพลิกโฉมจนนำไปสู่ความสับสนยุ่งยากแตกหักกระจายหรือเสียระบบ (disruption) ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ภูมิรัฐศาสตร์ เวทีพหุภาคี และเทคโนโลยี นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ แต่ความอ่อนแอและขาดเสถียรภาพจากปัจจัยภายในของประเทศไทย ทำให้การต่างประเทศของประเทศไทยขาดความเข้มแข็ง ส่งผลต่อการลดบทบาทลงของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เสมือนไม่อยู่ในความสนใจหรือสายตาหรือจอร์แดนของนานาอารยประเทศหรือเวทีระหว่างประเทศ แตกต่างจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ตัวอย่างที่สำคัญ คือ อินโดนีเซียที่เป็นประเทศขนาดใหญ่ และมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ รักษาดุลแห่งอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนที่มีความขัดแย้งกัน สิงคโปร์ที่เป็นประเทศที่มีบทบาทระดับภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญ มาเลเซียที่มีพันธมิตรเป็นกลุ่มประเทศมุสลิมของโลกอิสลาม

ความสำคัญของประเทศไทยจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ช่วงทศวรรษที่ 2020 เริ่มต้นจากการวางตำแหน่งของประเทศไทย ดังอย่างที่สำคัญ คือ การที่ประเทศไทยเป็นประธานที่ประชุมความริเริ่มที่อ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจทางวิชาการและเศรษฐกิจ หรือบิมสเทค (The Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation : BIMSTEC) ระหว่าง ค.ศ. 2021 ถึง 2022 ที่พัฒนามาจากกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจ (Bangladesh India Myanmar Sri Lanka and Thailand Economic Cooperation : BIMSTEC) ช่วงทศวรรษที่ 1990 การเป็นเจ้าภาพของประเทศไทยในการจัดการประชุมกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปค (Asia Pacific Economic Cooperation : APEC) ใน ค.ศ. 2022 การเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนใน ค.ศ. 2029 ที่สำคัญ การที่กระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทยมีอายุครบรอบ 150 ปี (โลกเปลี่ยน-ไทยเปลี่ยน ทิศทางการต่างประเทศไทยในทศวรรษ 2020, 2564 : 8)

การกำหนดการต่างประเทศขับเคลื่อนจากระบบราชการที่เป็นกลไกฟันเฟืองสำคัญ จากลักษณะสำคัญของระบบราชการของประเทศไทยตามแนวคิดของเกซีเยร เตชะพีระ ทำให้องค์กร หน่วยงาน สถาบัน ของระบบราชการแต่ละแห่งมีอำนาจกำหนดนโยบายสาธารณะและดำเนินนโยบายสาธารณะเฉพาะตัว แต่ไม่มีการรวมศูนย์ที่เป็นจุดร่วม เสมือนหนึ่งเป็นพีระมิดแตกเสี่ยง ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะรวมถึงนโยบายต่างประเทศที่ไม่เป็นเอกภาพหรือขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ดูเหมือนเป็นการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่เป็นระเบียบ

วาระ (agenda) หรือตามระเบียบวาระตามความสำคัญของเรื่องหรือประเด็นและแนวโน้มขณะนั้น มากกว่าการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญและจำเป็นระยะยาวที่มีความยืดหยุ่น เพื่อการปรับเปลี่ยนตามเหตุการณ์ สถานการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษที่สำคัญของการต่างประเทศของประเทศไทย การขาดมุมมองหรือการไม่ให้ความสำคัญกับภาพรวมระดับมหภาคทำให้การต่างประเทศของไทยพรั่มัวจากภาพที่ขาดความชัดเจนท่ามกลางสภาพแวดล้อมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศหรือระหว่างประเทศสู่การขับเคลื่อนองค์การ เพื่อกำหนดนโยบายต่างประเทศและการนำนโยบายสาธารณะจากภายในประเทศ นับเป็นรูปแบบมองจากภายนอกสู่ภายใน (outsight-in) (กองบรรณาธิการ, 2020)

การขาดการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่ชัดเจน นำไปสู่การเผชิญปัญหาการขาดวางยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่เป้าหมายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และแสดงถึงปัญหาการต่างประเทศของประเทศไทยตามแนวคิดสนลุ่มหรือลุ่มตามลม ที่เป็นไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของตัวแสดงที่มีความโดดเด่นจากการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศตามกระแสของโลกที่ควรจะเป็นเพื่อให้มีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญต่อทิศทางต่างประเทศของประเทศไทย มากกว่าตัวแสดงอื่นที่กำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นกระแสรอง ไม่เป็นไปตามกระแสโลก หรือตรงกันข้ามกับกระแสโลกขณะนั้น บทบาทของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและขบวนการเสรีไทย ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นับเป็นตัวอย่างสำคัญของการต่างประเทศไทยช่วงความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ

การแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีนนับเป็นกระแสโลกที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัว ต่อเนื่อง และแตกต่างจากอดีต เป็นโลกที่หลากหลาย (Multiplex world) จากปัญหาที่เผชิญเพราะรากฐานทางความคิดด้านการเมือง จากคุณค่าของสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองนำไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยของตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ กับคุณค่าของความมั่นคงของรัฐและผู้ปกครองที่รวมศูนย์อำนาจนำไปสู่การปกครองระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมที่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแกนนำ ด้านเศรษฐกิจ จากคุณค่าลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจที่เน้นกลไกตลาดและทุนนิยมนำไปสู่การค้าเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ กับคุณค่าที่เน้นสังคมนิยมแบบตลาด (Market Socialism) ที่รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือจีนเป็นแกนนำ และด้านสังคม ที่เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กับเรื่อง ประเด็น มิติ ขอบเขต ที่หลากหลาย สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ กับการเน้นความสำคัญของรัฐ นำไปสู่การละเลย เพิกเฉย ปฏิเสธ วิพากษ์วิจารณ์ ไม่ยอมรับ ต่อต้าน หรืออื่นใด กับการเน้นคุณค่าปัจเจกบุคคล ที่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแกนนำ (กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2021)

การเผชิญหน้าระหว่างอุดมการณ์และคุณค่าแบบตะวันตกเป็นแกนกลาง กับแบบที่ไม่ใช่ตะวันตกที่มีคุณค่าแบบเอเชียเป็นแกนกลาง หรือการพรรณนา อธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์แบบกว้าง เป็นการเผชิญหน้าระหว่างเสรีนิยม กับที่ไม่ใช่หรือไม่เป็นเสรีนิยม ตัวอย่างที่สำคัญ คือ อนุธิปไตย อนุรักษนิยม อำนาจนิยม และ

สังคมนิยม ก่อให้เกิดคำถามถึงการมีบทบาทนำ (hegemony) จากอำนาจและอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก นำมาสู่การจัดการสินค้าสาธารณะระดับโลก (Global Public Goods) หรือสินค้าสาธารณะระหว่างประเทศ (International Public Goods) (ปรับปรุงจาก กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2021) นับเป็นสินค้าที่ไม่สามารถใช้กลไกตลาดจัดสรรทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดสนองต่อความต้องการที่ไม่จำกัด หรือการผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการได้ สินค้าสาธารณะมีลักษณะสำคัญสองประการ ประการแรก การไม่สามารถกีดกันบุคคลอื่นให้บริโภคหรือใช้ประโยชน์ได้ (non-exclusion) ไม่สามารถแบ่งแยกสินค้านั้นออกมา และประการที่สอง การไม่แข่งขัน การไม่เป็นปรปักษ์ (non-rival) สำหรับการบริโภค จากการที่ผู้บริโภคคนแรกไม่ทำให้ผู้บริโภคคนหลังบริโภคสินค้าและบริการน้อยลงหรือลดลงได้ นำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะและการปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะที่หลากหลายและท้าทายระหว่างกัน จากการศึกษาที่ประเทศที่มีบทบาทนำของโลกต้องมีบทบาทจากความรับผิดชอบต่อสังคม นับเป็นความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Public Responsibility) ที่สำคัญจากปัญหาที่หลากหลายที่โลกเผชิญอยู่อย่างมาก

ประเทศไทยขาดยุทธศาสตร์หลักหรือมหุทธศาสตร์ (grand strategy) ภายหลังจากการรัฐประหารใน ค.ศ. 2014 ก่อให้เกิดการสูญเสียโอกาสทุกด้าน เพราะมีจุดเริ่มต้นจากการกำหนดนโยบายต่างประเทศและการนำนโยบายต่างประเทศไปปฏิบัติด้วยการชี้แจงทางการทูตจากเหตุผลและความจำเป็นที่นำไปสู่การรัฐประหาร ที่สำคัญ การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศหรือการต่างประเทศของไทยภายหลังจากการรัฐประหารใน ค.ศ. 2014 ไน้มเอียงไปกับประเทศที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยม หรือประเทศที่มีระบอบการปกครองที่ไม่เป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย ก่อให้เกิดการสูญเสียดุลแห่งอำนาจหรือสมดุลของการต่างประเทศของไทยที่ยึดถือนโยบายสนลุ่มหรือลู่ตามลมนานับตั้งแต่อดีต แต่กลับสอดคล้องกับการแพร่ขยายของโลกาภิวัตน์แบบย้อนกลับ (reverse globalization) เพราะศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่ที่แตกต่างจากเดิมจะลุกขึ้นมาท้าทายประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เป็นมหาอำนาจเดิม ด้านเศรษฐกิจ มาจากการเจรจาที่สำคัญระหว่างประเทศไทยกับสหภาพยุโรป ภายหลังจากการรัฐประหารที่ไม่มีการเลือกตั้งเป็นเวลาหลายปี ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน ทำให้การพึ่งพิงห่วงโซ่อุปทานโลก (global supply chain) ช่วงระยะเวลาหนึ่งลดลง แต่กลับเพิ่มการพึ่งพาเศรษฐกิจภายในประเทศ และนำไปสู่การเพิ่มความสำคัญของเศรษฐกิจระดับจุลภาคมากกว่ามหภาค จากระดับโลก สู่ภูมิภาค สู่ประเทศ สู่การปกครองภายในของประเทศแต่ละประเทศ เพื่อป้องกันการพังทลายของเศรษฐกิจระดับมหภาคสู่ระดับจุลภาค จีนนับเป็นตัวอย่างสำคัญเพราะหากมีการพึ่งพิงมากย่อมเป็นปัญหา ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียน ที่สำคัญ คือ ประเทศไทย ต่างมุ่งเน้นแสวงหาการพึ่งพิงระดับภูมิภาคและการพึ่งพาภายในประเทศควบคู่กันหรือมากกว่า ความร่วมมือระหว่างประเทศภายในภูมิภาคนับเป็นตัวอย่างของการแก้ปัญหาการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) เพื่อแก้ปัญหาห่วงโซ่อุปทานระดับภูมิภาค (regional supply chain) ที่ไม่ครบวงจร (กองบรรณาธิการ, 2020)

การกำหนดและดำเนินการตามนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยจัดวางบนพื้นฐานยุทธศาสตร์ของประเทศที่มีอำนาจขนาดกลาง จากการเป็นผู้นำเพื่อริเริ่มและนำเสนอความคิดใหม่ จากโครงสร้างและกระบวนการของกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศเพื่อเพิ่มพลังและอำนาจต่อรองของประเทศภายในภูมิภาคจากสมมติฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ปทัสถาน โลภทัศน์ ความรู้สึก เพื่อกำหนด กำกับทิศทางและการขับเคลื่อนของมหาอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนจากการแข่งขันทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิยุทธศาสตร์ และภูมิเศรษฐกิจ อย่างเข้มข้นในภูมิภาค ลดการแทรกแซง สั่งการ บงการ ควบคุม และครอบงำจากประเทศมหาอำนาจ จากบทเรียนที่ผ่านมาผ่านคลังสมองและสถาบันการศึกษาที่สำคัญ

ด้านการทหาร แส่นยานุภาพการทหารของประเทศไทย จากการรายงานของการสร้างความสมดุลด้านการทหารใน ค.ศ. 2021 (The Military Balance 2021) ของสถาบันระหว่างประเทศสำหรับการศึกษายุทธศาสตร์ (The International Institute For Strategic Studies : IISS) ระบุว่า ประเทศไทยใช้งบประมาณด้านการทหารสูงที่สุดเป็นอันดับที่ 27 ของโลก ใน ค.ศ. 2020 เลื่อนมาจากอันดับที่ 30 ใน ค.ศ. 2019 และหากเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชีย ประเทศไทยจัดเป็นอันดับที่ 9 และหากเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยจัดเป็นอันดับที่ 3 รองจากสิงคโปร์และอินโดนีเซีย มีกำลังพลประจำการสูงเป็นอันดับที่ 9 ในเอเชีย จำนวน 360,850 คน แบ่งเป็น กองทัพบก จำนวน 245,000 คน กองทัพเรือ จำนวน 69,850 คน และกองทัพอากาศ จำนวน 46,000 คน กองทหารรักษาพระองค์ จำนวน 87 หน่วย กองกำลังกึ่งทหาร ที่ประกอบด้วย ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจน้ำ อาสาสมัคร กองบินตำรวจ ตำรวจท่องเที่ยว และทหารพราน จำนวน 93,700 คน แม้งบประมาณกระทรวงกลาโหมใน ค.ศ. 2022 ลดลงร้อยละ 5.24 อยู่ที่ 203,282 ล้านบาท ก็ตาม (Reporter, 2564)

ด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยเพิ่มพูนความสำคัญอย่างมากในด้านเศรษฐกิจ จากความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งและชัยภูมิที่เหมาะสมซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมทางบก คือ ถนน และระบบราง ทางน้ำ และทางอากาศ ที่ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางระบบโลจิสติกส์ที่สำคัญทั้งปัจจุบันและอนาคต จากการที่ประเทศไทยมีจุดเด่นซึ่งเป็นจุดแข็งด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญ (ปรับปรุงส่วนใหญ่มาจาก (1) สมเกียรติ โอสธสภา, 2564ก (2) สมเกียรติ โอสธสภา, 2564ข) ประกอบด้วย การพัฒนา การค้า การเงิน และการลงทุน

ด้านการพัฒนา ประเทศไทยนับเป็นประเทศหรือเป็นเขตเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 31 ของโลก จากจำนวน 156 ประเทศ หรือเขตเศรษฐกิจ ด้านเกษตรกรรม เป็นประเทศที่ผลิตสินค้าเกษตรเป็นอันดับที่ 11 ของโลก ด้านอุตสาหกรรม เป็นประเทศที่ทำรายได้ด้านอุตสาหกรรมจากฐานความรู้ความชำนาญเป็นอันดับที่ 30 ของโลก เป็นประเทศที่ถ่านน้ำมันมีคุณภาพมากที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชียแตกต่างจากประเทศอื่น ที่สำคัญ คือ เวียดนาม ด้านการบริการ ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 19 ของโลก ประเทศไทยขายบริการทำอากาศยานเป็นอันดับที่ 17 ของโลก กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่เป็นเมืองหลวงที่ได้คะแนนด้านการท่องเที่ยวจาก

นักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกภายหลังแข่งขันกับลอนดอน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ต่อเนื่องนำมาสู่การที่ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางชั้นสูง (Upper Middle Income Country) นับตั้งแต่ ค.ศ. 2011 ค่าครองชีพของประเทศไทยจัดอยู่ในลำดับที่ 81 ของโลก ถูกกว่าพม่าและอินโดนีเซีย

ด้านการค้า ประเทศไทยมีกำลังซื้อมากเป็นอันดับที่ 24 ของโลก ทำให้ประเทศจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ ประเทศพัฒนาแล้ว ประรณาดำจัดทำควมตคกลางการค้าเสรี เป็นประเทศผู้ส่งสินค้าออกเป็นอันดับที่ 28 ของโลก เป็นประเทศส่งออกและนำเข้าสินค้าเป็นอันดับที่ 20 ของโลก เป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นอันดับที่ 17 ของโลก เป็นประเทศผู้ส่งออกอาหารเป็นอันดับที่ 6 ของโลก เทียบเคียงกับออสเตรเลียและเดนมาร์ก ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกแผ่นดิสต์เป็นอันดับ 1 ของโลก ส่งออกยางพาราเป็นอันดับที่ 2 ของโลก ส่งออกน้ำตาลเป็นอันดับที่ 2 ของโลก ส่งออกข้าวเป็นอันดับที่ 6 ของโลก ส่งออกรถยนต์เป็นอันดับที่ 15 ของโลก ใน ค.ศ. 2020

ด้านการเงิน ประเทศไทยมีการสำรองเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับที่ 12 ของโลก สูงกว่าเยอรมนี ค่าเงินบาทมีเสถียรภาพสูงมาก มีค่าเงินแข็งเหมือนสวิตเซอร์แลนด์ นับเป็นสวรรค์ด้านความปลอดภัย (Safe Haven) ด้านการเงินของโลก เงินบาทจัดเป็นสกุลเงินที่เป็นหนึ่งในสิบของสกุลเงินโลกที่แลกเปลี่ยนมากที่สุดสกุลเงินหนึ่งในโลก นับเป็นช่วงเวลาที่มีค่าเงินทั่วโลกตก แต่ประเทศไทยมีค่าเงินที่แข็งแกร่ง เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศทั่วไป ประเทศไทยมีเงินทุนไหลเข้ามากกว่า 200 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ ประเทศไทยที่มีกรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางทางการเงินลำดับที่ 59 ของโลก (ลงทุนแมน, 2021ข)

ด้านการลงทุน ประเทศไทยเป็นประเทศที่เหมาะสมกับการลงทุนหรือนำลงทุนมากเป็นอันดับที่ 8 ของโลก ประเทศไทยเป็นประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุน เป็นความง่าย สะดวก รวดเร็ว ต่อการลงทุนมากเป็นอันดับที่ 17 ของโลก เทียบเท่าเยอรมนีและแคนาดา จากการกู้เงิน ก่อสร้าง หาคคนทำงาน และจดทะเบียนบริษัท การลงทุนของต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทยลดลง จากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุนในตลาดเงิน การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment : FDI) จากจำนวน 321,000 ล้านบาทต่อปี ระหว่าง ค.ศ. 2011 ถึง 2014 ลดลงเหลือจำนวน 247,000 ล้านบาทต่อปี ระหว่าง ค.ศ. 2015 ถึง 2019 ทำให้ประเทศไทยมีอัตราการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร้อยละ 3.5 ต่อปี แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นภาพรวมที่มีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ จำนวน 1,300,000 ล้านบาท เป็นจำนวน 4,700,000 ล้านบาท ช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้ประเทศทั้งหลายในภูมิภาค อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม พม่า ลาว และกัมพูชา นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของประเทศที่มีอัตราการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าร้อยละ 6 ถึง 8 ต่อปี เช่นเดียวกับการลงทุนในตลาดเงินที่มีแนวโน้มลดลง จากบทบาทของนักลงทุนชาวต่างประเทศขายหุ้นสะสมจำนวน 512,000 ล้านบาท ช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา และช่วงจำนวน 6 เดือนแรกของ ค.ศ. 2021 ขายหุ้นสะสมเป็นจำนวน 216,000 ล้านบาท ทำให้มูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาด (Market Capitalization) ของนักลงทุนต่างประเทศในตลาดหุ้นของประเทศไทยลดลงจากร้อยละ 37 ใน ค.ศ. 2012 เหลือเป็นร้อยละ 30 ใน ค.ศ. 2019

แม้ว่ามูลค่าตลาดคงเหลือกว่า 5 ล้านล้านบาท การขายหุ้นของนักลงทุนชาวต่างประเทศทำให้ตลาดหุ้นของประเทศไทยไม่ซบเซาลื่นลื่นส่วนขาดตลอด 6 ปีที่ผ่านมา การเผชิญปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการคอร์รัปชันที่สะสม แรงงานขาดทักษะ และสังคมผู้สูงอายุ นับเป็นจุดอ่อนสำคัญของประเทศไทยอย่างมาก (ลงทุนแมน, 2021ก)

นอกจากนี้ ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาด้านเศรษฐกิจจากการถดถอยขีดความสามารถด้านการแข่งขัน หลากหลายมิติ ที่สำคัญ คือ การลดลงด้านการส่งออก เพราะมีข้อจำกัดด้านการพัฒนาเทคโนโลยีระดับกลางที่ไม่พัฒนาไปสู่เทคโนโลยีระดับสูง ทำให้โครงสร้างการผลิตสินค้ามีสัดส่วนสินค้ากลุ่มเทคโนโลยีระดับสูงที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง ปัจจัยเชิงสถาบันที่มาจากคุณภาพของกฎระเบียบ การกำกับการแข่งขัน การเปิดตลาดผ่านการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เพียงพอ ค่าเงินบาทที่แข็งค่าส่งผลต่อกำไรของผู้ประกอบการและความสามารถในการแข่งขันระยะยาว ค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้นแต่ไม่มีการพัฒนาไปเป็นแรงงานที่มีฝีมือหรือแรงงานที่มีทักษะอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ดึงดูดนักลงทุนน้อย ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยต่ำและกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุนับเป็นเวลาเดียวกันกับที่ไม่มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน (ลัทธกิตติ์ ลาภอุดมการ, 2021)

การเผชิญความท้าทายสินค้าส่งออกของประเทศไทย ประกอบด้วย สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกแทนที่ด้วยสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูง การลดการลงทุนของญี่ปุ่นในสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เผชิญการแข่งขันที่สูง รถยนต์และส่วนประกอบรถยนต์แบบเดิมถูกแทนที่ด้วยรถยนต์ไฟฟ้าหรืออีวี (EV) สินค้าเกษตรเผชิญการแข่งขันจากต่างประเทศที่สูงขณะที่ผลิตภาพการผลิตของไทยต่ำ การค้นพบแก๊สธรรมชาติที่ลดลงส่งผลต่ออุตสาหกรรมปิโตรเคมีและที่เกี่ยวข้องทำให้เพิ่มการพึ่งพาแหล่งพลังงานภายนอกประเทศ นับเป็นเวลาเดียวกันกับที่ประเทศไทยสูญเสียการเป็นฐานการผลิตที่มีกว่าร้อยละ 30 ของการลงทุนจากภายนอกของประเทศสมาชิกอาเซียนช่วง ค.ศ. 2000 ถึง 2007 ลดเหลือเพียงร้อยละ 10 ของการลงทุนจากภายนอกของประเทศสมาชิกอาเซียนช่วง ค.ศ. 2016 ถึง 2019 และนักลงทุนผู้ประกอบการคนไทยไปลงทุนต่างประเทศจำนวน 300,000 ล้านบาท ในไตรมาสแรกของ ค.ศ. 2021 การลงทุนโดยตรงของนักธุรกิจและผู้ประกอบการคนไทยในต่างประเทศมีสัดส่วนร้อยละ 4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ใน ค.ศ. 2006 เป็นสัดส่วนร้อยละ 34 ใน ค.ศ. 2020 ทำให้การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยต่ำกว่าประเทศอื่นอย่างมีนัยสำคัญ (ลัทธกิตติ์ ลาภอุดมการ, 2021)

ดังนั้น ประเทศไทยมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงจากการกำหนดหรือวางตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลาง (hub) ทางเศรษฐกิจของอาเซียนด้านการค้าด้วยการสร้างจุดแข็งจากการผลิต ที่สำคัญ คือ สินค้าเกษตรกรรม จากการแข่งขันกับอินโดนีเซีย และสินค้าอุตสาหกรรม จากการแข่งขันกับสิงคโปร์ การพัฒนา จากการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ การค้า จากการแข่งขันด้านการค้า ที่สำคัญ คือ การส่งออก และการลงทุน

เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งแห่งที่ของประเทศไทยในด้านการแข่งขันระดับโลก จะพบว่า (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2021) ประเทศไทยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ปรับตามอำนาจซื้อ อยู่อันดับที่ 75 จากจำนวน 194 ประเทศ เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 39 ดัชนีชี้วัดการแข่งขันระดับโลก (Global Competitive Index : GCI) อยู่อันดับที่ 40 จากจำนวน 141 ประเทศ เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 28 ดัชนีชี้วัดนวัตกรรมระดับโลก (Global Innovation Index : HDI) อยู่อันดับที่ 44 จากจำนวน 131 ประเทศ เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 34 ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) อยู่อันดับที่ 79 จากจำนวน 189 ประเทศ เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 42 ดัชนีความสุขของโลก (World Happiness Index : WHI) อยู่อันดับที่ 54 จากจำนวน 153 ประเทศ เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 35 ทั้งหมดจัดอยู่ในกลุ่มครึ่งบน แตกต่างจากดัชนีการรับรู้การคอร์รัปชัน (Corruption Perception Index) ที่ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 104 จากจำนวน 180 ประเทศทั่วโลก เปรียบเทียบเป็นร้อยละ 58 ที่จัดอยู่ครึ่งล่าง

จากการคาดการณ์ของ Price water House Cooper (PwC) ว่า (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2021) ขนาดเศรษฐกิจของประเทศไทย จากอันดับที่ 20 ของโลก ใน ค.ศ. 2016 จะลดลงมาเป็นอันดับที่ 22 ของโลก ใน ค.ศ. 2030 และจะลดลงมาเป็นอันดับที่ 28 ของโลกใน ค.ศ. 2050 มีฟิลิปปินส์และเวียดนามแซงหน้าประเทศไทย มาจากสมมติฐานการประเมินกำลังแรงงานของประเทศไทยที่มีอายุน้อยกลายเป็นสังคมที่สูงวัยทำให้ความมั่งคั่งของคนทำงานที่อายุน้อยเพื่อเพิ่มผลผลิตการทำงาน (Productivity)

ด้านสังคม หรือด้านสังคมและวัฒนธรรม จุดแข็งของประเทศไทยมาจากการเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเป็นอันดับที่ 5 ของโลก จากการจัดอันดับของนิตยสาร CEO World ของประเทศที่มีวัฒนธรรมทรงอิทธิพลต่อโลกมากที่สุด (World' s Best Countries for Culture Heritage Influence, 2021) (Ireland, 2021) ประเทศไทยมีความเหมาะสมกับการใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุมากเป็นอันดับที่ 9 ของโลก ประเทศไทยมีชื่อเสียงด้านบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชากรมาเรียนต่อมากที่สุดใน ค.ศ. 2011 (Best Countries to Study Abroad 2021) เป็นอันดับที่ 11 ของโลก จากการจัดอันดับของรายงานเกี่ยวกับโลกและสำนักข่าวสหรัฐอเมริกา (U.S. News and World Report) (Thamontong Jang, 2021)

นอกจากนี้ จุดแข็งของประเทศไทยด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม มาจากปัจจัยด้านการพัฒนาการตลาด ที่สำคัญ คือ ด้านเครดิตการติดต่อภาคเอกชน การคุ้มครองผู้ลงทุน การลงทุนด้านการตลาดขนาดตลาดภายในประเทศ การวิจัยร่วมภาครัฐ-อุตสาหกรรม การนำเข้าความรู้จากสินค้าเทคโนโลยีขั้นสูงและการซื้อทรัพย์สินทางปัญญา การลงทุนจากด้านวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) ของภาคเอกชน (GRED) ที่เลื่อนลำดับสูงขึ้นจำนวน 4 ลำดับใน ค.ศ. 2019 การส่งออกสินค้าเทคโนโลยีและสินค้าสร้างสรรค์ที่ได้เป็นอันดับที่ 1 ของโลก และเป็นหนึ่งในสิบของประเทศที่มีมูลค่าสูงที่สุดในโลกเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน (พงศพันธ์ แก้วตาทิพย์ และคณะ, 2563 : 29) นับเป็นประเทศชั้นนำของกลุ่มประเทศที่ติดกับดักรายได้ปานกลางระดับบน แต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ประเทศไทยไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง

ในอนาคตอันใกล้เหมือนประเทศเพื่อนบ้าน มาเลเซียนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ (ข้อมูลจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ใน ค.ศ. 2019 (The International Monetary Fund : IMF) (2019) อ้างใน พงศ์พันธ์ แก้วตาทิพย์ และคณะ, 2563 : 29) และทำให้ประเทศไทยมีต้นทุนการนำเข้าสินค้าเทคโนโลยีระดับสูงอย่างต่อเนื่องและซื้อทรัพย์สินทางปัญญา (High-tech and Patent imports) จุดอ่อนของประเทศไทยที่สำคัญ มาจากปัจจัยนำเข้าด้านนวัตกรรมเป็นส่วนใหญ่ เป็นลำดับต่ำกว่า 100 จากจำนวน 129 ประเทศ อัตราส่วนของครูอาจารย์กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อบังคับทั้งหลาย สภาพแวดล้อมด้านการเมืองการนำเข้าการส่งออก การบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (พงศ์พันธ์ แก้วตาทิพย์ และคณะ, 2563 : 29)

จุดตัดซึ่งนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมาจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ประเทศมหาอำนาจและพันธมิตรประเทศใดสามารถประดิษฐ์คิดค้น พัฒนา และนำมาสู่การจดสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์จำนวนมากกว่า และมีผลกระทบต่อสังคมโลกเป็นวงกว้างมากกว่า ย่อมมีโอกาสได้รับชัยชนะมากกว่า ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) นับเป็นตัวอย่างสำคัญที่เป็นรูปธรรมที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตจากการนำหุ่นยนต์มาทดแทนมนุษย์เพื่อการทำงาน และโลกเสมือนจริงหรือโลกไซเบอร์ (Cyber) ที่เป็นชุมชนเสมือนจริงหรือการทำงานผ่านระบบออนไลน์จากการถือกำเนิดของเว็บไซต์ (Website) เฟสบุ๊ก (Facebook) อินสตราแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) วีแชต (WeChat) และวอทส์แอป (WhatsApp) นับเป็นตัวอย่างสำคัญที่เป็นนามธรรมซึ่งแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นการแตกหักของเทคโนโลยี (disruptive technology) นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่นำไปสู่การสั่งสมความรู้ การสะสมทุน ความมั่งคั่ง อำนาจและอิทธิพล และบทบาทนำ ของบริษัทข้ามชาติ (Multinational Cooperation : MNCs) ที่เสมือนเป็นเครื่องมือของประเทศเจ้าของบริษัทข้ามชาติ และประเทศมหาอำนาจเจ้าของบริษัทข้ามชาติ เพราะเท่ากับเพิ่มอำนาจอธิปไตยด้านเทคโนโลยี (Technology Sovereignty) (ปรับปรุงจาก กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2021)

แนวโน้มโลกในอนาคต ประกอบด้วย (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2021) โลกที่เปลี่ยนไปหลังโควิด-19 บูรพาภิวัตน์ และโลกรวน โลกที่เปลี่ยนไปหลังไวรัสโคโรนา เพราะไวรัสโคโรนาทำให้แนวโน้มการใช้เทคโนโลยีของประชากรของโลกมีอัตราเร่งเพิ่มมากขึ้น ดังตัวอย่างที่กว่าที่มีประชากรทั่วโลกใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์จำนวน 150 ล้านคน เป็นดังต่อไปนี้ โทรศัพท์ เป็นเวลา 89 ปี โทรทัศน์ เป็นเวลา 38 ปี โทรศัพท์มือถือ เป็นเวลา 14 ปี ไอพอด เป็นเวลา 7 ปี เฟสบุ๊ก เป็นเวลา 5 ปี อินเทอร์เน็ต เป็นเวลา 4 ปี และกูเกิ้ลเอิร์ธ เป็นเวลา 2 ปี แสดงถึงอัตราเร่งที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะว่าเทคโนโลยีแพร่ขยายอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไวรัสโคโรนา ทำให้ประเทศก้าวสู่ยุคเทคโนโลยีเร็วขึ้น จากการศึกษาของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด คาดการณ์ว่าประมาณ 10 ปี นับจากปัจจุบัน ร้านอาหารร้อยละ 86 และร้านค้าปลีกร้อยละ 75 จะใช้หุ่นยนต์ ด้านการแพทย์และการสาธารณสุข จากการใช้การแพทย์ทางไกล ด้านการพาณิชย์กรรม มีการใช้การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-

commerce) ซึ่งเพิ่มขึ้นแพร่หลายอย่างกว้างขวาง ประเทศไทยมีตลาดสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จำนวนหนึ่งในห้าเมื่อเปรียบเทียบกับอินโดนีเซีย สำหรับอาลีบาบาและลาซาด้า ประเทศไทยเป็นตลาดที่เกือบเล็กที่สุดในอาเซียนถ้าไม่นับประเทศอาเซียนทั้งห้าประเทศ (ASEAN-5) มีการพัฒนาการประชุมทางไกลผ่านวิดีโอ (Video Conference) โฉมหน้าของอุตสาหกรรมบริการมีความเปลี่ยนแปลง จากอุตสาหกรรมบริการที่กว้างขวางอย่างมาก ประเภทของอุตสาหกรรมบริการมีความหลากหลาย มีผลิตภาพ (productivity) ที่ต่ำเพราะประเทศไทยมีภาคราชการแฝงอยู่จำนวนมาก ทำให้ประเทศไทยต้องแยกอุตสาหกรรมบริการออกมาเป็นพิเศษ

วิถีดิจิทัล นับเป็นส่วนสำคัญที่เปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางจาก จากทำงานที่บ้าน (Work From Home : WFH) สู่ทำงานที่ไหนก็ได้ (Work From Everywhere or Work From anywhere) และทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต เศรษฐกิจแบบกิ๊ก (Gig Economy) เป็นแนวโน้มการทำงานแบบใหม่ที่เน้นรูปแบบการทำงานแบบชั่วคราว สัญญาจ้าง ฟรีแลนซ์ เป็นคนที่ทำธุรกิจที่ไม่มีลูกน้อง มาจากคำว่ากิ๊กที่แปลว่าชั่วคราว (SME in Focus, 2021) นับเป็นเศรษฐกิจที่รับงานพิเศษหรือหารายได้พิเศษ เป็นการรับงานไปทำที่บ้าน ทำให้เพิ่มเศรษฐกิจแบบกิ๊กมากขึ้น และเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) แกร็บ (Grab) และแอร์บีเอ็นบี (Airbnb) นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ความเปลี่ยนแปลงของไวรัสโคโรนา นำไปสู่การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบไร้สัมผัส (Touchless Economy) ระบบเศรษฐกิจแบบไร้เงินสด (Cashless Economy) และระบบเศรษฐกิจแบบเกียจคร้าน (Lazy Economy) นับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากกับภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย จากความล้าหน้าอย่างมากของจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ แต่ประเทศไทยกลับล้าหลังด้านอื่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) แตกต่างจากประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง ดูไป สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ นับเป็นตัวอย่างสำคัญจากการเป็นระบบเศรษฐกิจแบบไร้สัมผัส ประเทศไทยนำเสนอการท่องเที่ยวเหมือนประเทศกำลังพัฒนาอื่นทั้งที่ประเทศไทยมีการท่องเที่ยวที่ล้าหน้าและพัฒนามากกว่าประเทศอื่น ระบบเศรษฐกิจแบบไร้เงินสดมาจากการขับเคลื่อนของคนจีนที่มาท่องเที่ยวประเทศไทยเพราะระบบเศรษฐกิจของจีนแทบไม่มีการใช้เงินสดแล้ว ระบบเศรษฐกิจแบบเกียจคร้าน นับเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำให้ประชาชนอยู่สบายขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2021)

การถือกำเนิดของไวรัสโคโรนา ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต จากการนำไปสู่การผลิตกลับของประเทศไทยเพิ่มขึ้น การเน้นการเพิ่มการผลิตตนเอง อาหารและเวชภัณฑ์นับเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ห่วงโซ่การผลิตหมุนกลับ จาก Just-in-Time คือ จากการที่สินค้าชิ้นหนึ่งกระจายการผลิตไปยังประเทศหลายประเทศ แล้วอาศัยการเดินทางที่สะดวกสบายหรือระบบลอจิสติกส์เข้ามาประกอบที่ประเทศหนึ่ง (จาก Just-in-Time สู่ Just-in-Case) ซึ่งเมื่อโควิด-19 ถือกำเนิดขึ้น เวชภัณฑ์ทั้งหลายอยู่ที่จีน และค้นพบว่า ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่มากสำหรับการผลิตผลิตภัณฑ์และสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ อาจมีการดึงกลับไปส่วนที่เป็นยุทธศาสตร์ (strategic) ส่วนที่สำคัญกลับไปเป็นเจ้าของเทคโนโลยี จากการที่รัฐบาลญี่ปุ่นอุดหนุนให้บริษัทอนกำลังการผลิตออกจากจีน (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2021)

ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากการแพร่ระบาดของโควิดส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2021) จากการเพิ่มการรวมศูนย์อำนาจ การแพร่ขยายของแนวคิดชาตินิยม และการถือกำเนิดของทุนนิยมแบบเฝ้าระวัง (Surveillance Economy) การเพิ่มการรวมศูนย์อำนาจ ที่เป็นทั้งโลกหรือทั่วโลก จากความจำเป็นที่ต้องกำกับจากปัญหาการแพร่กระจายของโรคระบาด การแพร่ขยายของแนวคิดชาตินิยม ก่อให้เกิดคำถามว่าเราคนในประเทศก่อนได้ไหม ชาวต่างประเทศเอาไว้ทีหลัง แต่คำเตือนขององค์การอนามัยโลกแสดงว่าแนวคิดชาตินิยมนั้นไม่เป็นประโยชน์เพราะในท้ายที่สุดโรคภัยกลับมาหาพวกเราโดยทั่วไป ทุนนิยมแบบเฝ้าระวัง เป็นระบบทุนนิยมที่ติดตามตัวจะก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้น เพราะมนุษย์อยู่ภายใต้การติดตามของรัฐ หรือเงื้อมมือความรู้ของภาคเอกชนที่ควบคุมเทคโนโลยี

เช่นเดียวกับแนวคิดบูรพาภิวัตน์ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก แต่ประเทศไทยกลับให้ความสำคัญน้อยกว่า เพราะจีนจะก้าวสู่การเป็นอันดับ 1 ของโลกทางด้านเศรษฐกิจภายใน ค.ศ. 2030 อินเดียก้าวสู่การเป็นอันดับ 3 ของโลกด้านเศรษฐกิจภายใน ค.ศ. 2030 เป็นข้อมูลจากการคาดการณ์ของ Price water House Cooper (PwC) ใน ค.ศ. 2017 แม้ว่าโลกาภิวัตน์มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แต่โลกกำลังเปลี่ยนขั้วจากการที่จีนจะเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งด้านเศรษฐกิจในโลกภายใน ค.ศ. 2030 การมาของไวรัสโคโรนาทำให้แนวโน้มการเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งด้านเศรษฐกิจของจีนเพิ่มความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่วนอินเดียคาดเป็นอันดับสามของโลก แต่การเกิดและแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาทำให้อินเดียเผชิญปัญหาและจัดการยากกว่าจีน และโลกที่ตะวันตกเป็นผู้นำจะไหลสู่บูรพาภิวัตน์ (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2021)

ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม บริบท และปัจจัย ระหว่างประเทศหรือภายนอกประเทศกับภายในประเทศนับเป็นส่วนสำคัญที่เพิ่มความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษ 2020 ผ่านสาระสำคัญของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 และผลกระทบของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020 ดังตัวอย่างที่สำคัญจากความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เป็นการเผชิญหน้าจากองค์การระหว่างประเทศ สหประชาชาติ ธนาकारโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก การทูตที่เป็นทางการ กองทัพของประเทศ เศรษฐกิจเสรี ดอลลาร์สหรัฐ การลงทุนย้อนกลับ (reshoring) ประเทศแม่ บริษัทข้ามชาติ องค์การพัฒนาเอกชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม ระบบการศึกษา สื่อบันเทิงแบบตะวันตก ซึ่งเป็นตัวอย่างของตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ (Pax Americana) จากการครองอำนาจและมีบทบาทนำเดิม บนรากฐานและคุณค่าแบบตะวันตกที่เน้นสิทธิเสรีภาพ กับองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ ความคิดริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง หรือหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง ธนาकारเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย การทูตที่ไม่เน้นความเป็นทางการ กองทัพของประเทศ หยวน การลงทุนประเทศอื่น (offshore) บริษัทข้ามชาติ วัคซีนไวรัสโคโรนา ซึ่งเป็นตัวอย่างของที่ไม่ใช่ตะวันตกที่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแกนนำ (Pax Sinica) ทำลายประเทศที่ครองอำนาจและมีบทบาทนำเดิม บนรากฐานและคุณค่าแบบตะวันตกที่เน้นรัฐ ความ

มั่นคงของรัฐ ส่งผลต่อความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020
(ปรับปรุงจาก กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2021)

